

Валентина Стрілько-Тютюн

ВИРЯДЖАЛА МАТИ СИНА

Київ–Кам'янець-подільський
2020

УДК
С85

Стрілько-Тютюн Валентина.
С85 Проводжала мати сина. Проводи в армію на Бориспільщині / Валентина Стрілько-Тютюн. – Київ–Кам'янець-подільський, 2020. – 248 с., іл.

ISBN 978-617-

Рекомендовано до використання в навчальних закладах України:

Вченою радою

Переяслав-Хмельницького державного педагогічного
університету імені Григорія Сковороди
(Протокол № 2 від 8 жовтня 2018 року)

Науково-експертною радою

Міжнародного освітнього фонду імені Ярослава Мудрого
(Протокол № 9 від 15 березня 2018 року)

Науково-методичною радою Бориспільського методичного
кабінету Управління гуманітарного розвитку Бориспільської РДА
(Протокол №6 від 7 червня 2018 року)

Рецензент:

Капелюшний В. П. – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри етнології та краєзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

У виданні зібрані фольклорні записи проведів до армії на Бориспільщині (Київська область) в ХХ столітті. Зворушливого обряду вже немає в селах, він залишився лише в пам'яті народній та на багатьох світлинах, вміщених у книжці. Також читач дізнається про трагічні солдатські долі тих, кого Росія впродовж не одного століття посилала брати участь у загарбницьких війнах. Видання розраховане на тих, хто цікавиться українським фольклором, народними звичаями та історією України.

Упорядник фольклорних записів Валентина Стрілько-Тютюн

*Авторка висловлює вдячність за допомогу в зборі матеріалів директору
Іванківського народного історико-краєзнавчого музею
Зінченку Петру Федоровичу.*

© Валентина Стрілько-Тютюн, текст, дизайн, 2020

© Міжнародний освітній фонд імені Ярослава Мудрого, 2020

ПРОВІДИ В АРМІЮ НА БОРИСПІЛЬЩИНІ В XX СТОЛІТТІ

Від автора

Бориспільський край багатий на різні неповторні народні обряди та звичаї, які сягають глибин тисячоліть. Унікальним дійством у XX столітті був обряд

проводів до армії, який має витоки з XVIII–XIX століть, коли «солдаччина» в Російській імперії тривала 25 років, адже войовнича московщина тільки з 1492 по 1595 рік проводила військову агресію 50 років. За останні 250 років Москва воювала близько 140 років. Лише декілька воєн і декілька років можна зарахувати Московії як визвольні, всі інші були загарбницькими.

Войовнича й загарбницька політика монархів-самодержців і наступних правителів Росії проводилась успішно чи з поразками, часом з більшими досягненнями, ніж задумано, а іноді з утратою раніше завойованого. І це тривало безперервно. Всі монархи і їх наступники в своїх діях цілковито відповідали заповітам імператора-деспота Петра I. Його діяльність і безоглядна поведінка з переможеними народами імпонували всім російським імператорам і послідовникам. Він був і зараз є для них зразком. А для виконання загарбницьких планів завжди потрібне «гарматне м'ясо».

В українській народній пісні, що записана в Любарцях, співали на проводах в армію:

Ой, раді б ми до гори підняться,
Туман налягає.
Ой раді б ми додому вернуться,
Петро не пускає.

Ой, не так той Петро, Петро той проклятий,
Як Петрова мати,
Хоче нами, нами козаками
Турка звоювати.

Вона нами, нами козаками
Турка не звоює,
Вона нами, нашими тілами
Орлів нагодує.

З 1228 по 1462 роки Московщина мала 160 воєн зовнішніх і 90 внутрішніх.

В добу тоталітарної радянської пропаганди народу втовкмачувалося, що радянське військо захищає країну від ворога. Насправді, Московія/Російська імперія/СРСР/РФ, починаючи вже з 1547 року розпочала 53 війни. 19 з яких – у ХХ столітті:

– Агресія Радянської Росії проти УНР та ліквідація незалежної України (1918–1920);

– Громадянська війна в Іспанії (інтервенція СРСР на боці уряду) (1936–1939). Окупація частини Польщі (розділ Польщі разом з нацистами, анексія Західної України та Західної Білорусі) (1939);

– Анексія Прибалтійських країн, що не визнавалася світом аж до розвалу СРСР (1939, 1941–1944);

– Радянсько-фінська війна, анексія Карелії та Південної Фінляндії (1939–1940);

– Радянсько-українська війна (проти УПА) (1941–1953);

– Радянська окупація країн Східної Європи та Східної Німеччини (створення маріонеткових просоветських урядів), анексія Кенігсберга (нині – Калінінград) (1945);

– Радянсько-японська війна, анексія Курил (1945);

- Корейська війна (неофіційна «гібридна» війна, яку вів СРСР), створення маріонеткової КНДР (1950–1953);
- Така сама «гібридна» участь СРСР у В'єтнамській війні (1957–1975);
- Військове придушення повстання в Угорщині військами СРСР (1956);
- Інтервенція військ СРСР у Чехословаччину, військове придушення «Празької весни» (1968);
- Арабо-ізраїльська війна («гібридна» участь СРСР на боці арабів) (1967–1973);
- Ще одна «гібридна» участь СРСР/РФ у громадянській війні в Анголі (1975–2002);
- Війна за Огаден («гібридна» участь СРСР) (1977–1978);
- Афганська війна, що розпочалася з повалення спецназом СРСР законного уряду та вбивства президента Афганістану й подальшої повномасштабної військової інтервенції (1979–1989).

Українські воїни в цих жорстоких і підступних війнах проливали свою кров, гинули через криваві імперські амбіції московсько-радянських вождів. Отже, проводи в армію завжди були прощанням з рекрутом і не дай Бог назавжди! На проводи сходилось ледь не все село. В садибі рекрута співали, танцювали, говорили багато теплих напутніх слів майбутньому солдату, який йшов до війська.

Проводи в армію на Бориспільщині в кожному селі проходили зі своїми особливостями: здавалось би одна й та сама пісня, але в неї вкладався трохи інший зміст, народні пісні також співали різні. Відрізнялися народні прикмети та побажання майбутньому солдату. Навіть вбирали рекрута по-різному: в Гнідині, Вишеньках – перев'язували хустками, рушниками і стрічками; в Любарцях – прикріплювали до піджака багато носових хустинок, у Воронькові – квітку із атласної стрічки. Так урочисто проводжали до армії.

В незалежній Україні народилось Українське військо, яке по-справжньому захищає свій народ і свою державу від найлютішого агресора світу – Росії, а український солдат воює «за Україну, за її волю, за честь, і славу, за народ».

Московське загарбництво багатобічне, дуже гнучке, вико-

ристовує багато різноманітних засобів, які доповнювалися та вдосконалювалися наступними московськими правителями. Проаналізувавши багатосотлітню військову експансію Московії, можна зробити деякі висновки про те, якими засобами це досягалось:

- прямою військовою інтервенцією;
- через руйнування всього, що зміцнює силу «ворожої до Москви» держави, зсередини тієї держави і руками її громадян. Для цього підкуповуються, приваблюються, затягуються визначніші, впливовіші, поважніші особи до злочинної, протизаконної дії з метою шантажу в майбутньому та для співпраці в інтересах Московії;

- через нав'язування приятельських, дружніх стосунків з продажними, покривдженими, озлобленими на владу і суспільство людьми;

- через злочинний московський світ, який, приходячи до сусідніх держав, творить собі подібних клонів, приносячи аморальність, жорстокість, «беспредел» та «воровські закони і поняття»;

- через підконтрольні засоби масової інформації на території інших країн, в яких поширюються різні плітки, невдоволення, озлоблення, ненависть між групами людей або владою та населенням;

- через протиставлення різних категорій громадян, різних мов, релігій та різних поколінь людей, тобто через різні прояви антагонізму в суспільстві;

- через руйнування національних та релігійних традицій, поширення розпусти, пияцтва;

- через протидії всім зусиллям держави, яку хочуть завоювати. Перешкоди по зміцненню національної свідомості, духовності суспільства, обороноздатності та незалежності держави;

- через створення мережі шпигунства та використання так званої «п'ятої колони» у у завойовуваних державах;

- через виховання немосковських дітей на московських яничарів;

- через заборону та затримання створення немосковських шкільних книжок і шкільної літератури, через засмічування

московізмами мови школярів-немосковитів, щоб переконати їх у бідності рідних мов.

Через усе це і досі гинуть наші вояки у новітній російсько-українській війні, але тепер уже не на боці Москви, а у війні з Московщиною. І знову ллються ріки крові, і не видно цьому кінця-краю.

Саме тому проводи в армію завжди зі сльозами на очах. Водночас вони і трагічні, і ліричні. Народний обряд проводів в армію зворушує мелодією української пісні, своєрідним «прикрашенням» рекрута кольоровими стрічками, хустками, маленькими вишитими хустинками, саморобними яскравими квітками, а також щирими побажаннями щасливої служби від односельців і повернутися додому живим і неушкодженим.

В XXI столітті барвистий і колоритний обряд зник. Народжуються нові українські обряди і нові українські звичаї, бо з 2014 триває російсько-українська війна за незалежність України.

*Валентина Стрілько-Тютюн,
кандидат педагогічних наук, краєзнавець,
президент Міжнародного освітнього фонду
імені Ярослава Мудрого*

РОЗДІЛ І

НАРОДНИЙ ОБРЯД ПРОВІДІВ ДО АРМІЇ

Я думала, сину,
Невісточку брати,
А ти їдеш, сину,
Наш край захищати.

(Народна пісня)

ПРОВОДИ ДО АРМІЇ У СЕЛІ ВИШЕНЬКИ

У Вишеньках впродовж сотень років існувало багато колоритних народних обрядів, які завжди супроводжувались піснями. Особливим був і обряд проводів в армію. Його зберегла в своїй пам'яті жителька села Вишеньки Кошіль Параска Антонівна, 1927 року народження*:

«Рекрут (так називали молодого хлопця, що ішов в армію) брав з собою товарища, і вони йшли приглашати на проводи. Звали сусідів, рідню, знайомих, дівчат і хлопців, своїх товаришів. Заходили до хати, і рекрут говорив: «Просять батько й мати, і я прошу, приходьте завтра проводжати мене в армію». Якщо є в нього дівчина, він приглашав її і батьків теж. Коли батькам дівчини не подобається хлопець, то було так, що не пускали дівчину на проводи. На другий день дівчата повинні прийти раніше, щоб убрать рекрута, пока зйдуться гості. Дівчина, якщо він її мав, мала принести красиву хустку чи і дві, бо треба було в'язать хлопця через плече на вхрест. Приносили ленти іще дівчата і вибирали, котра лента була кращою. Потім в'язали ними хлопця, дівчата дарували носові вишиті платки, і все це прикріплювали йому на одяг. В той час духової музики не було, а грали на гармошку і бубон. І тоді починалось гуляння, танці. Молодь танцює, поки зйдуться гості, і тоді батьки прпрошуюють до столу. А дальше всім відомо: вип'ють, закусять, співають і танцюють. Співали за столом такі пісні:

В неділю вранці,
Рано пораненько
Кувала зозуля
В саду жалібненько.

А то не зозуля,
То рідная мати,
Вона виряджала
Сина у солдати:

* Орфографію збережено

Іди, іди, сину,
Іди, не барися,
Через три годочки
Додому вернися.

Ой, рад би я, мати,
Ще раньше вернуться,
Та кінь вороненький
В воротах спіткнувся.

Я думала, сину,
Тебе оженити,
А ти ідеш, сину,
В армію служити.

Я думала, сину,
Невісточку брати,
А ти їдеш, сину,
Наш край захищати.

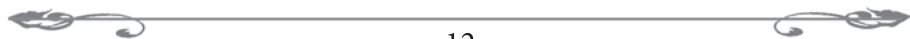
Ой, гай мати, ой гай мати,
Ой, гай зелененький,
Десь поїхав з України
Козак молоденький.

Виїжджавши, шапку знявши,
Низенько вклонився,
Прощавайте, добрі люде
Може, з ким сварився,

Хоть сварився, не сварився,
Лиш би помирився,
Як виїхав на битий шлях,
Слізеньками вмився.

*Проводи в армію Кияшка Григорія Кузьмовича, поруч – Крикун
Галина Кузьмівна. село Вишеньки. 1953 рік*

Лийте воду на дорогу,
Щоб не курилася,
Розважайте дівчиноньку,
Щоб не журилася.

Поливали доріженьку –
Вона все куриться;
Розважали дівчиноньку –
Вона все журиється.

Последній нинішній деньочок, деньочок
Гуляю з вами я, друззя,
А завтра рано, чуть світочок,
Заплаче вся моя сім'я.

Заплачуть браття мої й сестри,
Заплачуть мати і отець,
Заплаче мій вірний товариш,
З котрим часто випивав.

Заплаче тая дівчинонька,
З котрою три годи гуляв.
Заплаче вся моя родина,
Про яку я дбав.

Не плач, не плач, моя кохана,
Чекай мене, я повернусь,
Тоді з тобою поберемось
Й навік твоїм я залишусь.

У неділю рано, рано пораненько
Кувала зозуля в саду жалібненько.

Ой то ж не зозуля, то рідная мати,
Вона виряджала сина у солдати.

Іди, іди, синку, іди, не барися,
На другім годочку додому вернися.

Ой рад же я, мамо, ще й раньше вернуться,
Щось кінь вороненький в воротях спіткнувся,

Синочку, мій рідний, щось хочу спитати,
Есть в тебе дівчина, то як її звати.

Есть в мене дівчина, звать її Галина,
В неї на рученьках мала дитина.

В неї на рученьках маленьке дитятко,
То рідний синочок, а я йому – батько.

Як не повернуся, а в бою загину,
Прийми сиротину за рідну дитину.

Прийми ж ти Галину до своєї хати,
Вона ж тебе буде матусею звати.

Підросте синочок й тебе запитає,
А де ж це мій батько, що його немає.

Загинув твій батько у тяжкому бою,
Тебе ж залишив він навек сиротою.

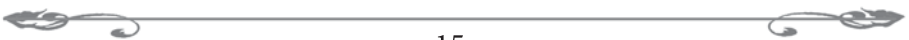
Ну а дальше молоді ішли танцювать, а старші сідали і співа-
ли ще багато інших рекрутських пісень.

ОЙ НА ГОРІ ТА ЖЕНЦІ ЖНУТЬ

Ой на горі та женці жнуть, (двічі)
А попід горою
Яром-долиною
Козаки йдуть.

Проводи в армію Горбача Григорія, село Вишеньки. 1957 рік

Приспів:

Гей, долиною, гей,
Широкою,
Козаки йдуть.

Попереду Дорошенко, (двічі)
Веде своє військо,
Військо Запорізьке
Хорошенько.

Приспів.

А позаду – Сагайдачний, (двічі)
Що проміняв жінку
За тютюн і люльку,
Необачний.

Приспів.

«Мені з жінкою не возиться, (двічі)
А тютюн і люлька
Козаку в дорозі
Знадобиться!».

Приспів.

Із-за гори кам'яної
Голуби літають,
Не зазнала розкошоньки,
Вже й літа минають.

Не зазнала розкошоньки
Ні в батька, ні в ньеньки.
Верніться ж, літа мої,
Літа молоденькі.

Запряжу я пару коней,
Коней вороненьких,
Та й поїду доганяти
Літа молоденькі.

Наздогнала літа свої
На дубовім мості,
Верніться, літа мої,
Хоть на час у гості.

Не вернемось, забаримось,
Бо не наша воля,
Було б літа шанувати,
Як здоров'я свого.

Ой, і зійди, зійди
Ти, зіронько да вечірняя,
Ой, вийди, вийди,
Ти, дівчино, моя вірная.

А зіронька зійшла,
Усе поле та й освітила,
А дівчина вийшла,
Козаченька та й розвеселила.

Ой, ти, козаче,
Ти, хрещатий да барвіночку,
Хто ж тобі постеле
У дорозі та й постілочку?

Постіль моя біла,
Широкий лист та бурковина,
А під голівоньку
Голубая та й жупанина.

Що попід голівоньку
Голубая та жупанина,
Ти ж мені, дівчинонько,
І без постіленьки мила.

Ти ж мені, дівчинонько,
Й без постіленьки мила.
Скажи мені правду,
За що тебе матінка біла.

Мене мати біла
І казала, що буде бити.
Перестань, козаче,
Ти домене ходити.

Я не перестану,
Пока собі та не дістану
Чорнесеньких брівок
Ще й хорошого стану.

Ой у полі озеречко,
Там плавало відеречко,
Соснові клепки, а дубове денце.
Не цурайся мене, моє серце.

Бо як будеш ти цуратися,
Будуть люди сміятися;
Будуть люди сміятися,
А вороги втішатися.

Ти, козаче молоденький,
В тебе коник вороненький.
Сідлай коня та й їдь з двора,
Бо ти не мій, я не твоя.

Козак коника сідлає,
До коника промовляє:
Риссю, мій коню, риссю, вороний,
Аж до тихого Дунаю.

Біля тихого Дунаю
Стану, гляну, подумаю
Чи мені втопиться, чи з коника вбиться,
Чи назад поворотиться?

Назад же я ворочуся,
До кого я прихилюся?
Батька нема, матері нема,
А дівчина не приймає.

На туровській дорозі стояло дві сосни.
Прощавсь зо мной милий до наступної весни.
Він клявся і божився, якщо буду жить,
То й на чужій сторонці одну тебе любить.

Я ждала-виглядала і нічки не спала,
І вийшла за ворота, все милого ждала.
Раз якось я не спала й приснився мені сон,
Що ніби мій миленький женився на другій.

І тут же сон справдився вечірньою порой,
Приїхав мій миленький, женився на другій.
І тут же сон справдився вечірньою порой,
Приїхав мій миленький з красунею жоной.

Я у воріт стояла, як милий проїжджав,
Він мене очима у натовпі шукав.
Помітив мої сльози, він очі опустив,
Бо сам і здогадався – життя моє згубив.

Проводи в армію, село Вишеньки. 1951 рік

Проводи в армію Кияшка Федора Павловича, село Вишеньки. 1959 рік

Проводи в армію, село Вишеньки. 1958 рік

Проводи в армію Горбача Григорія Дмитровича, село Вишеньки. 1955 рік

Згадай же, миленька, ослінчик в садочку,
Де вдвох ми сиділи колись,
Ти пісню співала під звуки бандури,
А я в твої очі дививсь...

Ти пісню скінчила, бандуру спустила,
На груди схилилась мені.
Я стан твій обнявши, присунувсь близенько,
І ми поробились сумні.

І так ми сиділи, і зорі щитали,
А місяць над нами сіяв,
Пташки щебетали, мов щось говорили,
А я все тебе не пускав.

Моя ти голубко, присунься близенько,
Розлуки настав уже час.
Ще раз посумуем, обнявшись з тобою,
І я поцілую ще раз...

Бо завтра я їду в далеку дорогу,
Не знаю, вернусь я, чи ні,
А, може, без тебе, голубко, загину
В далекій, чужій стороні.

І ще раз погляну в твої карії очі,
Побачу, які вони є.
Ті очі веселі, ті очі дівочі
І личенько біле твоє!

А може ти, дівчино, кращого знайдеш,
Забудеш мене зовсім?
А я сиротою сиджу та й думаю,
Не сплю і нічого не їм.

Дурний ти, козаче, дурна в тебе думка,
Навіщо так любиш мене?

Знайдеться дівчина, знайдеться другая,
Котора полюбить тебе...

А, може, дівчино, багатого знайдеш,
Захочеш багатого бути?
За золото щастя ніколи не купиш,
А серденько буде страждать.

Повішусь, дівчино, на тій гіллячині,
Що в тебе в садочку росте.
Повішусь, дівчино, і вмру я без тебе,
І гріх тобі буде за це...

Їхав, їхав козак містом,
Під копитом камінь тріснув да раз, два!
Під копитом камінь тріснув да раз!

Під копитом камінь тріснув,
Соловейко в саду свиснув да раз, два!
Соловейко в саду свиснув да раз!

Соловейку, рідний брате,
Визви мені дівча з хати да раз, два!
Визви мені дівча з хати да раз!

Визви мені дівча з хати,
Щось я маю розпитати да раз, два!
Щось я маю розпитати да раз!

Щось я маю розпитати,
Чи не біла її мати да раз, два!
Чи не біла її мати да раз!

Ой хоть біла, хоть не біла,
Я з козаком говорила да раз, два!
Я з козаком говорила да раз!

Їхав, їхав козак містом,
Під копитом камінь тріснув да раз, два!
Під копитом камінь тріснув да раз!

Ой не світи, місяченьку, да на той перелаз.
Прийди, прийди, мій миленький, до мене ще хоть раз!

Я до тебе та й не прийду, хай інший іде,
Єсть у мене люба дівчина, вона на мене жде.

Був я, був я, дівчинонько, в твоєму саду,
Чув я, чув я, ти присягалась другому козаку.

Ой засвіти, місяченьку, да на той перелаз.
Прийди, прийди, мій миленький, до мене ще хоть раз!

Не прийду я, дівчинонько, в мене інша є,
Ти чекай собі другого, котрий кохає.

Там під калиною
Трава зелена,
Стояла дівчина
Та й заручена.

Ой, ти дівчинонько,
Та й заручена.
Чому стоїш сама
Ти засмучена?

Любила милого,
Любила в добрий час,
Лиха недоленька
Та й розлучила нас.

Поїхав миленький
В страну далекую,
А залишив мене
Тут одинокою.

Не плач, дівчинонько,
Серце коханеє,
Очиці карії,
Личко рум'янеє.

Там під калиною
Трава схилилась,
Молода дівчина
Розвеселилась.

Ой іспився козак, іспився
Та й з доріженьки збився.
Коню, вороному коню,
Та й на гриву схилився.

Ой коню мій, коню,
Ти коню вороненький!
Порадь мені, коню,
Так, як батько рідненький.

А я тобі, козаче,
І раджу й не раджу.
Сідай, сідай ти на мене,
Я тебе проваджу.

Я тебе проваджу
Аж у чистеє поле,
А там, а там сиротина
Та пшениченьку поле.

Проводи в армію, село Вишеньки. 1958 рік

*Проводи в армію Видиборця Івана Трохимовича
та Видиборця Івана Йосиповича, село Вишеньки, 1953 рік*

Проводи в армію Войненка Михайла Васильовича. Поруч із ним – сестра, село Вишеньки. 1938 рік

Що пшениченьку поле,
А кукіль вибирає,
Коню, вороному коню
Та й під ноги кидає.

Милий мій козаче,
Я тобі, козаче, пораджу,
Як мене кохаєш,
я тебе не зраджу.

Чом дуб не зелений?
Бо туча прибила.
Козак невеселий,
Бо лиха година.

Ой як мені, мати,
Та веселому бути, —
Любив я дівчину,
Засватали люди.

Кохав я дівчину,
Засватали люди;
А мені молодому
Пароньки не буде.

Що мені до пари —
То очиці карі,
А що до любові —
То чорнії брови.

Чорні брови маю,
Та й не оженюся;
Піду до річеньки,
З жалю утоплюся.

Прийшов до Дунаю,
Дівчина з відчаю:
Не топись, козаче,
Бо душу загубиш.

Не топись, козаче,
Душу ти погубиш.
Ходім повінчаймось,
Коли вірно любиш.

Пішли вінчатися,
Нема попа дома.
Чи твоє нещастя,
Чи моя недоля?

Пішли до другого,
Другий – не вінчає.
Скарай того, Боже,
Хто нас розлучає.

Гості п'ють, співають, а потім беруть рубель та качалку, за-
слонку і велику ложку. Начинаються танці чоловіків та жінок з
приспівом:

Добрий вечір, молодички!
Добрий вечір, молодички!
А де ж ваші прехороші чоловічки?
А де ж ваші прехороші чоловічки?

А у мене старище, а у мене старище
Не пускає на вулицю, на вулице,
А я його одурила, а я його одурила,
Полив'яний горщик каші наварила.

Полив'яний горщик каші наварила.
Поставила на припічку,

Сама пішла молодая на уличку,
Сама пішла молодая на уличку.

Там не довго я гуляла,
Там не довго я гуляла,
Світова зірочка засіяла,
Світова зірочка засіяла.

Як приходжу я додому,
Як приходжу я додому,
І скидаю своє плаття все додолу,
І скидаю своє плаття все додолу.

Де ж ти, мила, ночувала,
Де ж ти, мила, ночувала,
Що ти своє біле плаття помарала?
Що ти своє біле плаття помарала?

А я ніде не бувала,
А я ніде не бувала,
Я ж твою худобоньку доглядала,
Я ж твою худобоньку доглядала.

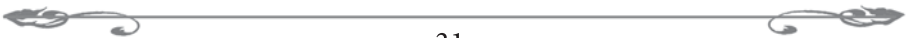
Що корова розтелилась.
Що корова розтелилась,
Чорна овечка окотилась,
Чорна овечка окотилась.

У корови є телятко,
У корови є телятко.
В чорної овечки є ягнятко,
В чорної овечки є ягнятко.

Вставай, діду, порать худобину.
Вставай, діду, порать худобину,
Я ж молода стомилася, ляжу відпочину,
Я ж молода стомилася, ляжу відпочину.

Музиканти на проводах в армію. село Вишеньки. 1950 рік

Котилися бочечка дубовая,
А у ній горілочка медовая.

А у ній горілочка медовая.
Очима б випила я її молодая.

Очима випила б я, та й байдуже,
Бо чорноморчика люблю дуже.

Чорноморець, матінко, чорноморець
Вивів мене босую на морозець..

Вивів дівку босую та й питає:
Чи є мороз, дівчино, чи немає?

Ой нема морозу, тільки роса,
А я молоденька стою боса,

Простояла ніченьку та й байдуже,
Бо я чорномирчика та й люблю дуже!

Вже під ранок сідали за стіл, їли і пили. Відбувався обряд дарування. Дарували хто що міг грошима, говорили якісь побажання рекруту на службу да благополучне повернення з неї. Вже підходив час рекруту збиратися, він перевдягався у простеньку одежу.

Коли новобранця виводили з двору, біля воріт на удачу розбивали пляшку і тричі кликали його, щоб він вертався. Це робили для того, щоб рекрут три рази повернувся додому: два рази у відпустку і один раз після закінчення служби. Як виводять його з хати, з двору, батько з матір'ю до воріт дійшли, бутылка в руках – розбивають бутылку, вертаються назад – щоб він вернувся. Гукали три рази. Раз гукнули, щоб він вернувся додому. Він вертався. Тоді ще раз: він уже йшов, попрощався – і ще раз вертався.

Проводжали гучними піснями. Як сідав він на машину, співали:

«Ой машина ти залізна,
Куди милого повезла?»

*Молодь села Вишеньки на проводах в армію. Ліворуч –
Тютюн Наталія. 1950 рік*

Як машина рушила, рекрут викидав з машини ті платочки, які йому приносили на проводи і чіпляли до одягу. Ці платочки збирали люди, які йшли за машиною. Батько і мати обов'язково мали підняти по хустинці і зберігати їх, доки син не повернеться додому. Коли мати піднімала платочок, говорила такі слова:

«Ступаю, синочок, я у твій слідочок,
Беру у ручки я твій платочок,
Легкої служби тобі бажаю,
Через два рочки додому чекаю.»

*(Записала у 2013 році
Стрілько-Тютюн Валентина Василівна
від Кошіль Параски Антонівни, 1927 р.н.,
жительки села Вишеньки)*

ПРОВДИ В АРМІЮ У СЕЛІ ВОРОНЬКІВ

Проводи в армію хлопців, яким виповнилося 20, а пізніше 18 років, у Воронькові почали організовувати вже в кінці 50-х чи навіть на початку 60-х років, коли потроху загоїлись рани, нанесені війною, коли люди стали заможнішими і могли собі дозволити зібрати гостей і накрити для них стіл.

Слід сказати, що тоді служити в армію йшли майже всі хлопці. Вважалося, той, хто не служив, то не парубок. Дівчата неохоче з такими зустрічалися, бо це означало, що юнак хворий.

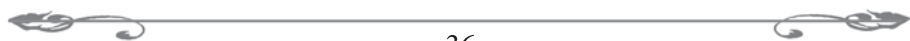
Спочатку призовник проходив медкомісію у військкоматі і, якщо був здоровий, чекав повістку в армію. Коли така повістка приходила, батьки для сина готували проводи. А задовго до цього годували поросю, запасалися продуктами. У 50–60-х роках «виряжання», як говорили у Воронькові, проходило в хаті, якщо це було восени, або ж надворі – просто під відкритим небом, якщо повістка приходила весною. Пізніше, у 70-х, стали робити «балагани», тобто шалаші. Наперед заготовляли лати, з яких споруджували основу, потім її накривали брезентом або плівкою. Чим заможніша була сім'я, тим більшим був «балаган». Його прикрашали майже так, як на весілля: вішали килими, чіпляли гілочки хвої, паперові квіти, різнокольорові кульки. Писали плакати з побажаннями щасливої служби та швидкого повернення додому. Це робили зазвичай дівчата – однокласниці або сусідки.

Вранці призовник разом із найкращим товаришем ішов кликати на проводи. Звали друзів, родичів, сусідів. Заходили в хату і казали: «Мене забирають в армію, приходьте сьогодні на «виряжання». Вказували, звичайно ж, час.

Увечері починали збиратися гості. Якщо це була подружня пара або вже немолода жінка, обов'язково несли хлібину, а прийшовши, вручали її матері юнака. На стіл накривали такі ж страви, як і на весілля. Найперше – це варена за особливим рецептом капуста. Варити її запрошували авторитетну в селі

Рекрут, село Вороньків, друга половина XX століття

Проводи в армію жителя села Вороньків Кислого Олексія Петровича, 1957 рік

Проводи в армію, село Вороньків, 1959 рік

жінку-«кухарку». Вона ж керувала і приготуванням інших страв. Крім неї, готували ще жінки. Їх могло бути і біля десяти, залежно від кількості гостей, які були запрошені.

Сідали три рази. Після першого столу, коли гості виходили потанцювати, призовник з'являвся перед людьми з «квіткою». Вона виготовлялася з червоної стрічки, була велика і пишна. Її чіпляли до носової хустинки, оздобленої мереживом обов'язково ручної роботи. Робила цю «квітку» зазвичай дівчина, з якою цей юнак зустрічався. І готувала вона її наперед. Якщо про зустрічі мало хто знав (тоді закохані приховували від посторонніх очей свої стосунки), то всім було цікаво, хто ж почепив «квітку». Було й так, що дівчина, соромлячись показуватись перед гостями, таємно чіпляла символ любові і йшла додому, так і не сідаючи за стіл. Дівчата тоді були дуже скромні. Якщо ж коханої дівчини у парубка не було, «квітку» робила сестра або просто однокласниця. Та хлопці перед армією старались все ж таки зав'язати стосунки – і для того, щоб було кому почепити «квітку», і для того, щоб хтось писав листи в армію.

Під час застілля юнак, якого проводжали, сидів у центрі столу. Хлопцеві підстиляли кожух. Вважали, що служба тоді буде щаслива.

За другим столом, коли вже всі наїлися й напилися, починали співати. Співали всі: і старі, й молоді. Були це зазвичай українські народні пісні.

У Воронькові любили пісні:

ОЙ, ХМЕЛЮ Ж МІЙ, ХМЕЛЮ

Ой, хмелю ж мій, хмелю,
Хмелю зелененький,
Де ж ти, хмелю, зиму зимував,
Що й не розвивався?

Зимував я зиму,
Зимував я другу,
Зимував я в лузі на калині,
Та й не розвивався.

Ой, сину ж мій, сину,
Сину молоденький,
Де ж ти, сину, нічку ночував,
Що й не роззувався?

Ночував я нічку,
Ночував я другу,
Ночував я у тої вдовиці,
Що й сватати буду.

Ой, сину ж мій, сину,
Сину молоденький,
Не женися на тій удовиці,
Бо щастя не буде.

Бо вдовине серце,
Як осіннє сонце, –
Воно світить, світить та не гріє,
Все холодом віє.

А дівоче серце,
Як весняне сонце, –
Ой, хоч воно ой, та й хмарнесеньке,
А все теплесеньке.

ОЙ, У ЛУЗІ ТА ЩЕ Й ПРИ ДОРОЗІ

Ой, у лузі та ще й при березі –
Червона калина.
Породила молода дівчина
Хоро-о.., хорошого сина

Вона його ой, та й породила
В зеленій діброві.
Та й не дала тому козакові
Ні щ-а-а.., ні щастя, ні долі.

Проводи до Радянської Армії механізатора р-пу «Вороньківський», цілинника Кислого Олексія Петровича, 1957 рік. Зліва направо стоять: Мотрона Луківна з онукою Ніною; жінки у білих хустинах – це сестри Кислого Петра Івановича; Давиденко Петро Олександрович, підполковник, помер (Жереб'ятин); Софія і Ольга, дочки Мотрони; Надія Петрівна Кисла (живе в Києві, дочка Петра Івановича-жива); Опрощенко Олексій, чоловік Кислої Софії Петрівни, батько Ніни Мельничук; Ніна Опрощенко-Мельничук, медсестра; Давиденко Олександр Олександрович (кіномеханік); Жереб'ятин; Кисла Софія Петрівна, вчителька; Кислий Федір Петрович (трохи був директором будинку культури). Сидять (зліва направо): Параска Луківна, дочка Луки Васильовича; Кислий Микола Петрович; Кислий Петро Іванович (батько Надії, Софії, Федора, Миколи, Олексія, померлої Марії); Кислий Олексій Петрович; Котул Лука Васильович з дочкою Наталією Луківною, дружиною Кислого Петра Івановича.

Проводи в армію жителя села Вороньків Кислого Олексія Петровича, 1957 рік

Проводи в армію, село Вороньків, 1971 рік

Було б тобі, моя рідна мати,
Тих брив не давати.
Було б тобі, моя рідна мати,
Щастя, щастя -долю дати.

Розвивайся, ой зелений дубе, –
Завтра мороз буде.
Собирайся, молодий козаче, –
Завтра, завтра похід буде.

Я ж морозу ой, та й не боюся –
Зараз розів'юся.
Я походу ой, та й не боюся –
Зараз, зараз зберуся.

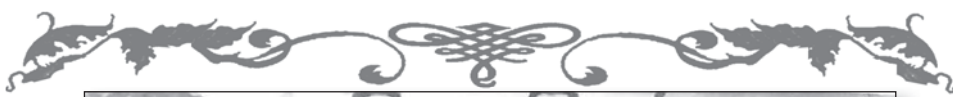
РОЗПРЯГАЙТЕ, ХЛОПЦІ, КОНЕЙ

Розпрягайте, хлопці, коней
Та лягайте спочивать,
А я піду в сад зелений,
В сад криниченьку копать.

Копав, копав криниченьку
У зеленому саду.
Думав, вийде дівчинонька
Вранці-рано по воду.

Вийшла, вийшла дівчинонька
В сад вишневий воду брать,
А за нею козаченько
Веде коня напувать.

Просив, просив відеречко –
Вона його не дала.
Дарив, дарив з рук колечко –
Вона його не взяла.

Проводи в армію, село Вороньків, 1958 рік

Проводи в армію, село Вороньків, середина ХХ століття

Проводи в армію, село Вороньків, 1968 рік

*Колективні проводи в армію в центрі села Вороньків,
друга половина XX століття*

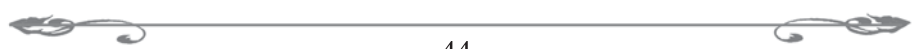

Проводи в армію, село Вороньків, 1951 рік

Проводи в армію, село Вороньків, друга половина XX століття

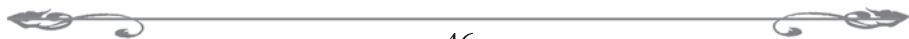

Сільські музиканти, село Вороньків, перша половина XX століття

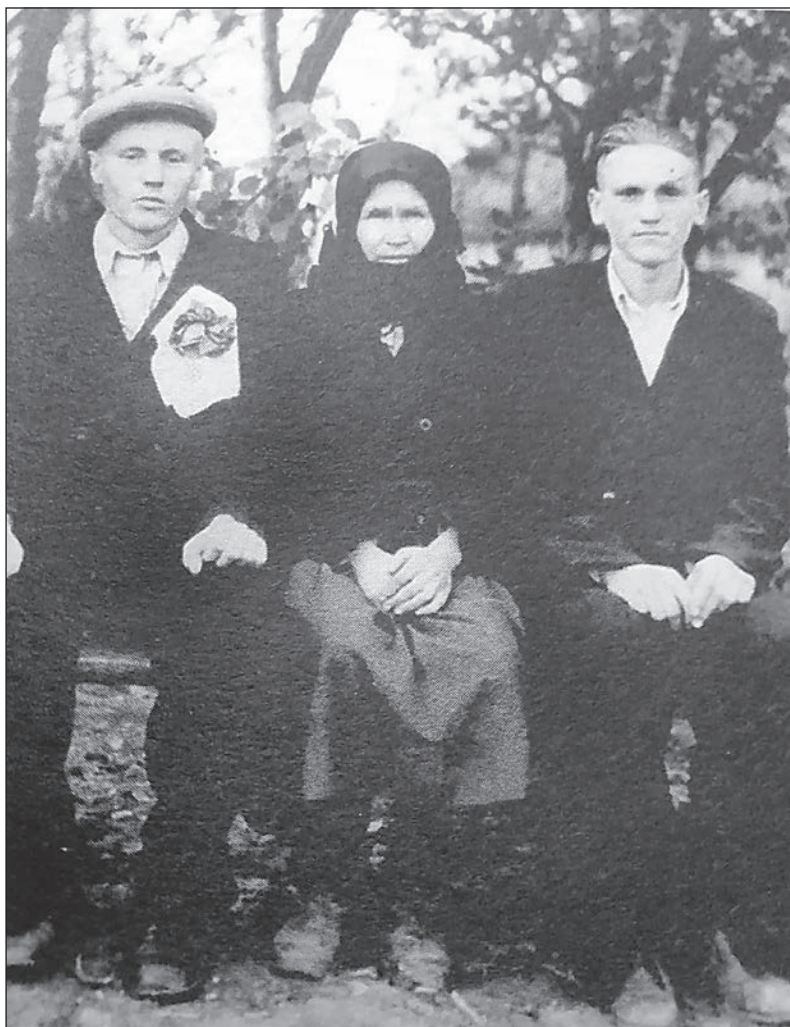
Проводи в армію, село Вороньків, середина ХХ століття

Проводи в армію, село Вороньків, друга половина ХХ століття

Проводи в армію, село Вороньків, перша половина XX століття

Знаю, знаю, дівчинонько,
Чим я тебе розгнівив,
Що я вчора ізвечора
Кращу тебе полюбив.

Вона зростом невеличка,
Ще й літами молода.
Руса коса до пояса,
В косі стрічка голуба.

Співати могли годину, і жодна пісня не повторювалась.
Обов'язково співали пісню «У неділю рано, рано-пораненьку»:

У неділю рано, рано-пораненьку
Кувала зозуля в саду зелененькім. (двічі)

Ой то ж не зозуля, то рідная мати,
Вона виряджала сина у солдати. (двічі)

Іди ж ти, мій сину, іди, не барися,
Через два годочки додому вернися. (двічі)

Ой рад би я, мамо, ще й раніше вернуться,
Та кінь вороненький в воротях спіткнувся. (двічі)

Ой хотіла я, сину, невісточку брати,
А ти ідеш, сину, страну захищати. (двічі)

У неділю рано, рано пораненьку
Кувала зозуля в саду зелененькім. (двічі)

Ой то ж не зозуля, то рідная мати.
Вона виряджала сина у солдати. (двічі)

За третім столом починалася «даровизна». Призовник брав тарілку, на неї ставили чотири чарки, в які його товариш наливав горілку, і так підходили до кожного з гостей. Запрошені

Проводи в армію, село Вороньків, друга половина XX століття

брали чарку, а на тарілку клали гроші, бажаючи легкої служби, мирного неба і т. д. Дівчата і хлопці дарували зазвичай по одному карбованцю, а родичі значно більші суми. Хрещена мати дарувала обов'язково хрестик і рушник. Їх призовник мав забрати з собою в армію.

Після «даровизни» танці й співи продовжувались іноді й до світанку.

Другого дня гості приходили снідати. Поснідавши, усі разом з батьками проводжали призовника у центр села. Вороньків – село велике, його протяжність – до 6 км. У ті часи молоді в селі було дуже багато. Тому одночасно призивалися в армію по кілька юнаків. Усіх їх приводили у центр, де чекала машина, яка й везла хлопців у військкомат. Спочатку це була відкрита машина з лавками, потім радгосп став виділяти «уазик». Проводжаючи синів на машину, батьки плакали. Плакали й дівчата, родичі. Хоч війна вже давно закінчилася, але часи були дуже тривожні. Усі знали про події в Угорщині, Чехословаччині, потім в Афга-

ністані. Дякувати Богу, з вороньківців ніхто не загинув, але поранені були. Та й під час навчань усе могло трапитись...

Сідаючи в машину, призовник віддавав «квітку» своїй дівчині. Вона мала зберігати цей символ до закінчення служби. Це була своєрідна клятва в любові. Якщо ж дівчини не було, «квітку» забирала мати і зберігала її.

Служили хлопці далеко від дому: і на Далекому Сході, і в Мурманську, і в Казахстані, і в Підмосков'ї. Доводилося служити і в країнах соцтабору. Навіть на Кубі. Не всі приходили у відпустку. Але були листи. З них рідні й кохані дізнавалися про те, як служиться солдату, повідомляли про домашні справи. Багато хто зберігає ці реліквії і по цей день.

*(Записала в 2019 році вчителька української мови
та літератури Вороньківської школи
Гриценко Надія Іванівна
від Бондаренко Галини Іванівни,
1943 року народження,
жительки села Вороньків)*

ПРОВОДИ ДО АРМІЇ У СЕЛІ ГНІДИН

Своїми спогадами про проводи в армію поділилась жителька села Гнідин Білойван Надія Андріївна, 1937 року народження.

«Так, як у нас рекрута в армію проводжали, так уже ніде в селі не проводжають. Дуже все красиво було. Було в один день декількох хлопців виряджали. Зараз, як кого призвали, ніхто в селі і не знає.

А тоді в 50-80 роках батьки до цього дня готувалисязаранес. Найперше багато самогонки виготовляли, десь близько 300 літрів. Держали на цей випадок кабана, курей та іншу живність, інколи індуків. Як тільки приходила хлопцю повістка, він разом із другом йшли по селу звати на проводи. Заходить рекрут у хату і каже: «Я їду в армію. Прошу приходити такого то дня і на таку то годину до мене на проводи». В цей час у дворі батьки рекрута із сусідами і родичами роблять великий шалаш, накривають брезентом, прикрашають його ялинками, квітами, шаріками. Накривають столи, сходяться гості. Місце, де сидітиме рекрут, прикрашають особливо, прибивають ззаді коввор, інколи підстилають на лавку кожух, щоб гарно служилось. Як у хлопця була дівчина, її садили рядом біля нього. Сходилося на проводи чуть не все село. Було часто і по 300 душ, і більше.

Дівчата приходять із лентами і перев'язують рекрута навхрест. Найперше в'язали його рідні – хустками. Дівчата приносили і платочки, чіпляли до костюма рекрута їх шпильками.

Їжа була різна. Спочатку після війни на стіл ставили бідно: картопля, капуста, вінегрет, риба варена (здебільшого ловили у Дніпрі самі гнідинці або купляли у рибартілі, яка була у сусідньому селі Вишеньки). Пізніше стіл був багатший, із різними м'ясними виробами та випічкою. Спочатку гості їли, тоді співали, танцювали. Дорослі чоловіки згадували свою службу в армії. Обізательно була музика. Грали троїсті музики: скрипка, бубон, гармошка. Музиканти були знані в селі, їх запрошували скрізь. На скрипці грав дід Телегуз, на бубоні краще за мого чоловіка

Білоївана Григорія ніхто не вмів грати. А на гармошці уміли грати багато, а найкраще дід Залозний.

Як сідали за стіл знову, починалося дарування. У стограмові гранчасті стакани наливали горілку, підносили кожному, припрощували: “Випийте до дна, щоб була думка одна». Гості говорили: “Дай, Боже, на службі тоже”, “Щоб тобі служба легко пішла, як мені ця горілка”, “За майбутню відпустку, щасливе повернення” та інші побажання. Після цього випивали чарку, клали гроші на тарілку. Помню, що дарували по троячці. Рекрут оставляв всі гроші батькам, не забірав їх на службу. Родня дарувала більші гроші, обов'язательно дарували хрещений і хрещена, а їх батьки рекрута перев'язували якимись подарунками: хустками, рубашками, светрами та іншими речами. Як стали жити багатше, то всіх присутніх в'язали хустками: кого – шерстяними, кого ситцевими.

Після другого застілля пізно вночі починали готувать рекруту мішок, пізніше – рюкзак. Окрім обізательного переліку речей у повістці, клали ще харчі на дорогу, іконку маленьку.

Наставав час прощатись. Батьки говорили рекруту напутні слова, благословляли іконою, цілували і гірко плакали. Всі йшли пішки з музикою на гору, співали рекрутських пісень.

На горі на рекрута ждала машина. Хлопець з батьками, рідними, друзями, нареченою, якщо була, сідали в машину і їхали в Бориспіль. рекрут їхав у призывний пункт у лентях, там по приїзду ленти, платочки, хустки знімали, і він їх роздавав всім на пам'ять.

В різні года хлопці служили різний строк: після війни – 7 год, тоді – 3, пізніше – 2. Але на флоті всігда на год служби довше. Ити в армію було престижно. Якщо хтось по якійсь причині не служив, то його в селі зневажали, а дівчата не хотіли йти за нього заміж. Таке тоді було виховання.

Рекрутські пісні записані від жительки села Гнідин Кудько Параски Іванівни, 1930 року народження.

Калина-малина
Не сладка, не горька,
Чогось зажурилась
Молодая жонка.

Жонка зажурилась,
Гірко заридала,
Любила козака,
В армію оддала.

В армію оддала
Під город Варшаву,
Під город Варшаву,
Де б'ють барабани.

Де б'ють барабани,
Громко вибивають,
Молодих рекрутов
В призов призивають.

В призов призивають,
Да в часть виряжають,
Да в часть виряжають,
Дівчат покидають.

За багатим сином –
Батько й мати плачуть,
А за сиротою –
Чорний ворон кряче.

За багатим сином –
Батьки і сестриці,
А за сиротою –
Дівки-чарівниці.

За багатим сином –
Дівки й молодиці,
А за сиротою –
Горобці й синиці.

За багатим сином –
Вареники з сиром,
А за сиротою –
Борщ із лободою.

За багатим сином –
Парова машина,
А за сиротою –
Молода дівчина.

Був у нас хлопець, гарний, нівроку,
Йому служити півтора року. (двічі)

Півтора року йому служити
На кого Галю та й залишити? (двічі)

Галя листочки дрібні писала,
А від козака не получала. (двічі)

Півтора року йому минає,
Козак додому та й повертає. (двічі)

Йде він селом, людей питає
Чи не з ким Галя та й не гуляє? (двічі)

Іде ж він далі, цвинтар минає,
Там три козаки яму копають. (двічі)

Здорові, хлопці, що ви робите,
На кого яму ви копаєте. (двічі)

Була в нас дівка, звалася Галя,
Вона померла та й від кохання. (двічі)

*Проводи в армію Циганка Григорія, с. Гнідин,
середина XX століття*

Копайте, хлопці, яму глибоку,
Я з нею ляжу з правого боку. (двічі)

В неділю рано всі дзвони дзвонять,
Молоду пару уже хоронять. (двічі)

Думала мати сина женити,
А довелося похоронити. (двічі)

Молоду пару похоронили,
Червону калину та й посадили. (двічі)

Червона калина та й процвітає,
Молода пара спить, спочиває. (двічі)

Ой, ти, дубе, зелененький,
Чом не розвиваєшся,
Ти, козаچه молоденький,
Куди собіраєшся?

Ой чи в ход же, чи в поход,
Чи в далеку сторону,
Зайди, зайди, заночуєш
Одну нічку зі мною.

Ой, рад би я, моя мила,
З тобою нічку ночувать,
Так боюся, моя мила,
Щоб походу не взівать.

Не бійсь, не бійсь, мій миленький,
Я й походу не засплю,
Рано вранці, рано вранці
Тебе розбуджу.

Піють півні, піють другі,
А курочка кряхнула,
А я свого миленького
За рученьку стиснула.

Вставай, вставай, мій миленький,
Вставай, милий, годі спать,
Перебили барабани,
Начинають сурми грать.

Зашуміла дібровонька, ще й гай зелененький,
Виїжджає з села Гнідин козак молоденький,

Виїжджавши, шапку знявши, низенько вклонився,
Прощавайте, добрі люде, може, з ким сварився.

Хоч сварився, не сварився – щаслива дорога,
Зостається в селі Гнідин дівка чорноброва.

Замітайте доріженьку, щоби не пилилась,
Розважайте дівчиноньку, щоби не журилась.

Замітали доріженьку, а вона пилиться,
Розважали дівчиноньку, а вона журиється.

Авже ж тую доріженьку снігом замітає,
Молодая дівчинонька вже листи читає.

Здрастуй, мила, не журися, моя чорноброва,
Відслужуся та й вернуся, будь жива-здорова.

В суботу пізненько, в неділю раненько
Кувала зозуля в саду жалібненько. (двічі)

Ой то ж не зозуля, то рідная мати,
Вона виряджала сина у солдати. (двічі)

Іди, іди, синку, іди не барися,
Через два годочки додому вернися. (двічі)

Ой рад би я, мамо, ще й раніше вернутись,
Та кінь вороненький в воротях спіткнувся. (двічі)

Я ж думала, синку, тебе оженити,
А ти ідеш, синку, в армію служити. (двічі)

Я ж думала, синку, невісточку брати,
А ти їдеш, синку, кордон захищати. (двічі)

Ой мушу ж я, мати, всю правду сказати,
Як прийде дівчина, Галя її звати. (двічі)

Прийшла та дівчина, стала у порозі,
Забилося серце, покотились сльози. (двічі)

Ти машина, ти залізнична
Куди милого повезла, гей, гей, у-ха-ха.
Куди милого повезла.

Налий, мати, стакан чаю,
Бо я їду – виїжджаю, гей, гей, уха-ха-ха
Бо я їду-виїжджаю.

Налий, мати, стакан рому,
Бо я їду до прийому, гей, гей, уха-ха-ха.
Бо я їду до прийому.

А в прийомі скляні двері,
Там сиділи офіцери, гей, гей уха-ха-ха,
Там сиділи офіцери.

Витяг номер сорок п'ятий,
Закричали всі прийняти, гей, гей, уха-ха-ха,
Закричали всі прийняти.

Ти машина, ти свисточок,
Подай, милий, голосочок, гей, гей, уха-ха-ха
Подай, милий, голосочок.

Була мене мати березовим прутом,
Щоби я не стояла з молодим рекрутом.

А я з ним стояла, аж півні запіли,
На двері воду лляла, щоби не рипіли.

А мати не спала, та все чисто чула,
Та й мене не сварила, сама такаю була.

На двері воду лляла, на пальцях ходила,
Щоб мати не почула, щоби не сварила.

Була ж мене мати довгою лозою,
Щоби я не стояла з милим під вербою.

Ой, чиє ж то жито, чиї ж то покоси,
Чия то дівчина розпустила коси?

Коси розпустила, гулять не ходила,
Молодого хлопця навік полюбила.

Проводжала мати сина у солдати,
Молоду невістку – в поле жито жати.

Жала вона, жала, жала – не дожала
І до сходу сонця тополею стала...

Прийшов син до хати: – Здрастуй, рідна мати!
Де ж моя дружина, що не йде стрічати? –

Не питайся, сину, про свою дружину,
Бери топор в руки – рубай тополину.

Як ударив вперше – вона й похилилась,
Як ударив вдруге – вона й попросилась:

Не рубай, коханий, бо я – твоя мила,
На моему листі спить твоя дитина.

Ой, чиє ж то жито, чиї ж то покоси?
Не спішіть, дівчата, розпускати коси...

Якщо лугом ти ідеш,
То не ламай калину,
Якщо ти в армію ідеш,
То не кохай дівчину.

Приспів:

Ой, пам'ятаю я той час –
Ти плакала за мною
І на прощання раз у раз
Махала хустиною.

Як прийшов я до дівчини,
Та й став коло хати,
Прощай, прощай, дівчинонько,
Бо я йду в солдати.

Приспів.

А дівчина, як почула,
Та й стала ридати,
На кого ти покидаєш,
Скільки можу ждати.

Приспів.

Не плач, не плач, дівчинонько,
Не плач ти за мною,
Як я з армії вернусь,
То буду із тобою.

Приспів.

На краю лісочка старий дуб стояв,
А під тим дубочком воїн наш лежав.
Він лежить, не дише, він неначе спить,
Золотого чуба вітер шевелить.

А над ним старенька матінка сидить,
Проливає сльози сиңу говорить:
Ти коли родився, татусь німця бив,
Деся він під Одесою голову зложив.

Я вдовою стала, п'ятеро дітей
Ти був самий менший, милий мій Андрей.
Я ж тебе ростила, а не зберегла,
А тепер могила тут буде твоя.

На краю лісочка старий дуб стоїть,
А під тим дубочком воїн наш лежить.
Він лежить, не дише, він неначе спить,
Золотого чуба вітер шевелить.

Спить ставок, де колишуться віти,
Вітерець в верболозах заснув,
Де заграла плакуча гітара,
Там дівчина зустріла весну.

Милий їде далеко-далеко,
Так далеко від мого села,

І не скаже той місяць з-за хмари,
Що у нього дівчина була.

Ой не плач, не журись, дівчинонько,
Ой не плач, не журись, не ридай,
Через рік, як цвістиме калина,
Ти мене в тихий вечір стрічай.

Вже минув рік сумного чекання,
Вже й прошла довгожданна пора,
Дівчинонька прийшла до калини,
А милого нема та й нема.

Ой, нема та й нема, та й не буде,
Вже така дівоча судьба,
Треба знати, як хлопців кохати
І як вірить у їхні слова.

Під вишнею – черешнею я з милим стояла,
Із тих пір я смутна стала, як з милим розсталась,
Гей, із цих пір я смутна стала, як з милим розсталась.

Їде козак в Московщину, сідає в машину,
А дівчині одвічає – я тебе покину.
Гей, а дівчині одвічає – я тебе покину.

Як думаєш покидати – подаруй платочок,
Щоб я знала, не забула про твій голосочок,
Гей, щоб я знала, не забула про твій голосочок.

Як думаєш покидати – подаруй колечко,
Щоб я знала, не забула про твоє сердечко.
Гей, щоб я знала, не забула про твоє сердечко.

Їде козак з Московщини, питається роду,
Ой чи жива та дівчина, що любив я зроду.
Гей, ой чи жива та дівчина, що любив я зроду.

Проводи в армію Циганка Григорія, с. Гнідин, середина ХХ століття

Бере дівка нові відра та іде по воду,
Іще води не набрала, стала, подумала,
Про чорнявого згадала та у воду впала,

Гей, про чорнявого згадала та й у воду впала.
Біжить батько, біжить мати і кричать: «рятуйте»,
А дівчина одвічає – за мною не жалкуйте.

Було б тоді жалкувати, як була малою,
А тепер ви жалкуєте, як я під водою.
Гей, а тепер ви жалкуєте, як я під водою.

Гей, гей, ой, за крутими горами, крутими горами,
Зостається молода дівчина.

Гей, гей, із чорними бровами, із чорними бровами.
Брови ж мої, ой да чорнюсінькі,

Гей, гей горе мені з вами, горе мені з вами,
Ізсушила ой да зав'ялила, гей, ой хорошого парня.

Хорошого парня, хорош парень та ще й не жонатий,
Гей, гей, ой, сукин син проклятий.

Сукин син проклятий, побив дівку ой, да побив красну,
Гей, гей, ой, даром та понапрасну, даром, понапрасну.

Стидно дівці, ой да стидно стало,
Гей, гей, ой, за ворота вийшла, за ворота вийшла,

Ой вийду я та ще й за ворота,
Гей, гей, ой, трава зеленіє, трава зеленіє,

За хорошим, ой да чоловіком,
Гей, гей, ой, жінка молодіє, жінка молодіє,

А за таким розсукиним сином,
Гей, гей із личенька змарніє.

Ой, вийду я на гору да крикну додому:
Вари, мати, вечеряти і на мою долю.

Ой, пасіться, воли, та й не бійтеся вовка.
А я піду додомоньку, болить моя головонька.

Ой, пасіться, воли, поки паші не стане,
А я піду додомоньку, хай голівка перестане.

Як прийшов же Семенко та до своєї хати,
Та й питає дрібних діток: ой, де ж, дітки, наша мати?

Ой, пошла ж наша мати та й у ліс по калину,
І божилась, і клялася – я вас, діточки, покину.

Ой, пошла ж наша мати та у ліс полежати,
І божилась, і клялася, що будете сиротята.

Як пішов же Семенко та й до нової скрині,
Нема чобіт, ні кожуха, нема й жінки Катерини,

Катерина не дура, нові чоботи взула,
В новий кожух одяглася та й до шинка подалася.

Ой, ударте, морози, по широкій дорозі
Та й зморозьте Катерину за сирітські сльози.

Ой, ударили морози по широкій дорозі.,
Зморозили Катерину за сирітські сльози.

Не кормлена птиця да сизокрилий орел,
Да сидить заключений да парень молодой.

Сидить заключений парень молодой,
Неззя приступити, ой стоїть часовой,

Неззя приступити, ой стоїть часовой,
Стоїть мать родная та й говорить зо мной:

- Прощай, мій синочок, да прощай навсігда,
Більш нам не відаться з тобою нікогда.

У неділю рано, рано до схід сонця,
По мене приїде білий параход,

По мене приїде білий параход,
На тім параході незнайомий народ,

На тім параході машуть паруса,
Нікого не видно, самі матроса,

Дадуть мені шинелю, ще й білий картуз,
Побреють головку, як бубновий туз.

Ой, прjala б я куделицю, голівка болить,
Ой, пішла б я у шиночок, милий не велить.

Як поїхав мій миленький, та й в далекий степ,
А я тую куделицю об припічок – геп.

Лежить тая куделиця, надулася,
А я пішла у шиночок напилася.

Як приїхав мій миленький з далекого степу
Та й питає дрібних діток: ой, де ж, дітки, мати.

Ой, цить, тату, ой, цить, тату, ой, цить не кричи,
П'яна мати спить в крoваті, гляди не збуди.

Устань, мила, устань, мила, устань, пробудись,
Візьми собі карбованця та йди похмелись.

Не pomoже карбованець, не pomoже два,
Вчора пила на корову, сьогодні – на вола.

Бодай же ти, мила моя, не діждала,
Щоб ти мої сірі воли пропивала,

Не на того вола пила, що в полі оре,
А на того вола пила, що рано встає,

Не на тую корівоньку, що пасеться,
А на тую корівоньку, що несеться.

Ой, десь наши молодики живуть за водами,
Вони до нас щовечора пливуть селезнями,

Ой, пливи, пливи, сизий селезню, розганяйся водою,
Ой, не кажітемо йому роду, що расту сиротою.

Ой, сиротою нічкою у світі призостався,
Засватали тую дівчиноньку, що я женихався.

Женихався, не сміявся, думав її брати,
Думав її брати, за лихими ворогами мусив покидати.

Думав, моя буде,
Тепер вона молодая, як голубка гуде.

Нехай гуде, нехай гуде, вона нагудеться,
Вона мені молодому в руки попадеться,

Не раз, не два, в руки попалась, да все виривалась,
Червоною калиною вона одмахалась.

Ой, то ж не калина, то зелена сосна,
Не для тебе, поганого, я в батенька росла.

*(Записано у 2016 році
Стрілько-Тютюн Валентиною Василівною
від Білоїван Надії Андріївни, 1936 р.н.,
жительки села Гнідин)*

ПРОВОДИ ДО АРМІЇ У СЕЛІ ГОРА

Після отримання повітки на службу в армію, новобранець ходив по селу з товаришем і запрошував на проводи, заходив у хату і казав: «Я йду служити в армію, приходьте (називав дату проводів) до мене на проводи».

Раніше застїлля було в хатах, якщо була тепла погода – надворі, пізніше будували шалаші, накривали брезентом. Людей кликали різну кількість, хто мав більший достаток – було більше людей. Першими кликали родичів, кумів, сусідів, тоді гарних знайомих, молодь. Всі з охотою приходили на проводи, бо можна було поспілкуватись з односельцями, поспівати, потанцювати, повеселитись.

Якщо хлопець-новобранець мав дівчину, вона робила із стрічок квітку, пришивала на носовий платок і пришпилювала на лацкан піджака. Таким чином давала обіцянку чекати хлопця з армії. Коли хлопець на другий день їхав до военкомату, квітку віддавали дівчині, щоб вона її берегла. Якщо дівчина не виходила заміж за іншого, поки хлопець служив в армії, після служби вона повертала квітку тому, кого чекала.

Хлопця (рекрута) дівчата ще перев'язували навхрест лентами кольоровими, а родичі – хустками шерстяними з квітками яркими.

Часто на проводи сходилось ледь не все село, але за стіл сідали лише запрошені.

На проводи батьки звали гармоніста, а також чоловіка, що вмів вибивати на бубоні ложками. Пізніше до народних музикантів долучали ще магнітофон, програвач з пластівками. Старші гості співали, молодь співала і танцювала. Гуляли до ранку.

Перед ранком товариші стригли новобранця налісо. До военкомата його проводили рідні, хрещені батьки, інколи дівчина. Мати давала сину в дорогу хрестика, перед виходом із хати благословляла разом з батьком іконами, казали: «Хай тебе на службі Бог береже».

Їжу на проводах готували знайомі жінки, сусідки, родички. Їх обдаровували хустками, фартухами, рушниками. Новобранцю дарували гроші, хто скільки міг (3, 5, 10 карбованців). Цей ритуал дарування відбувався за столом.

Всі проводи супроводжувалися піснями та народними танцями. Пісні співали тематичні про рекрутів і звичайні українські народні. Танцювали під гармошку, бубон чи баян гопака, польку, краков'як та інші народні танці. Обов'язково музику супроводжував бубоніст, що весь час вибивав в бубон. Звали на проводи фотографа, який на згадку про цей день робив фото рекрута з найближчими родичами, сусідами, друзями та гостями.

Пісні, що співали на проводах в селі Гора

В суботу пізенько,
В неділю раненько
Кувала зозуля
Та й все жалібненько.

Ой то ж не зозуля,
То рідная мати.
Вона виряджала
Сина у солдати.

Ой, сину, мій, сину,
Єдина дитино,
На кого ж ти, сину,
Покинув дівчину.

Покинув я, мамо,
На старшого брата,
Поки я вернуся
З армії до хати.

Дівчата на проводах в армію. У дівчини в лівій руці хустинка для рекрута, село Гора. 1946 рік

Проводи в армію жителів села Гора. 1956 рік.

Застілля на проводах в армію, село Гора. 1963 рік

Якщо калина не цвіла,
То не ламай калину.
Якщо ти в армії не був,
То не кохай дівчину.

Приспів:

Я пам'ятаю вечір той,
Ти плакала за мною
І на прощання раз у раз
Махала хустиною.

Чи пам'ятаєш, милий мій,
Як те село зоріло,
А моє серце молоде
І нило, і боліло?

Приспів.

А хлопець з армії прийшов, -
Дівчина заміж вийшла,
А хлопець був ще молодий,
Сльозами лиш обмився.

Приспів.

Якщо калина відцвіла,
Тоді ламай калину,
Якщо ти з армії прийшов,
Тоді кохай дівчину.

Приспів.

Прощай, Гора, здрастуй, Кавказ,
Прощай, дівчино, в останній раз.

Прощай, дівчино, бо я вже йду,
Благословила мати в армію.

Благословила, ще й ключ дала,
Щоб мене пуля да й не взяла.

Летіла пуля через гору,
Да й поранила груди белюю.

Да й полилася кров річкою,
Да й полилася в тихий Дунай.

В тихім Дунаю мати стояла,
Свого синочка кров познала.

Свого синочка кров познала,
Да й горько плакати да й начала.

Не плачте, мамо, бо ви стара,
Нехай заплаче жона моя.

Ой, там на горі, ой там на крутій,
Ой, там сиділа пара голубів.

Вони сиділи, парувалися,
Сизими крильми обіймалися.

Де взявся стрілець, стрілець-молодець,
Розбив-розлучив пару голубів.

Проводи в армію, село Гора, середина XX століття

Жителі села Гора на провадах в армію, 1957 рік

Проводи в армію, село Гора. 1951 рік

Жителі села Гора на провадах в армію. 1960 рік

Голубка не їсть, голубка не п'є,
Та все на гору плакати іде.

Голубко моя, сизокрилая,
Чого ж ти така зажурена.

Та є у мене сім пар голубів,
Лети, вибирай, може ж, там і твої.

Я вже літала і вибирала,
Нема такого, як я кохала.

Ой, чиє ж то жито, чиї ж то покоси,
Чия то дівчина розпустила коси?

Коси розпустила, гулять не ходила,
Молодого хлопця навів полюбила.

Проводжала мати сина у солдати,
Молоду невістку – в поле жито жати.

Жала вона, жала, жала – не дожала
І до сходу сонця тополею стала...

Прийшов син до хати: – Здрастуй, рідна мати!
Де ж моя дружина, що не йде стрічати?

Не питайся, сину, про свою дружину.
Бери топор в руки – рубай тополину.

Як ударив вперше – вона й похилилась,
Як ударив вдруге – вона й попросилась:

Не рубай, коханий, бо я – твоя мила,
На моєму листі спить твоя дитина.

Ой, чиє ж то жито, чиї ж то покоси?
Не спішіть, дівчата, розпускати коси.

Ой, у вишневому саду,
Там соловейко щебетав.
Додому я просилася,
А ти мене все не пускав. } (двічі)

Ти, милий мій, а я твоя,
Зійшла вечірня зоря
Проснеться матінка моя,
Буде питать, де була я. } (двічі)

А ти їй дай такий отвіт,
Яка чудова майська ніч.
Весна іде, красу несе,
А тій красі радіє все. } (двічі)

Доню моя, не в тому річ,
Де ти гуляла цілу ніч, –
Чому розплетена коса,
А на очах бринить сльоза? } (двічі)

– Коса моя розплетена –
Її подружка розплела.
А на очах бринить сльоза,
Бо з милим розлучилась я. } (двічі)

Мамо моя, ти вже стара,
А я щаслива й молода.
Я жити хочу, я люблю,
Мамо, не лай доню свою. } (двічі)

Калина-малина
Не сладка, не горька,
Заплакала солдатська жонка,

Любила й кохала, в солдати віддала.
Оддала в солдати під город Варшаву,
Де б'ють, де б'ють барабани,

Де б'ють барабани громко,
Громко вибивають,
Молодих рекрутів в армію приймають.

За багатим сином –
Вареники з сиром,
А за сиротою –
Тільки хліб з водою.

За багатим сином –
Батько й мати плачуть,
А за сиротою –
Чорний ворон кряче.

Я жив собі з матусею, ніяких бід не знав,
Стрічався із Марусею, любив її, кохав.
Вже осінь накурликала мені роки з води,
Вже й армія покликала мене в свої ряди.

Приспів:

Наливайте чари повні!
Є ще бочка не одна,
Хто козак в душі і зовні,
Хай сьогодні п'є до дна!

Музики, грайте весело у нашому дворі,
Щоб танцювало все село до ранньої зорі.
Бо завтра у Борисполі зустріне старшина,
Налийте, хлопці, уповні і вип'ємо до дна!

Приспів.

Щоб дома не журилися і не пускали сліз,
В село, щоб на погонах я три зірочки привіз.
Щоб там в казармі снилася дійниця з молоком,
Щоб служба простелилася барвистим рушником!

Приспів.

*(Записала в 2019 році Ралко Наталія Миколаївна
від жительок села Гора Дідик Наталії Миколаївни,
1958 року народження
та Голяк Галини Дементіївної,
1948 року народження, а також в 1980 році
Стрілько Валентина Василівна
від жителя села Гора
Торговця Анатолія Дмитровича,
1940 року народження)*

ПРОВОДИ ДО АРМІЇ В СЕЛІ ІВАНКІВ

Проводи до армії у 50–60-х роках

(зі спогадів Рубана Михайла Михайловича, 1937 р.н.)

Коли призивник отримував повістку, сім'я починала готуватися до проводів. Воно розпочиналося із запрошення на «виряджання». Призивник із своїм товаришем ходили до рідних, ровесників, сусідів кликаючи на цей урочистий захід. Дівчина призивника перев'язувала його стрічкою, а якщо не було дівчини, то сестра чи сусідка. Цей ритуал підкреслював особливий статус юнака, як майбутнього воїна, захисника своєї батьківщини. Те, що якраз дівчина здійснює перев'язування стрічками, приколювання платочка на грудях тут вбачається певний символізм того, що якщо вона готувала вишитий платок і чіпляла на грудях юнака, такий подарунок покладав на неї певний обов'язок: якщо чіпляла платок то повинна дочекатися хлопця з армії.

Як правило, запрошені на виряджання люди старшого віку приходили з хлібом, який віддавали батькам, а новобранцю дарували гроші на дорогу. Даруючи гроші, бажали доброї та легкої служби, дослужитися до певних військових звань і т. ін.

Проводи до армії супроводжувалися застіллям, на яких готували різні страви, зокрема: пиріжки з кашею, квасолею, капуста, риба, м'ясні страви, запечена картопля, холодець, вінегрет, фруктовий кисіль і ін. Із спиртних напоїв здебільшого побутовала самогонка.

Під час застілля співали різних пісень, у післявоєнний період здебільшого українські народні пісні, але звучали і пісні воєнних літ. Запрошували до танцю мажорні акорди гармошки, бубона, лунали жарти і побажання майбутньому воїну. Такі застілля проводили дуже гамірно і весело. Старші друзі, що відбули службу, давали майбутньому солдату настанови та ділилися досвідом.

На другий день, коли новобранця виводили з двору, батьки тричі хрестили сина, благословляли іконами Георгія Побідоносця, Святої Божої Матері давали напутні слова: «нехай Господь тебе береже», слухайся командирів, бережи себе». Бажали доброго здоров'я і легкої служби.

Попереду новобранця, із наближених, сипали зерно на щасливу службу і гарне здоров'я.

Усі, хто був на проводах, виряджали юнака до центру села, де на нього чекав автомобіль, який виділявся правлінням колгоспу для поїздки до військкомату. Молодь супроводжувала його до призовного пункту і там залишали на військових, які опікувалися подальшою долею призвника.

Проводи до армії у 60-70-х роках

(зі спогадів Феніної Софії Миколаївни, 1949 р.н.)

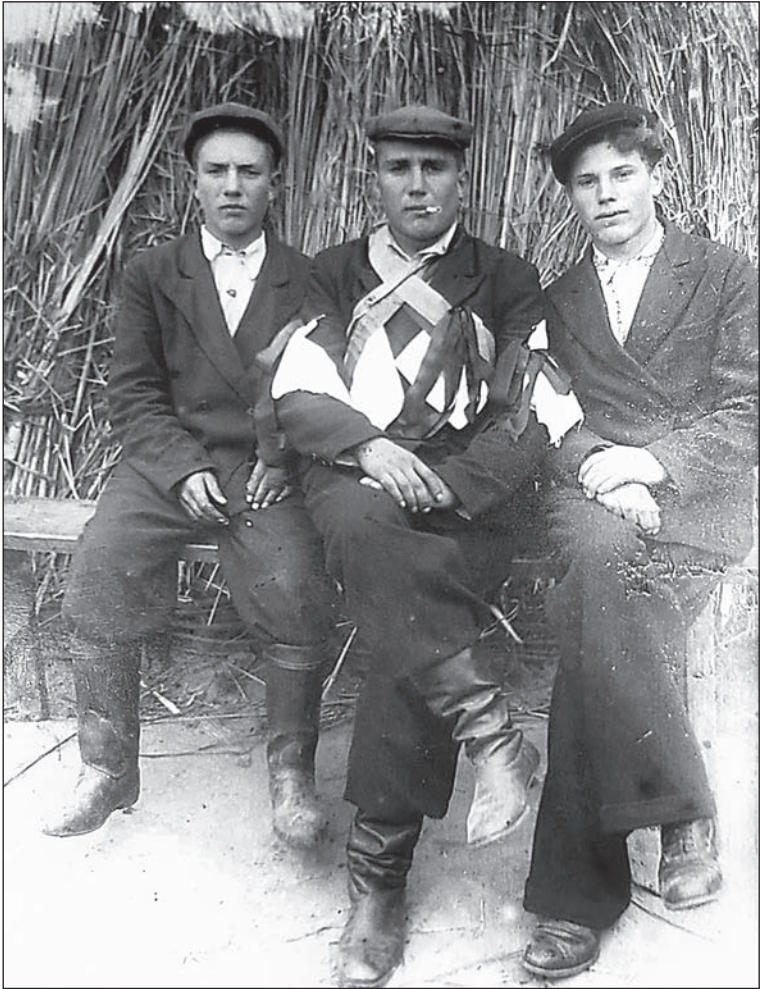
Кликати на проводи в армію новобранець ходив до рідних, друзів, однокласників. На другий день, коли запрошені збиралися на застілля вдома, його червоною та блакитною стрічкою перев'язувала його дівчина і прикріплювала вишитий платочок. Таким чином, юнак був оперезаний навхрест, як блакитною, так і червоною стрічками. Якщо в нього не було дівчини, то цю обрядову дію здійснювала сестра чи сусідська дівчина.

Пізніше замість платочків і стрічок навхрест дівчина збирала стрічку у вигляді квітки і, прикріплюючи до платочка, також вішала на груди.

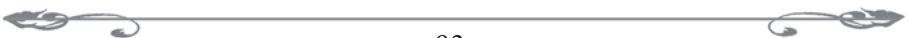
До проводів в армію ретельно готувалися. Заздалегідь гонили горілку, вигодовували поросля, збирали гроші на закупку продуктів.

На столі під час святкування страви були такі, як і на весіллі. Дарували новобранцеві гроші, бажали щасливої служби, давали всілякі вказівки та поради. За столом співали різних пісень. Грала гармошка або баян, дівчата й хлопці танцювали, веселилися.

Друзі новобранця брали зі столу сулію з горілкою і передавали батьку, щоб той зберігав її, поки син не повернеться з армії,

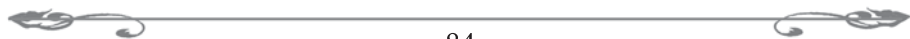

*Проводи в армію. Зліва направо: Пільтяй Микола Васильович,
Пільтяй Іван Васильович, Кавецький Микола Васильович, село
Іванків. 1951 рік*

Проводи в армію, село Іванків. 1956 рік

Проводи в армію Стояна Івана Петровича, село Іванків. 1952 рік

Проводи в армію Довгон'ятого Миколи Михайловича, село Іванків. 1951 рік

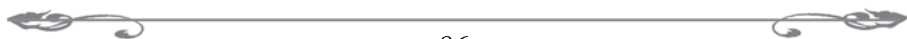

Проводи в армію Оліксашина Миколи Андрійовича, село Іванків. 1952 рік

Проводи в армію, село Іванків. 1955–1956 рік.

*Проводи в армію, село Іванків. З бубоном – Нестеренко Кирило Юхимович,
1911 р.н.. 1956 рік*

щоб потім разом урочисто її розпити. А хрещена мати дарувала на дорогу натільний хрестик.

У визначений день прибуття до військкомату, друзі, родичі проводжали його з дому. А ті, хто був запрошений на виряджан-ня, верталися до столу і продовжували застілля.

Пісні, що співали на проводах

Коли калина не цвіла,
Калину б не ламали,
Коли б дівчина не росла,
Дівчину б не кохали

Приспів:

Ой помню – помню я той час,
Ти плакала за мною

І на прощання раз у раз
Махала хустиною.

Коли ти лугом десь ідеш,
То не ламай калину
Коли ти в армію ідеш,
То не кохай дівчину.

Приспів.

КУВАЛА ЗОЗУЛЯ В НЕДІЛЮ РАНЕНЬКО

Кувала зозуля в неділю раненько,
В неділю раненько та ще й жалібненько. (двічі)

Ой то не зозуля, то рідная мати,
Вона виряджала синочка в солдати: (двічі)

- Іди, іди, сину, іди не барися,
Через три годочки додому вернися. (двічі)

Минає годочок, син пише листочок:
Ой Боже, ой Боже, чужа сторононька. (двічі)

Якби мати знала, яке ж мені горе,
Вона б переплила те синєс море. (двічі)

Кувала зозуля в неділю раненько
В неділю раненько та ще й жалібненько. (двічі)

Проводи до армії у 70–80-х роках

(зі спогадів Литвиненка Володимира Миколайовича, 1959 р.н.)

Для організації проводів до армії у ці роки було характерним те, що застілля організовували з великим розмахом. Кожна родина призовника намагалася не вдарити лицем перед своїми односельцями і виряджання перетворювалося у масове гуляння. На проводи запрошували від ста до сто п'ятдесяти осіб. Щоб приготувати таку кількість продуктів, куховарило до десяти жінок. Грошей витрачали багато не рахуючи, що кололи свого кабана та варили більше ста літрів горілки.

Святковий стіл готували у дворі, напнувши військову палатку або накриття. Столи ставили буквою «П», застеляли клейонкою. Намет всередині всіляко прикрашали стрічками кульками, плакатами і ін.

Запрошуючи куховарок, мати заготовляла для них фартухи, рушники, хустки, які вони вдягали. Певним чином, це була і та символічна плата за виконання їхньої роботи. Адже ці подарунки жінки забирали із собою.

Незважаючи, що на той час був певний дефіцит продуктів, батьки якось умудрялися виходити з цього положення. І на столах чого тільки не було: ковбаса, сир, шпроти, тушкована картопля, голубці, оселедці, риба смажена, салати, холодець, млинці з фаршем, буженина і ін.

Новобранець обходив кожного гостя, подаючи наповнену товаришем чарку горілки. Йому бажали гарної служби, хорошої дороги. Дарування в більшості відбувалося за другим столом. Гроші збирали у трьохлітрову банку, яку ставили на стіл перед запрошеним. Випиваючий чарку, кожен клав гроші у банку.

Присутні слідкували, щоб чарка була допита повністю, вбачаючи в цьому успішну, легку і без сліз службу.

Молодь здебільшого дарувала від одного до трьох карбованців, а старші – від 10 крб. і більше.

Проводи в армію, село Іванків. 1956 рік

В ті часи, в більшості, молодь після танців чи перегляду кінофільму у Будинку культури, йшли на проводи, щоб потанцювати та продовжити своє дозвілля.

*(Записав у 2020 році від старожилів села Іванків
директор Іванківського народного
історико-краєзнавчого музею
Зінченко Петро Федорович)*

ПРОВОДИ ДО АРМІЇ У СЕЛІ ЛЮБАРЦІ

Коли рекрут отримував повістку, то він ішов звать людей на проводи. Якщо в нього була дівчина, то спочатку він заходив до неї. Вона його перев'язувала лентою. Він по селу так ходив із дружком своїм, як ходить молода і кличе на весілля. Рекрут заходив у кожну хату і казав, що я прошу вас прийти до мене на проводи, бо я йду в армію. Називав число і де будуть проводи. Тоді проводи не робили в ресторанах, кафе, а тільки дома. Батьки готувалися заранне: гонили багато самогонки, держали кабана, курей, щоб було що на стіл поставити. На проводи приходило дуже багато людей, душ 200-300, а то й 400. І горілки треба було багато, і харчів. Особливо в 60-х роках на столах було багато всякої їжі. Варили й капусту, й холодець, робили голубці, катлети, ковбасу, налисники, салати всякі. Як багата родина, до ставили ще на стіл і вино, крім самогонки, обов'язково ще купляли сітро у скляних бутілках, варили також кисіль. Місце, де сидітиме рекрут, застеляли кожухом, вовною до верху, щоб гарно служилось хлопцю. Це така була прикмета. Гості, запрошені на виряджання, обов'язково приходили з хлібом, раніше приходили ще й з вишитим рушником. Даруючи рекруту хліб, бажали, щоб голоду не знав, доки службу буде нести. Дівчата убирали рекрута білими вишитими платочками, а навколо платочків були саморобні мережки, зроблені крючком. Кожна дівчина старалась, щоб її платочок був самий кращій. На проводи звали музикантів. Це був гармоніст і бубоніст, а на деяких – було і два гармоністи, і два бубоністи. Тоді багато хто умів грати на гармошці і на бубоні в селі. Це були самоуки.

Ще раніше була і скрипка. Як сідали за стіл, поїли, тоді починали співати різних пісень, і рекрутських, і народних. А після того, як наспіваються, на стіл поставлять солодкі страви, люди ще поїдять і аж тоді відбувалось дарованне. Кожному на тарілці підносили чарку, яку гість повинен був випити і покласти на тарілку гроші. Тоді люди виходили із-за столу, танцювали. Гульня тривала до ранку, аж поки не починали збирати торбу рекруту

Проводи в армію, село Любарці. 1953 рік

Проводи в армію, село Любарці. 1953 рік

в дорогу. Окрім того, що писали в повістці, батьки клали туди і інші речі: монетки, амулети якісь, іконки. Як виходив рекрут з хати, мати тричі хрестила сина і просила Господа допомогти йому у службі в армії. Найчастіше вона давала сину в дорогу іконку Божої Матері і святого Георгія Побідоносця. Мати кропила сина свяченою водою, давала буханець хліба.

Інколи рекрута стригли дома, пізніше їх стригли в армії. Частину волосся рекрута зберігали в хаті за іконою. Це вважалось своєрідним оберегом, який захищав від смерті і надавав сили перемагати. Інколи з собою давали маленький мішечок з любарецькою землею. Ходили і в церкву за благословенням священника, щоб добре служилось. Було інколи, що батьки благословляли на службу запаленою свічкою і три рази проводили нею проти сонця над головою сина та промовляли: «Господи, благослови, збережи і помилуй раба Божого (ім'я рекрута)». До воєнкомата їхали або кіньми, або машиною, а раніше йшли пішки. Люди проводжали рекрута аж за село. Платочки, які були причеплені до його одягу, рекрут розкидав по дорозі, люди брали їх на гарну пам'ять і на легку службу рекруту, батьки плакали, бо не знали, як складеться доля солдата. Раніше, після війни, служили 5-7 років, тоді служили 3 роки, а потім – 2 роки. В морфлоті служили завжди на рік більше. Тепер таких проводів вже не роблять.

На проводах в армію в селі Любарці співали різні пісні.

В суботу пізньенько,
В неділю раненько,
Кувала зозуля
Та все жалібненько.

Ой, то ж не зозуля,
То ж рідная мати,
Вона виряджала
Сина у солдати:

Проводи в армію, село Любарці. 1957 рік

Проводи в армію, село Любарці. 1953 рік

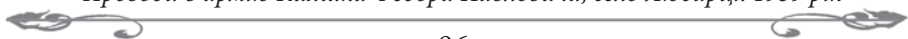

Проводи в армію, село Любарці. 1958 рік

Проводи в армію Кияшка Федора Павловича, село Любарці. 1959 рік

Проводи в армію, село Любарці, 1953 рік

- Іди, іди, синку,
Іди не барися,
Через три годочки
Додому вернися.

Я ж думала, сину,
Тебе оженити,
А ти ідеш, сину,
У військо служити.

Я ж думала, сину,
Невісточку взяти,
А ти ідеш, сину,
Врага розбивати.

Ой, там, за морями – високії гори
Туманом повіті...
Ой, там, за лісами – широкеє поле
Чорні галки вкрили.

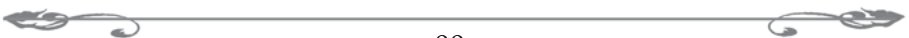
Ой, ви, галки, галки, ви чубарки,
Підніміться вгору.
Ой ви, хлопці, славні запорожці,
Верніться додому.

Ой, раді б ми до гори піднятися –
Туман налягає.
Ой, раді б ми додому вернуться –
Петро не пускає.

Ой, не так той Петро, Петро той проклятий,
Як Петрова мати,
Хоче нами, нами козаками
Турка звоювати.

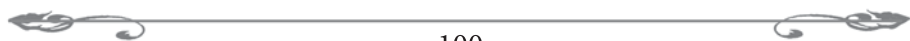

Проводи в армію, село Любарці, 1953 рік

Проводи в армію, село Любарці. 1956 рік

Проводи в армію, село Любарці. 1951 рік

Вона нами, нами козаками
Турка не звоює,
Вона нами, нашими тілами
Орлів нагодує.

Вона нами, нами козаками
Турка не звоює,
Вона нами, нашими кістками
Дунай загатує.

Проводи в армію, село Любарці. 1963 рік

Проводи в армію, село Любарці. 1959 рік

Проводи в армію, село Любарці. 1957 рік

Проводи в армію, село Любарці, 1968 рік

Проводи в армію, село Любарці, 1958 рік

Ой, жалко, жалко
Рожевого цвіту,
Що розвіяв вітер
По білому світу.

А ще більше жалко
Хлопця молодого,
Що йде боронити
Краю свого.

А він йде служити,
Скажуть присягати,
За дім, за родину
Треба забувати.

Ой, дадуть мені
Коня вороного,
Скажуть забувати
Батенька рідного.

Ой, дадуть мені
Золоте сідельце,
Скажуть забувати
Закохане серце.

Ішли воли з темної діброви,
А овечки – з поля,
Заплакала молода дівчина
З козаченьком стоя.

– Куди їдеш-від'їжджася,
Сизокрилий орле?
А хто ж мене, молоду дівчину,
До серця пригорне?

- Пригортайся, молода дівчина,
Пригортайся другому
Та й не кажи усїєї правди
Ти мені самому.

Ішли воли з темної діброви,
А овечки – з поля,
Заплакала молода дівчина
З козаченьком стоя.

Заходжу я тихо в кімнату,
А свекор листочка чита:
«Послухай, послухай, невістко,
Що милий тобі написав.

Він пише, що там оженився,
Тобі написав: «забувай».
Що він зустрів там другу,
Ти собі другого шукай»

Вона ж у листі написала:
«Другого не можу шукать,
Приїдь, приїдь, милий,
В неділю мене молодую ховать».

Пройшла та святая неділя,
І свекор невістку ховав,
А милий листочка читає,
Та каже: «Я жінку звиряв».

Волнує козацькеє серце,
Волнує козацькая кров,
Згадав він про жінку й дитинку,
Згадав він про першу любов.

Проводи в армію, село Любарці. 1958 рік

Проводи в армію, село Любарці. 1958 рік

Ой, з-за гори сніжок летить,
А в долині козак лежить.
Накрив очі китайкою,
Зв'язав ніжки нагайкою.

Що в головах ворон кричє,
А в ніженьках коник скачє.
«Ой, коню мій вороненький,
Товаришу мій вірненький.

Біжи, коню, дорогою,
Дорогою широкою,
Дорогою широкою,
Долиною глибокою,

Щоб татари не піймали,
Сіделечка не здійняли,
Сіделечка золотого,
З тебе, коня вороного.

Зупинися під воротами,
Стукни-грюкни копитами.
Вийде батько – розсїдлає,
А матуся – розпитає:

- Коню наш ти вороненький,
А де ж син наш молоденький?
- Візьми, мати, піску жменю,
Посій його на каменю.

Коли пісок тобі зійде,
Тоді синок з війська прийде.
Нема піску, нема сходу,
Нема сина із походу.

Нема піску, нема сходу,

Нема сина із походу.
Нема піску – вода змила,
Нема сина – куля вбила.

Як посію огірочки близько над водою,
І буду їх поливати дрібною сльозою.

Ростіть, ростіть, огірочки, в чотири листочки.
Не бачила миленького аж три вечорочки.

Тільки тоді побачила, як череду гнала.
Що він мені сказав: «Здрастуй», а я й промовчала.

Що він мені сказав: «Здрастуй, здрастуй», а я йому ні слова,
Сів на коня, махнув платком: «Будь жива, здорова».

*(Записала
Валентина Стрілько-Тютюн
в 2019 році від Коваль В. П.,
жительки села Любарці)*

ПРОВОДИ ДО АРМІЇ В СЕЛІ ПРОЦІВ

В нашому селі проводи до армії звалися виряджанням. Звичайно за часи радянської влади, 50–80 роки це було святкове дійство. Не брали до війська тільки тих, які мали певні захворювання. А отже, якщо хлопця «комісували», то це була ознака, що він хворий. Це вже пізніше хлопці, як говорять «кров з молоком», раптом ставали хворими сердечниками. А таких до війська не беруть ніколи.

Традиція проводити рекрута до війська була завжди, та звичай на такі події сходилися рідні, сусіди. А от традиція проводити до війська сільською громадою з'явилася після Другої світової війни, коли загоїлись рани інвалідів, відбудували спалені будинки, пережили голод 1946–1947 років, налагодилось колгоспне життя.

Кожна мати, яка мала синів, усвідомлювала, що її син повинен навчитися військової справі, бо радянська пропаганда з усіх радіоточок сповідувала ідеї миру, а всі західні країни і США стали ворогами, які тільки й думають про те, як розпочати нову світову війну. Неабияку роль відіграла і кінокомедія «Максим Перепелиця», яка з'явилась на екранах в 1956 році, як приклад армії – школи перевиховання, змужніння, засвоєння моральних якостей молодих людей.

Та й батьки новобранця намагалися влаштувати для нього свято, яке повинно було допомогти йому перенести злигодні важкої військової науки. А напутні слова, побажання, надії і сподівання, висловлені рідними та гостями, ставали для майбутнього солдата великою моральною підтримкою.

Всі добре знали, коли починається призов, адже їх було два, – весняний і осінній. А тому батьки наперед знали, коли їх син буде йти на військову службу, і до цього готувалися. Повістка призовнику приходила за 3–4 дні, і цього було достатньо, щоб приготуватися до виряджання. Горілку, наливку готували заздалегідь. Кабана чи теля теж готували для цього свята. Не зав-

Проводи в армію, село Проців. 1963 рік

Проводи в армію Списовського Олексія Васильовича. 21.05.1954 рік

жди попадало провести виряджання у вихідний день, то його робили і в будні, увечері.

Кликати на проводи новобранець ходив із своїм товаришем напередодні, щоб гості могли знайти час для цього дійства. Для того, щоб вирізнути новобранця від решти хлопців, в 50-ті роки йому на груди чіпляли носову хустинку з «квіткою», просто хустинки, пов'язували четвертинною хусткою з торочками, оперізували атласними стрічками. Якщо у хлопця була дівчина, вона готувала йому «квітку». Квітка робилася із носової хустини та зібраної стрічки по одному краю. Стрічка, зібрана по одному краю ниткою, на хустинці прикріплювалась посередині. Колір стрічки завжди був червоний. Але «квітку» могла зробити і сусідка, і однокласниця. Таким чином, новобранець відрізнявся від інших хлопців. У сімдесятих роках закріпилась за новобранцями тільки «квітка».

Так заведено в селі, що на будь-які свята гості ходять з хлібом. Часто чоловіки несли і горілку, а жінки – приготовлені вдома вареники, коржі з маком, пампушки, пірижки. Але це було тоді, коли з продуктами харчування не було так, як тепер.

За столом новобранець сидів на почесному місці. І вся увага була зосереджена на ньому. Крім побажань гості співали багато пісень.

Ось одна з них.

В СУБОТУ ПІЗНЕНЬКО, В НЕДІЛЮ РАНЕНЬКО

В суботу пізненко, в неділю раненко,
Кувала зозуля, співав соловейко. (двічі)

Ой, то ж не зозуля, то рідная мати,
Вона виряджала синочка в солдати: (двічі)

- Иди, іди, сину, іди не барися,
Через три годочки додому вернися (двічі)

Я думала, синку, тебе оженити,
А ти ідеш, синку, в армію служити (двічі)

Я думала, синку, невісточку брати,
А ти їдеш, синку, свій край захищати (двічі)

До 1967 року військова служба тривала три роки, а потім стала два роки.

Співали народних, козацьких пісень – веселих і сумних.

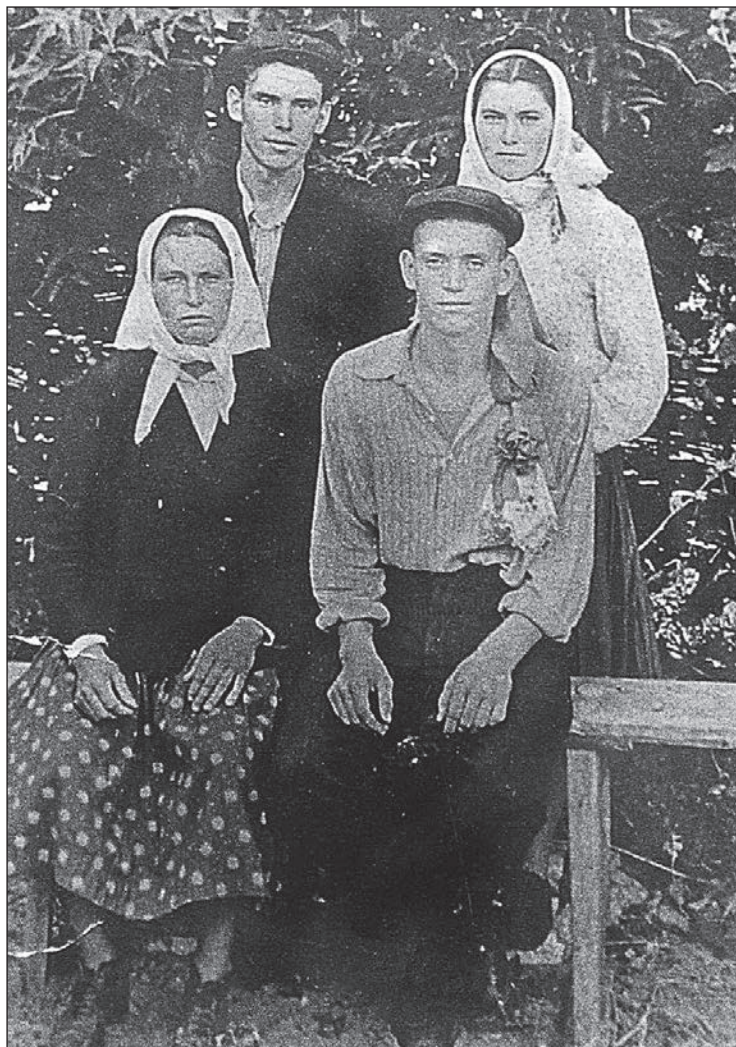
ОЙ, ЧИЙ ТО КІНЬ СТОЇТЬ

Ой, чий то кінь стоїть,
Що сива гривонька
Сподобалась мені,
Сподобалась мені
Тая дівчинонька.

Не так та дівчина,
Як біле личенько
Подай же, дівчино,
Подай же, гарная,
На коня рученьку.

Руки не подала,
Два слова сказала:
Ой, лучче б я була,
Ой лучче б я була –
Кохання не знала.

Кохання, кохання,
З вечора до рання,
Як сонечко зійде,
Як сонечко зійде,
Кохання відійде.

*Проводи в армію Тютюна Михайла Федоровича, с. Проців.
1957 рік*

Проводи в армію Тименка Миколи Петровича с. Проців. 1955 рік

КОЛИ ТИ БЕРЕГОМ ІДЕШ

Коли ти берегом ідеш,
То не ламай калини!
Коли ти в армію ідеш,
То не кохай дівчину!

Приспів:

Ой, помню, помню я той час, –
Ти плакала за мною,
І на прощання раз у раз,
Махала хустиною.

Як їхав хлопець до війська,
Дівчина присягала,
Казала буде вірно ждять,
Хустину дарувала.

*Ранкова відправка Списовського Федора Васильовича
на призовний пункт. 1966 рік*

Приспів.

Пройшов годок, пройшов годок,
Козак з війська вертає,
Сади цвітуть, душа тремтить,
Аж серце завмирає.

Приспів.

Вишневий сад, зелений гай,
Калина коло хати,
Стріча солдата-вояка
Старенька його мати.

Приспів.

Коли калина одцвіте
Тоді ламай калину!
Коли ти з армії прийдеш,
Тоді й кохай дівчину!

Приспів.

КАТЮША

Расцветали яблони и груши,
Поплыли туманы над рекой,
Выходила на берег Катюша,
На высокий берег, на крутой.

Выходила, песню заводила,
Про степного сизого орла.
Про того, которого любила,
Про того, чьи письма берегла.

Ой, ты песня, песенка девичья,
Ты лети за дальним солнцем вслед
И бойцу на дальнем пограничье
От Катюши передай привет!

Пусть он вспомнит девушку простую,
Пусть услышит, как она поет,
Пусть он землю бережет родную,
А любовь Катюша сбережет!

В 70 роки композитори написали ряд пісень, які були дуже популярними серед молоді. «Идет солдат по городу», «Не плач девченка», «Солдат всегда солдат» та інші. Харитонов В., Шаинский В. автори пісні «Не плачь девчонка»

Тютюн Михайло Петрович під час проводів (1999 рік)

НЕ ПЛАЧЬ, ДЕВЧОНКА

Как будто ветры с гор,
Трубят солдаты сбор
Дорога от порога далека.
И уронив платок, чтоб не видал никто,
Слезу смахнула девичья рука.

Приспів:

Не плачь, девчонка, пройдут дожди,
Солдат вернется, ты только жди,
Пускай далеко твой верный друг,
Любовь на свете сильнее разлук.

Немного прошагал, пока не генерал,
Но, может быть, я стану старшиной,
Прости, что не сумел сказать, что буду смел,
И то, что будешь ты моей женой

Приспів.

Наш ротный старшина имеет ордена,
А у меня все это впереди.
Но ты, любовь, зачти отличные значки,
Которые теснятся на груди

Приспів.

Заведено було робити три столи. За третім столом новобранець обходив гостей, чаркувався з ними, вони говорили свої побажання (щоб слухався командирів, добре навчався військовій справі, прийшов у відпустку, писав листи, не хворів) і дарували гроші.

На гулянні намагалися не затримуватися, бо рано потрібно було вставати до худоби, збиратися на роботу та провести новобранця до машини.

На другий день, після вирядження, новобранця рідні та молодь, вільні від роботи, проводжали до центру села, і виділений колгоспом автомобіль відвозив його на збірний пункт в Київ. Пізніше, як придбали свої автомобілі, то родичі та друзі їхали разом з ним на призовний пункт. (Деверзе).

А далі починалися в нього військові будні. У визначений час він писав листи рідним, друзям, знайомим, коханій дівчині. І ніколи не скаржився, що йому важко, що він не може витримати. Він знав, що повинен виконати свій обов'язок перед рідними, сусідами, громадою села.

*(Розповідь Розумної Ольги Павлівни,
1941 року народження,
матері, яка проводила трьох синів
до військової служби:
Сергія, Василя та Миколу,
записала в с. Проців Розумна Софія Іванівна,
вчителька історії Ревнівської школи)*

ПРОВІДИ ДО АРМІЇ В СЕЛІ РОГОЗІВ

Служба в армії – священний обов'язок кожного громадянина. Раніше було соромно, якщо юнак не служив в армії. Тому, коли родина отримувала повістку, то знало все село, і сім'я заздалегідь готувалася до проводів (так в Рогозові називали це свято). Збиралося від ста до триста осіб і гуляти могли до ранку. На подвір'ї чи на городі родина влаштовувала величезний намет, на який натягували брезент від негоди, ставили саморобні лавки, столи, стіни дівчата прикрашали саморобними квітами, плакатами, запрошували музик. На таке застілля завчасно майбутній солдат з другом (називався старший дружок) запрошував родичів, друзів і сусідів. Якщо була можливість, то їздили запрошувати на конях з баяном чи гармошкою, з піснями, веселощами. Хлопцю готували почесне місце за столом, посередині, як і молодому подружжю на весіллі. Чим багатша була родина, тим пишніші проводи влаштовували батьки своєму синові. Святували два дні: в суботу та неділю. Це були 1970-1980-і роки.

Проводи святкували за місяць, а то й більше до того дня, коли юнак ішов у армію. А вже перед тим днем, коли молодий хлопець покидав батьківський дім, запрошували найближчих родичів та друзів і знову влаштовували святкову вечерю. А вранці їхали на призивний пункт батьки, кохана дівчина (якщо вона була), самі найближчі друзі.

А раніше проводи в армію святкували саме перед тим днем, коли юнак мав іти служити. Приходили близькі родичі та друзі. Готували прості страви: капуста, картоплю, пиріжки, пампушки, сметану (ряжанку), налисники (млинці з творогом), кисіль...

Напередодні проводів майбутній солдат домовлявся з коханою дівчиною (якщо її не було, то з близькою сусідкою чи подругою) про пошиття квітки, яку потім дівчина мала «повісити» (причепити) хлопцю на груди. Шилася ця квітка з червоної стрічки (збиралася на нитку пишною трояндою), потім пришивалася на мережевий платочок, зроблений власноруч, краї

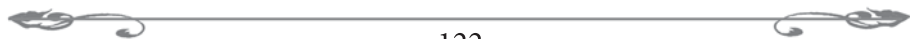
*Проводи в армію в сільському клубі, село Рогозів.
друга половина XX століття*

якого оздоблювалися призібраним мереживом (у 1980-х роках). А раніше (1965-1970 роки) квітка пришивалася на звичайний платочок, а ще раніше чіпляли тільки платочок.

Подруги, дівчата перев'язували призовника червоними стрічками (через плече під рукою), хрещена мати перев'язувала рушником, благословляючи цим хрещеника на вдалу службу. Вважалося, що чим більше у призовника стрічок, тим він популярніший серед дівчат. Тому хлопці старалися домовитися з дівчатами, щоб їм якомога більше почепили стрічок. Виникали навіть сварки при вішанні квіток, бо було й таке, що хлопець домовлявся з однією дівчиною про квітку, а інша шила її сама, а потім привселюдно вішала її призовнику, показуючи цим всім родичам, що саме вона є тою єдиною, яка буде чекати свого коханого з армії. Але у майбутнього солдата мала бути на грудях тільки одна квітка.

Проводи в армію, село Рогозів, друга половина XX століття

Проводи в армію, село Рогозів, друга половина XX століття

Проводи в армію, село Rogoziv, середина XX століття

Проводи в армію, село Rogoziv, друга половина XX століття

Як правило, юнаків призивали до служби два рази на рік: весною та восени. У 1970-1980-х роках влаштували офіційне свято: всіх призовників, які мали іти захищати Батьківщину, запрошували до Будинку культури чи до пам'ятника загиблим воїнам, де їх вітали сільський голова, парторг села, ветерани Великої Вітчизняної війни, піонери читали вірші, проголошувалися гучні промови, призовники зачитували клятву солдата, цілували прапор, ставши на одне коліно... Всі жителі села сходилися на це свято, щоб привітати майбутніх захисників.

На призовний пункт їхали рано-вранці, мати вдома тричі перехрещувала сина, благословляючи його на службу. З юнаком були батьки, найближчі друзі, кохана дівчина. В нашому селі призовник викидав носовий платочок у вікно машини, коли виїжджав за село, щоб повернутися додому. Трохи пізніше платочок викидали, як тільки машина починала їхати, а кохана дівчина чи подруга піднімала його і зберігала, як символ кохання чи дружби.

Як завжди, за столом, співалися пісні: і жалібні, і веселі. Найпершою виконувалася ця пісня:

В суботу пізенько, в неділю раненько
Кувала зозуля в саду жалібненько.
Ой, то ж не зозуля, то рідная мати,
Вона виряджала сина у солдати.

Я ж думала, синку, тебе оженити,
А ти ідеш, синку, в армію служити.
Я ж думала, синку, що ворон той кряче,
А то ж за тобою дівчинонька плаче.

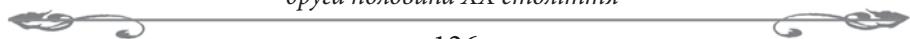
Іди-іди, синку, іди, не барися,
Через три годочки додому вернися.
Через півгодочка син пише листочка:
– Ой, мамо-матусю, чужа стороночка,

Проводи в армію, село Рогозів, друга половина XX століття

*Проводи в армію в сільському клубі, село Рогозів,
друга половина XX століття*

Якби ж ти, матусю, моє горе знала,
То ти б мені, мамо, посилку прислала:
Горобчиком – хліба, синичкою – солі...
Ой, мамо-матусю, в якій я неволі...

У полі береза, у полі кудрява.
А на тій березі зозуля кувала.
Ой, то ж не зозуля, то рідная мати,
Вона виряджала сина у солдати:

Іди, іди, синку, іди, не барися,
Через два годочки додому вернися.
Через два годочки пише син листочка:
Стрічай мене, мати, та не в одиночку.

Стрічай мене, мати, та й же не одного.
Стрічай мене, мати, з моєю жоною.
Ой, чи рада ти, мати, чи рада ти мною?
Да чи рада, мамо, моєю жоною?

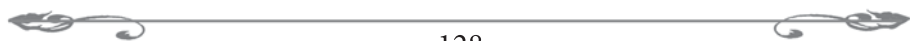
Посадила сина за медові бочки,
Нелюбу невістку в сінях, у куточку.
Налила синочку солодкого рому,
Нелюбій невістці – пекучого йоду.

А син та невістка вірненько любились,
Узяли тим йодом та й переділились.
Поховала сина в вишневім садочку.
Нелюбу невістку – в глибокім ярочку.

Посадила сину червону калину,
Нелюбій невістці – колючу шипшину.
Червона калина стала усихати.
Колюча шипшина стала процвітати.

Проводи в армію, село Рогозів, кінець XX століття

Ти думала, мамо, що ми не любились,
А ми й на тім світі та й не розлучились.

А ще співали таку пісню, що перегукується з двома попередніми

В суботу пізненько, в неділю раненько
Кувала зозуля в саду жалібненько.

Ой, то ж не зозуля, то – рідная мати,
Вона виряджала сина у солдати.

Іди, іди, синку, іди, не барися,
На третій годочок додому вернися.

Минає годочок, минає другий же,
На третій годочок іде мій синочок.

Іде мій синочок з карими очима,
А позаду нього молода дружина.

Ой, чи рада ти, мати, чи рада ти мною?
Да чи рада, мамо, моєю жоною?

Садовила сина за столом рядочком,
Молоду невістку – в порогах, в куточку.

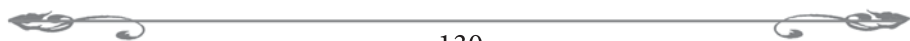
Наливала сину червоного чаю,
Молодій невістці – зеленого яду.

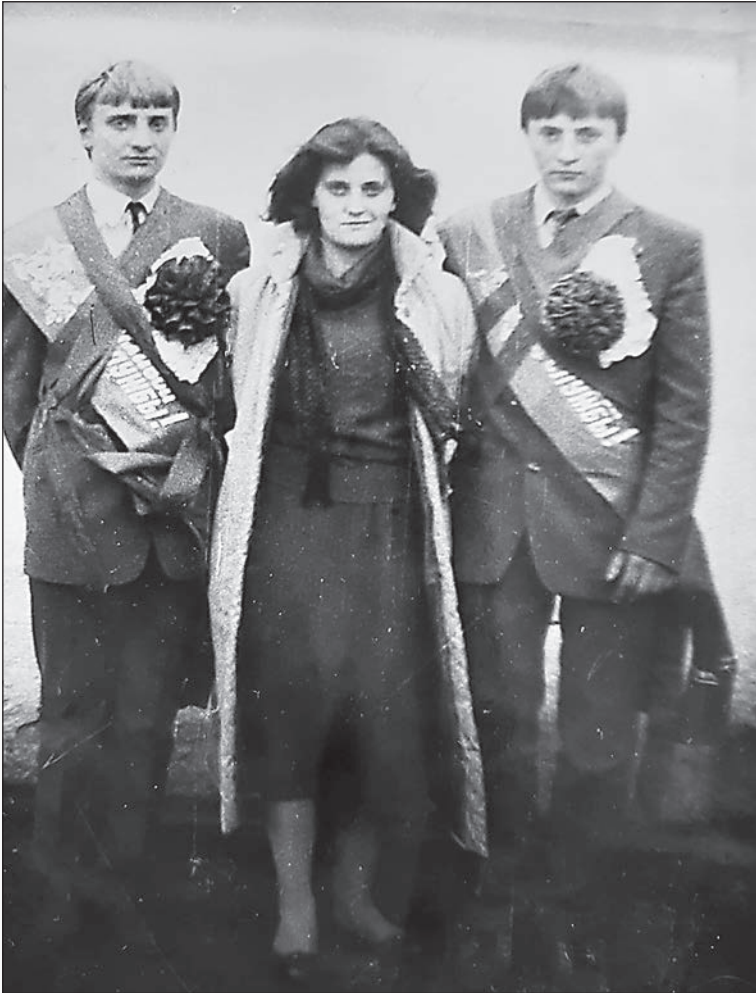
Молода невістка п'є, не допиває.
Молодому хлопцю чару доповняє.

Поховала сина в вишневім садочку.
Молоду невістку – в глибокім ярочку.

Проводи в армію, село Рогозів, кінець XX століття

Проводи в армію, село Rogoziv, кінець XX століття

Посадила сину червону калину,
Молодій невістці – колючу шипшину.

Червону калину щодня поливає,
Колючу шипшину щодня проклинає.

Червона калина сохне, досихає,
Колюча шипшина цвіте, розцвітає.

Ой, Боже ж, мій Боже, що я наробила –
Молодую пару із світу згубила.

Верніть мені сина, ще й добру невістку,
Я житиму з ними, поки мого віку.

Мати свого сина з армії ждала,
Мати свого сина з армії ждала:
Горілку гонила в барильце зливала,
Мати свого сина з армії ждала.

Дивлюсь у віконце – йде моя дитина,
Будуть в мене гості, буде вся родина.
Будуть в мене гості мед-горілку пити,
А я сяду, з сином буду говорити.

Ой, сину, мій сину, сину дорогенький,
Скажи мені правду, хто тобі рідненький?
Чи теща, чи жінка, чи рідная мати,
Скажи мені правду, бо я хочу знати.

Жінка мені мила, бо моя дружина,
Теща мені люба, бо жінку родила.
А ти, моя мати, мусиш вибачати,
Якщо не те скажеш, то й вижену з хати.

Проводи в армію, село Рогозів, середина ХХ століття

Сини мої, сини мої, сини соловейки,
Я ж вас годувала, як були маленькі,
Сини мої, сини мої, сини, голуб'ята,
Я ж вас годувала, як квочка курчата.

Дочки мої, дочки мої, дочки, мої пави,
Чом тоді не кидали, як падали з лави?
Сини мої, сини мої, що ж мені робити?
Якби ж була молода, то пішла б служити.

Тепер стара стала, здоров'я збулася.
Ой, кому ж я, сини мої, на старість здалася?
Мати наша, мати, таке твоє щастя,
Поший собі торбу, вона тобі здасться.

Поший собі торбу, та й будеш носити,
Бо, може, прийдеться ще й хліба просити.
Сини мої, сини мої, що ж мені робити,
Кому ж мені, сини мої, гроші поділити?

Мати наша, мати, сядем край віконця,
Та й поділим гроші та ще й до схід сонця.
Ой, спасибі, сини мої, спасибі за ласку,
Заберу я свої гроші, будуть про запаску.

Виряджала мати сина у солдати.
Молоду невістку – в поле жито жати.
Іди ж ти, невістко, в поле жито жати,
А не вижнеш жито – не вертайсь до хати.

Жала вона, жала та все вижинала,
Поки в чистім полі тополею стала.
Вернувсь син з дороги, кланяється неньці,
Кланяється неньці низенько у ноги.

Мамко ж моя, мамко, що це за причина,
Що у чистім полі росте тополина?
Не питай, мій сину, про тую причину,
Бери топор в руки, рубай тополину.

Як ударив вперше – вона похилилась,
Як ударив вдруге – вона попросилась:
– Не рубай, козаче, я ж твоя дружина,
Угорі у листі спить твоя дитина.

Кинув топорину, обняв тополину,
Обняв тополину, цілував дитину.
Мати моя, мати, що ти наробила?
Ти ж мене з сім'єю навек розлучила.

*(Записала Кубрак Ніна Василівна, 07.05.1972 р.н.,
вчителька Rogoziv's'koyi shkoly
від Кубрак Ганни Андріївни, 17.04.1946 р.н.,
жительки села Rogoziv)*

РОЗДІЛ ІІ

СОЛДАТСЬКІ ДОЛІ

Жонка зажурилась,
Гірко заридала,
Любила козака,
В армію віддала.

В армію віддала
Під город Варшаву,
Під город Варшаву,
Де б'ють барабани.

(Рекрутська пісня)

РОСІЙСЬКО-ТУРЕЦЬКА ВІЙНА

(1735—1739)

Російсько-турецька війна 1735—1739 років яскраво характеризувала загарбницькі цілі царської Росії: вона хотіла захопити Крим, який їй не належав, та отримати вихід до Чорного моря.

Там, де проходили російські війська залишалися руїни та згарища. Так були зруйновані Бахчисарай, Очаків та інші міста й села. Але отримати бажаний Крим Росія так і не змогла. Вона після довгих переговорів з Турцією підписала в Белграді мирний договір, однією з умов якого була заборона Росії мати свій флот на Чорному морі, а для торгівлі вона повинна була використовувати турецькі судна.

Бій за місто Очаків

В цій російсько-турецькій війні в бою за місто Очаків в липні 1737 року загинуло 12 солдатів із Гнідина.

Про це в метричній книзі Гнідинської церкви Святителя Христового Миколая за 1737 рік священник Роман Іванович Криницький зробив відповідний запис: «В Очаківському поході втратили людей:

- Омеляна, сина Василя Григоровича Просяника (24 роки),
- Андрія Григоровича Коломійця (39 років),
- Андрія, сина Василя Федоровича Залозного (27 років),
- Якова Приходька (48 років),
- Івана, сина Прокопа Васильовича (18 років),
- Прокопа Федоровича Носа (38 років),
- Івана Горлача (47 років),
- Івана, сина Матвія Павловича Лемаша (32 роки),
- Пантелеймона, сина Лаврентія Вербилова (25 років),
- Ониська, сина Стефана Григоровича (29 років),
- Романа, сина Мусія Івановича Безпечного (16 років),
- Василя, сина Дем'яна Приходька (21 рік).»

Гнідинські козаки входили до Воронківської сотні Переяславського полку, який очолював у російсько-турецькій війні 1735–1739 років Семен Іванович Сулима. Всього в цьому полку воювали за імперські інтереси Росії 1234 козаки. Багато з них до рідних домівок в села Бориспільщини так і не повернулись.

Рід Сулима занесено в родову книгу Полтавської губернії. Олександр Лазаревський стверджував, що рід простежується від Київської Русі. Іван Михайлович Сулима (? – 12 грудня 1635) розпочав козацьку гілку родоvodu, був Гетьманом нерестрових запорозьких козаків (1628–1629, 1630–1635). Його син Федір був полковником Переяславським, а син останнього Іван – генеральним хорунжим. Семен Сулима брав участь у першому Кримському поході і навіть захопив у полон 12 татар. В цьому поході Мініх (командувач військами) утратив половину армії, особливо великі втрати були серед українських козаків, крім того, у війську почалися пошесті. Не обминула хвороба і козацького воїна Семена Сулиму, внаслідок чого його відпустили з походу. 1737 року почався Карасубазарський похід на Очаків та

Семен Іванович Сулима (з 1739 по 1766 – полковник Переяславської сотні)

Азов, в якому брали участь гетьманські, слобідські та запорізькі козаки, разом близько 50 тис. осіб. 1737 року Сулима мав військове звання переяславського полкового обозного і брав участь у цьому поході. За виявлену хоробрість в бою він отримав похвальний лист від генерала-фельдмаршала фон Леслі. Очаків здобули, але п'ять тисяч українців загинуло. Знову у війську почалися хвороби, які змусили армію відступити. Під час відступу загинуло ще кілька тисяч козаків та близько 40 тис. коней, взятих з України.

Семен Іванович Сулима продовжував здобувати славу і виказувати військову звитягу 1738 року в Бендерському, а 1739 року в Хотинському походах (у цьому поході також був його родич – Іван Павлович Сулима, полковий обозний, пізніше полтавський наказний полковник). За участь у Хотинському поході, в Таучанській баталії при взятті Хотина і при підкоренні всієї Молдавії Семен Сулима отримав царську грамоту і універсал Генеральної військової канцелярії на уряд полковництва. Отже, з 1739 року Сулима – переяславський полковник, і був на цьому уряді до смерті.

У безглузвих російських імперських війнах віддали своє молоде життя нащадки роду Івана Сулими: Федір – бунчуковий товариш у Судацькому поході 1726 року, Самійло – бунчуковий товариш, помер від поранення у 1728 році, Іван – бунчуковий товариш, загинув 1733 року в Польському поході, Степан Іванович Сулима, бунчуковий товариш, загинув 1739 року в Очаківському поході під час російсько-турецької війни.

ПЕРША СВІТОВА ВІЙНА (1914–1918)

На відміну від попередніх воєн, Перша світова війна мала тотальний характер – лише за тиждень близько 900 млн мешканців Землі, а до кінця війни 38 держав з населенням в 1,5 млрд осіб (3/4 усього населення тогочасного світу) перебували у стані війни.

За 4 роки, 3 місяці і 10 днів (1 серпня 1914 – 11 листопада 1918), які тривала війна, було мобілізовано 73,5 млн осіб. За цей час загинуло 10 млн людей (стільки ж померло в усіх європейських війнах за тисячу років до початку війни) і поранено близько 20 млн. Безпосередні воєнні витрати держав, що брали участь у війні, оцінюють у 208 млрд доларів.

Для народів, розділених політичними кордонами імперій, досвід Великої війни став одним із найбільш драматичних. На Сході Європи найтяжче випробування спіткало український народ, що був не суб'єктом, а об'єктом війни між великими потугами, воюючи на стороні обох протиборчих блоків (Антанти і Четвертного союзу, у складі Російської імперії та Австро-Угорщини відповідно).

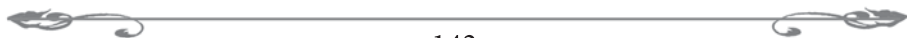
Українські землі зазнали значних руйнувань внаслідок війни. Від початку боїв влітку 1914 р. на території Галичини, Волині й меншою мірою Центральної України відбулися одні з найзапекліших бойових дій на Східному фронті. За роки війни в російську царську армію було мобілізовано 3,5 млн українців (за іншими даними, 4,5 млн із загальної чисельності 15,5 млн), до складу австро-угорської армії – бл. 300 тис. (бл. 9 % від особового складу австро-угорського війська). На українських землях здебільшого велися бойові дії між Австро-Угорщиною та Німеччиною, з одного боку, та Російською імперією, з іншого. Саме тут проходив Південно-Західний фронт російської армії завдовжки понад 400 км.

Внаслідок війни на українських землях було зруйноване господарство, зупинився соціально-економічний розви-

ток, в Наддніпрянській Україні у 1913 р. функціонувало 3 тис. 381 підприємство, то 1915 році – лише 2 тис. 849. Станом на 1917 рік із 4 млн селянських господарств 1,8 млн дворів залишилося без коней. В цей час у селах залишилося лише 38,7 % працездатного населення.

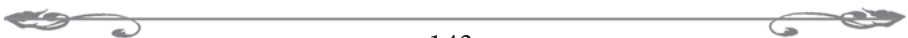
Але внаслідок Першої світової війни розвалилися дві потужні імперії – Російська та Австро-Угорська, до складу

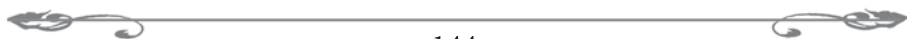
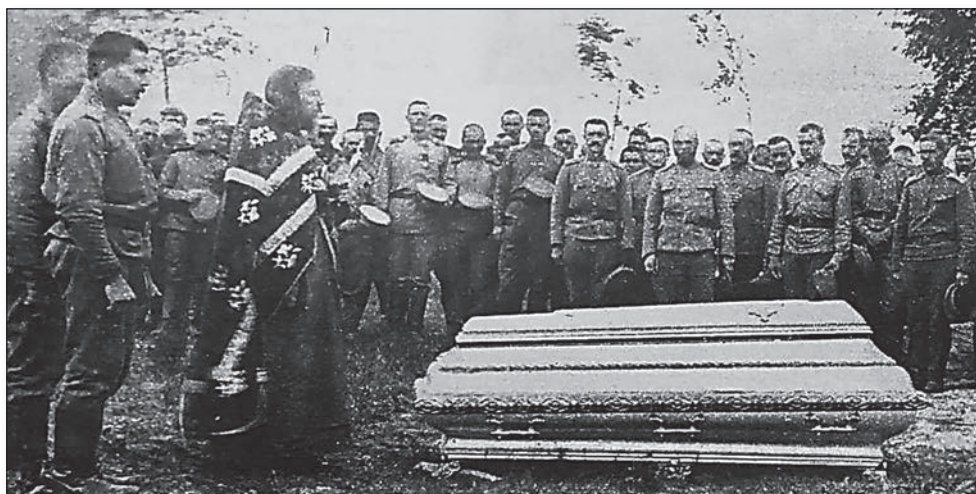
Парад Георгіївських кавалерів, 1917 рік

яких входили українські землі. Звільнившись від імперських кайданів, українці вступили в новий етап революцій, державного будівництва та національно-визвольної війни (1917–1921). Перший мирний договір у Першій світовій війні підписала саме Україна (хоча вона не була суб'єктом війни від її початку) – 9 лютого 1918 року був укладений Брестський договір між УНР та країнами Четвертого Союзу. Проте бо-

Піхота російської царської армії. 1915 рік

В окопі керівника полку. 1917 рік

*Урочисте поховання
командира. 1915 рік*

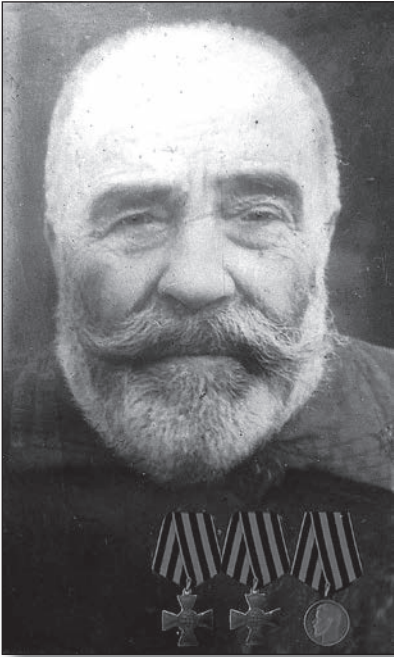
ротьба за незалежність, розпочата на завершальному етапі Першої світової війни, закінчилася поразкою українського державного проекту та нового розподілу українських земель між країнами-сусідами.

У роки Першої світової війни, за підрахунками дослідників, загинуло 393 тис. українців у складі російської армії та близько 92 тисяч – австро-угорської. Значних втрат зазнало і цивільне населення з обох боків фронту через бойові дії, хвороби, репресії тощо. Хоча значно більших військових та цивільних втрат українці зазнали у період Визвольної боротьби 1917–1921 років, чисельність населення Наддніпрянської України в 1921 р. скоротилося на 2 млн 647 тис., в той час як Східної Галичини – на 478 тис. (9,12 %).

Сотні солдатів з Бориспільщини воювали на фронтах Першої світової війни. Більшість із них були пораненими, убитими, пропавшими безвісти. Для прикладу можна навести неповний список учасників із села Іванків.

Учасники Першої світової війни села Іванків

Серед історичних джерел періоду Першої світової війни 1914–1918 років директором Іванківського народного музею Зінченком П. Ф. виявлено більше тридцяти новобранців і ратників I-го і II-го розрядів з села Іванків (Іванківська волость), Переяславського повіту Полтавської губернії, які воювали в різних частинах і фронтах російської армії, проливаючи кров та віддаючи свої життя на цій несправедливій і загарбницькій війні. Насправді ж їх було набагато більше. Комусь вдалося вціліти у цій війні і повернутися додому, а хтось навіки залишився лежати в землі, вдалині від рідного дому, так і не зрозумівши, певно, за які високі ідеали і цінності йому прийшлося осиротити своїх дітей і рідних.

*Учасник Першої світової війни
Тиміш Веремій, житель села
Іванків, кавалер Георгієвських
хрестів IV та III ступенів.
(З архіву Іванківського
народного історико-
краєзнавчого музею)*

*Учасник Першої світової
війни Рожа Трохим
Петрович, уродженець
села Іванків, кавалер
Георгієвського хреста
IV ступеня, інвалід війни
(З архіву Іванківського
народного історико-
краєзнавчого музею)*

- Архипенко Афанасій. Рядовий. Православний. Холостий.
Пропає безвісти 6 листопада 1914р.
- Батюк Іван. Старший унтер-офіцер. Православний.
Жонатий. Поранений 27 листопада 1914 року.
- Величко Іван Васильович. Рядовий. Православний.
Жонатий. Поранений 18 листопада 1914 року.
- Веремій Тимофій. Рядовий. Православний. За проявлений
героїзм на фронті нагороджений Георгіївськими хрестами
I–III ступенів.
- Галушка Євстафій Лукич. На лікуванні. 01.01.1916–
31.12.1916. Лазарет Імператриці Олександри Федорівни.
Царське село. Петроград.
- Гурін Йосип. Єфрейтор. Православний. Жонатий. Пропає
безвісти. 7 серпня 1914року.
- Гурін Мусій. Рядовий. Православний. Загинув.
- Дігтяр Яким Леонтіївич. Рядовий. Православний. Холос-
тий. Поранений. 11.10.1914року.
- Єрмоленко Степан Пилипович. Рядовий. Православний.
Жонатий. Поранений 4 жовтня 1914 року.
- Засць Павло Герасимович. Рядовий. Православний.
Жонатий. Поранений 21 січня 1915 року.
- Калиновський Григорій Леонтіївич. Артилерійський
офіцер. Православний.
- Ковальчук Павло Пилипович. На лікуванні 01.01.1915–
31.12.1915 року. Міський центральний лазарет № 8
м. Тифліс.
- Кондаков Семен Васильович. На лікуванні 01.01.1916–
31.12.1916 року. Лазарет С. П. Бобринської. м. Сміла. Ки-
ївська губернія.
- Кононець Федір Андрійович. Рядовий. Православний. Жона-
тий. Убитий. 20 грудня 1914 року.
- Крамаревський Леонід Миколайович. Підполковник. Курсо-
вий старшина Віленського військового училища 1916 року
в м. Полтава.
- Кудря Микита Пилипович. На лікуванні 01.01.1916–31.12.1916
року. Лазарет №5 В.С.Г. Полтава. Скатерининська вул.
будинок Абрамова.

Учасник Першої світової війни Пащенко Дмитро, с. Вороньків

Куліш Мефодій Іванович. Старший унтер – офіцер. Православний.

Ламаш Артем Іванович. Рядовий Православний. Жонатий. Поранений 8 жовтня 1914 року.

Нестеренко Михайло Іванович. Молодший унтер-офіцер. Православний. Холостий. Убитий 19 серпня 1914 року.

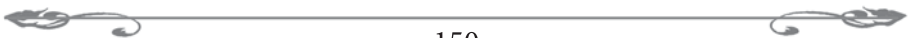
Нестерець Офанасій Кузьмович. Ополченець. Православний. Жонатий. Пропав безвісти 14 серпня 1914 року.

Нестерець Степан Григорович. Рядовий. Православний. Жонатий. Поранений 11 жовтня 1914 року.

Нестерець Тиміш Андрійович. На лікуванні 01.01.1915.-31.12.1915 року. Лазарет № 20. Царське Село. Петроградської губернії.

*Учасник Першої світової війни Списовський Степан Васильович
уродженець села Іванків. (Світлина з сімейного архіву Юрія Зубач)*

*Учасник Першої світової війни Чорнойван Ілля Йовтухович,
житель села Іванків, кавалер Георгієвських хрестів
IV і III ступенів.*

*Світлина 30-х років. (З архіву Іванківського народного
історико-краєзнавчого музею)*

*Учасник Першої світової війни, житель села Гнідин Кошарний
Михайло Антонович зі своїм побратимом, Москва, 1916 рік*

- Онишко Антон Олексійович. Рядовий. Православний. Жонатий. Пропав безвісти. 01.10-09.10.1914 року.
- Онишко Павло Іванович. Рядовий. Православний. Жонатий. Залишений на полі бою 9 травня 1915 року.
- Онишко Семен Петрович. Рядовий. Православний. Жонатий. Пропав безвісти 01.10-09.10.1914 року.
- Радченко Іван Михайлович. Рядовий. Православний. Жонатий. Пропав безвісти 01.10-09.10. 1914 року.
- Рожа Трохим Федорович. Рядовий. Православний. В 1914 році разом зі своїм односельчанином Гуріном Мусієм служили в одному полку. Під час німецького артилерійського обстрілу, внаслідок розриву снаряда, Гурін Мусій загинув, а Рожі Т. Ф. відірвало праву ногу вище коліна. Нагороджений Георгіївським хрестом IV ступеня.
- Сікач Михайло Харламович. На лікуванні. 01.01.1916 – 31.12.1916 року. Лазарет, м. Переяслав, Полтавська губернія.
- Степаненко Ілля Андрійович. Рядовий. Православний. Жонатий. Поранений 14 серпня 1914 року.
- Списовський Степан Васильович. Православний. Жонатий.
- Тишко Захар Григорович. Рядовий. Православний. Жонатий. Пропав безвісти 13 травня 1915 року.
- Тишко Іван Гаврилович. Ратник. Православний. Жонатий. Поранений 1 жовтня 1914 року.
- Тишко Олексій Михайлович. 1892 р.н. Рядовий. Православний.
- Угро Матвій Миколайович. Рядовий. Православний. Жонатий. Убитий. 18 серпня 1914 року.
- Чайка Микола Діонісійович. Рядовий. Жонатий. Убитий 18 серпня 1914 року.
- Штепа Павло Іванович. Молодший унтер – офіцер. Православний. Холостий. Поранений. 12 серпня 1914 року.
- Штепа Йосип Автономович. Рядовий. Православний. Потрапив у німецький полон 1916 року.

ПОВНИЙ КАВАЛЕР ГЕОРГІЇВСЬКОГО СОЛДАТСЬКОГО ХРЕСТА

Онищенко Дмитро Іванович – повний кавалер Георгіївського солдатського хреста, народився в селі Гнідин 1890 року.

У 1910 році царським урядом був призваний до війська. Він брав активну участь у Першій Світовій війні як досвідчений солдат царської армії, бо служив вже не перший рік.

Своїх солдатських «Георгіїв» отримав за різні подвиги, бо ніколи не боявся дивитись смерті у вічі: проявивши мужність і героїзм у загоні розвідників; за участь у кровопролитному бою, коли після загибелі командира довелося зайняти його місце і керувати взводом; в бою на річці Вісла проявив відвагу і кмітливість, що дало змогу захопити чотири ворожі гармати і отримати беззаперечну перемогу над німцями. Останній свій Георгіївський хрест Дмитро Онищенко отримав за хоробрість у боях під Двінськом, де довелося вступити з ворогом у рукопашний бій. У бою він отримав поранення і в тяжкому стані потрапив до шпиталю. Там героя відвідав генерал, командуючий корпусом, який вручив йому четвертий Хрест та Георгіївську медаль. Так Дмитро Онищенко став повним кавалером Георгіївського солдатського хреста.

Відзнака Військового ордена була вищою нагородою для солдатів і унтер-офіцерів за бойові заслуги і за хоробрість, проявлену проти ворога.

За статутом Царської російської армії, повним кавалерам Георгіївського хреста генерали та інші старші військові чини повинні були зупинятися і віддавати такому солдатові честь.

З 19 березня 1856 року імператорським указом введено чотири ступені знака. Знаки виготовлялися з золота (1-й і 2-й ст.) і срібла (3-й і 4-й ст.). На реверсі розміщувалися слова «4 степ.», «3 степ.» і т. д. і стояв номер. Нумерація знаків починалася заново для кожного ступеня. Нагородження відбувалися послідовно: від молодшого ступеня до старшого.

Помер хоробрий воїн – Онищенко Дмитро Іванович у 1978 році і похований у селі Гнідин.

*Учасник Першої світової війни Онищенко Дмитро Іванович,
житель села Гнідин, кавалер Георгієвських хрестів
усіх ступенів. Світлина 30-х років XX століття*

РАДЯНСЬКО-ФІНСЬКА ВІЙНА («ЗИМОВА ВІЙНА») 30.11.1939–12.03.1940

«Зимова війна» стала наслідком радянсько-німецької таємної змови про розподіл сфер впливу у Центрально-Східній Європі (таємні протоколи до пакту Молотова-Ріббентропа 23 серпня 1939 р. та Договір про дружбу і кордон між СРСР та Німеччиною від 28 вересня 1939 р.). Вона мала агресивний і загарбницький характер. Кремль прагнув анексії фінських територій та насадження радянського режиму у Фінляндії.

Наприкінці 1930 року Радянський Союз, прагнучи зміцнити свої позиції на північному заході, посилив дипломатичний тиск на Фінляндію, щоб примусити її «добровільно» передати низку стратегічно важливих територій (півострови Ханко та Рибачий, Карельський перешийок та ін.) взамін за частину радянської Карелії. Коли фіни, посилаючись на традиційний нейтралітет, відмовилися від цього, СРСР вдався до застосування військової

Перед боєм

Перед боєм

Після бою. Так гинули українці на чужій війні

Після бою. Загиблих у радянсько-фінській війні були тисячі радянських солдат, в тому числі і з Бориспільщини

сили. Приводом до початку війни послужив обстріл прикордонного селища Майніла, здійснений 26 листопада 1939 року начебто з території Фінляндії, а насправді організований радянськими спецслужбами. «У відповідь», 30 листопада 1939 року, війська Ленінградського військового округу при підтримці кораблів Балтійського і Північного флотів розпочали наступ на широкому фронті від Баренцева моря до Фінської затоки. Водночас радянська авіація бомбардувала 20 фінських міст, унаслідок чого було вбито і поранено кілька тисяч мирних жителів. 14 грудня 1939 року СРСР як агресора виключили з Ліги Націй. Після 6-ти тижнів запеклого спротиву фінської армії війна перейшла в позиційну стадію. Непідготовленість радянських військ до введен-

ня бойових дій у складних кліматичних умовах, прорахунки військового командування, погіршення морально-психологічного стану призводили до значних втрат Червоної армії у живій силі та техніці. «Зимова війна» спричинила зростання дезертирства серед радянських військово-службовців. Серед іншого була майже повністю була розгромле-

*Тимченко Михайло Михайлович
1921 р.н. – житель села Іванків.
Червоноармієць, автоматник
танко-десантної роти,
моторизованого батальйона
автоматників 27 гвардійської
окремої бригади 7 гвардійської
армії. Нагороджений «Орденом
Слави III-ї ступеня». Учасник
радянсько – фінської війни 1939 р.
На фронті з вересня 1943 року.
Світлина 40-х років.
(З архіву Іванківського народного
історико-краєзнавчого музею)*

на 44-а Київська стрілецька дивізія, укомплектована уродженцями з України. Тільки за один тиждень січня 1940 р. вона втратила 34 % особового складу.

Бойові дії активізувалися у лютому 1940 року, коли радянській стороні вдалося зосередити на радянсько-фінському фронті понад 760 тисяч військовослужбовців. У складі десятків частин і з'єднань, що їх перекинули з Київського, Харківського та Одеського військового округів, було багато мешканців УРСР, в тому числі і солдат з Бориспільщини. Будучи не в силах продовжувати опір, Фінляндія погодилася на укладення мирного договору, який був підписаний у Москві 12 березня 1940 року. До СРСР перейшли Карельський перешийок, низка островів у Фінській затоці та інше. У радянсько-фінській війні радянська сторона зазнала колосальних втрат – 400 тисяч вбитих та поранених, що у кілька разів переважало фінські – 60 тисяч убитих та поранених. 6 тисяч червоноармійців, які потрапили в полон і пізніше були передані радянській стороні, зазнали репресій з боку сталінського режиму: майже 700 із них як «зрадників» засудили до смерті, 4,5 тисяч відправили до концтаборів.

Частковий список полеглих жителів міста Бориспіль у радянсько-фінській війні 1939-1940 років

(повністю список полеглих встановити не вдалось)

Бодрін Михайло Сергійович, 1915 р.н., м.Бориспіль, політрук, 204 авіадесантної бригади, 15 армії. Загинув 7 березня 1940 р.

Булава Григорій Костянтинович, 1915 р.н., м. Бориспіль, лейтенант, 7 ДБАП, ОАГР. Загинув 11 березня 1940 р.

Бунчук Олексій Степанович, 1916 р.н. Бориспільський РВК, червоноармієць, 759 стрілецького полку 163 стрілецької дивізії. Загинув 7 березня 1940 р.

Волкодавов Іван Петрович, 1914 р.н., м Бориспіль, черво-

ноармієць 204 авіадесантної бригади 15 армії. Загинув 15 лютого 1940 р.

Койбийчук Микола Степанович, 1917 р.н., м. Бориспіль, старший політрук 204 авіадесантної бригади, 15 армії. Загинув 15 лютого 1940 року.

Костюченко Іван Павлович, 1902 р.н., м. Бориспіль, капітан 204 авіадесантної бригади 15 армії. Загинув у бою 15 лютого 1940 р.

Крижний Олексій Кирилович, 1914 р.н., м. Бориспіль, старшина, 204 авіадесантної бригади 15 армії. Загинув у бою 15 лютого 1940 р.

Прокопенко Іван Петрович, 1910 р.н., с. Лозівка, червоноармієць. Загинув 27 лютого 1940 р.

Сигной Борис Семенович, 1911 р.н., м. Бориспіль, лейтенант 204 авіадесантної бригади 15 армії. Загинув 15 лютого 1940 р.

Шпак Семен Іванович, м. Бориспіль, капітан 204 авіадесантної бригади 15 армії. Загинув 15 лютого 1940 р.

Щегель Григорій Тимофійович, м. Бориспіль, червоноармієць 81-й стрілецького полку 163 стрілецької дивізії. Загинув у бою 9 грудня 1939 р.

Яглов Микола Савелійович, 1914 р.н., м. Бориспіль. Лейтенант 204 авіадесантної бригади 15 армії. Загинув у бою 15 лютого 1940 р.

[Андрій Зиль, В. Стрілько-Тютюн. «Бориспільська Голгофа. 30 кривавих літ (1920–1950)»]

ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА (1939–1945)

Наприкінці серпня 1939 р. міністр закордонних справ Німеччини Й. Ріббентроп і народний комісар закордонних справ СРСР В. Молотов підписали у Москві договір про ненапад та секретний протокол до нього, відмий під назвою пакт Молотова-Ріббентропа. У таємному протоколі Третій Рейх та СРСР поділили між собою сфери впливу в Центрально-Східній Європі. 1 вересня 1939 р. німецькі війська розпочали напад на Польщу. У відповідь на агресію Німеччини 4 вересня 1939 р. Великобританія та Франція оголосили їй війну. 17 вересня 1939 р. відповідно до укладеного пакту з Німеччиною Радянський Союз розпочав вторгнення на територію Польщі зі сходу, зайнявши Західну Україну та Білорусь. Ці події стали початком Другої світової війни.

Від початку воєнних дій Червона армія зазнала значних втрат через стратегічні прорахунки радянського командування та невідповідність до ведення оборонних дій.

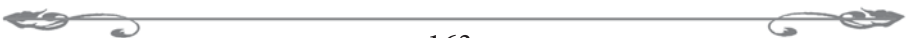
Під час відступу більшовики застосували тактику «спаленої землі»: руйнували промислові об'єкти, харчові запаси, залізничці, розстрілювали тисячі людей. , за підрахунками дослідників О. Романіва та І. Федущак, влітку 1941 р. через неможливість евакуації в'язнів більшовики розстріляли близько 22 тис. людей, яких утримували у тюрмах Західної України.

Окуповані території нацистгітлерівської коаліції, понад 4 млн з них загинуло.

У перші місяці війни СРСР втрачав велику кількість солдат. Сотні тисяч солдат потрапили в німецький полон. Німці успішно просувалися вглиб території, хоча і не так блискавично як планували. У грудні 1941 р. частини вермахту зазнали першої поразки під Москвою. Внаслідок успішного контрнаступу Червона армія відкинула німецькі війська на 400 км. Проте 1942 р. під Харковом німці оточили та знищили три армії Південно-Західного фронту (21-шу, 28-му та 38-му). Це був один із найбільших військових провалів СРСР у роки війни.

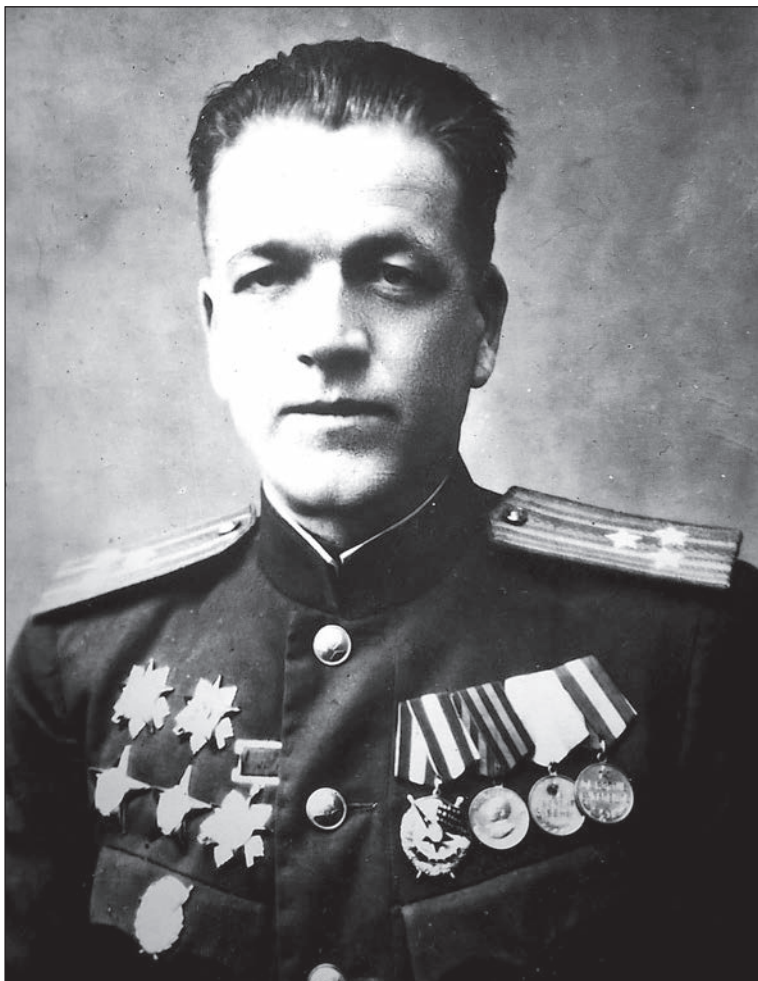

Захарченко Микола Іванович, 1919 р.н., – житель села Іванків. Сержант, повітряний стрілець 108 авіаційного полку Дальньої Дії 36 авд. ДД, 36 сд. Нагороджений «Орденем Червоної Зірки», «Орденем Вітчизняної війни 2 ступеня», медалями. Призваний у РККА у 1939 році. На світлині 1943 року: другий ряд, перший справа. (З архіву Іванківського народного історико-краєзнавчого музею)

*Угро Иван Пилипович, 1912 р.н. – житель села Іванків. Навідник замкової батареї 45 мм гармати. Нагороджений «Орденем Червоної Зірки» та трьома медалями «За відвагу». Призваний Бориспільським РВК, Київської області у 1943 році.
На світлині 1945 року Угро І. П. – другий ряд, перший справа.
(З архіву Іванківського народного історико-краєзнавчого музею)*

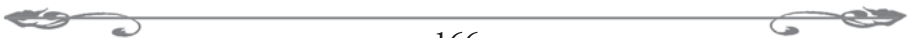

*Величко Григорій Федорович, 1903 р.н., – уродженець села Іванків.
Полковник інтендантської служби, на військовій службі з 20.12.1925 р.
по 26.11.1955 р. Нагороди: «Орден Леніна», два «Ордени Червоного
Прапора», три «Ордени Вітчизняної війни», два «Ордени Червоної
Зірки», медалі. Світлина 1945 року.*

(З архіву Іванківського народного історико-краєзнавчого музею)

*Божко Андрій Олександрович 1922 року народження – житель села Іванків. Навідник гармати 3-ї батареї. Сержант. Нагороджений медаллю «За відвагу». В Червоній Армії з 1940 року. На фронті з 1941 року. Один раз поранений. Світлина 1945 року.
(З архіву Іванківського народного історико-краєзнавчого музею)*

*Дикий Микола Петрович, 1925 р.н. – уродженець села Іванків. Навідник 5-ї батареї 680 винищувального протитанкового артилерійського Прутського Червонопрапорного ордена Олександра Невського полку, молодший сержант. Нагороджений медаллю «За відвагу», двома «Орденами Слави II і III ступенів». Призваний у листопаді 1943 року Бориспільським РВК Київської області. На світлині 1946 року: М. П. Дикий з дружиною Ольгою Кузьмівною.
(З архіву Іванківського народного історико-краєзнавчого музею)*

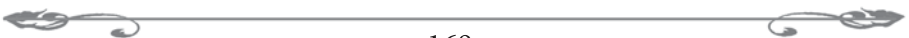

*Зінченко Федір Михайлович, 1924 р.н. – житель села Іванків.
Командир відділення, молодший сержант. Нагороджений медаллю
«За відвагу», «Орденем Вітчизняної війни 2 ступеня». Призваний
у РККА 25.10.43 р. Бориспільським РВК. Світлина 1945 року.
(З архіву Іванківського народного історико-краєзнавчого музею)*

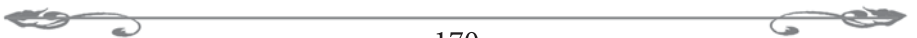

*Кальний Іван Антонович, 1912 р.н. – житель села Іванків.
Старшина 8 стрілецької роти. Нагороджений «Орденем Червоної
Зірки», «Орденем Вітчизняної війни», медаллю «За бойові заслуги».
Призваний в Червону Армію Бориспільським РВК у 1943 році.
Поранений 18.9.43. Легко поранений 15.4.44 р. Світлина 1945 року.
(З архіву Іванківського народного історико-краєзнавчого музею)*

*Житель села Вишеньки Ганжа Митрофан Тимофійович з рацією,
1943 рік. (З архіву Валентини Стрілько-Тютюн)*

*Житель села Вишеньки Ганжа Митрофан Тимофійович біля Рейхстагу з бойовими побратимами. Берлін, 1945 рік (стоїть третій ліворуч).
(З архіву Іванківського народного історико-краєзнавчого музею)*

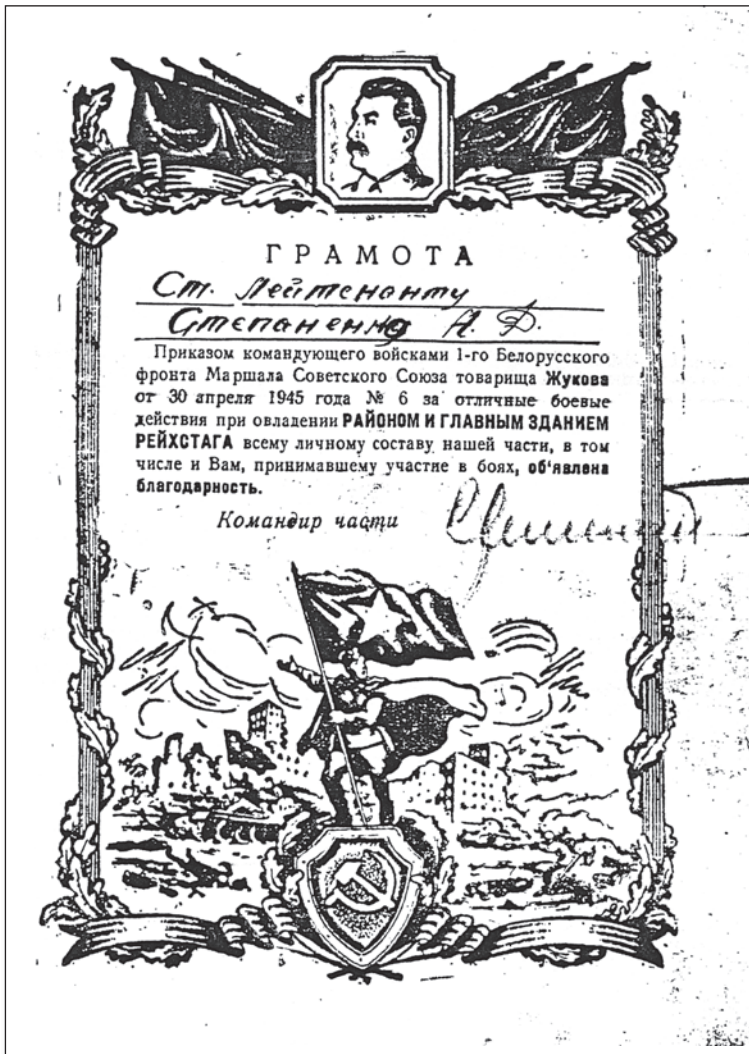

Ганна Данилівна Степаненко (Єрбоменко) 1920 р. н. – уродженка села Іванків. На фронті з 1941 року. Старший лейтенант медслужби. Воювала на Південно-Західному, Другому Прибалтійському фронтах. Закінчила війну старшим фельдшером 328 артилерійського полку стрілецької Ідрицько-Берлінської дивізії Третьої ударної армії Першого Білоруського фронту. Нагороджена двома «Орденами Вітчизняної війни», медалями: «За бойові заслуги», «За взяття Берліна», «За перемогу над Німеччиною». Світлина 1945 року (з архіву Іванківського народного історико-краєзнавчого музею)

Переломною подією у війні стала Сталінградська битва 17 липня 1942 р. – 2 лютого 1943 р. Після перемоги на Курській Дузі в липні-серпні 1943 р. радянські війська перейшли в контрнаступ, а невдовзі звільнили Лівобережну Україну та Донбас. 6 листопада 1943 р. ціною 417 тис. життів був звільнений Київ. У жовтні 1944 р. вся українська територія була звільнена від німецьких окупантів.

У тому ж 1942 р. керівництво ОУН(б) прийняло рішення про формування збройних загонів самооборони. Загони мали захищати населення від німецьких, польських та радянських військових формувань. ОУН виробила свою стратегію ведення боротьби: в стані озброєного нейтралітету дочекатися закінчення війни і боротися з виснаженими окупантами за незалежну Україну. З 1943 р. всі загони української самооборони отримали назву Українська повстанська армія (УПА).

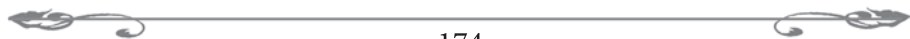
Відкриття другого фронту західними союзниками значно пришвидшили поразку Німеччини. 8 травня 1945 р. Німеччина капітулювала, а 2 вересня 1945 р. Друга світова війна

Грамота 1945 року за участь у бойових діях при захопленні району та головної будівлі Рейхстагу, вручена капітану медслужби Степаненко Г. Д. від Верховного головнокомандуючого.
(З архіву Іванківського народного історико-краєзнавчого музею)

Німеччина, 1945 рік, День Перемоги у м. Трумау. Житель села Вишеньки Ганжа М. Т. стоїть перший ліворуч

завершилась капітуляцією Японії. За підрахунками дослідників, загальні людські втрати України у Другій світовій війні становлять близько 7–8 млн осіб.

Повоєнний устрій світу визначали члени антигітлерівської коаліції. Згідно з Ялтинськими домовленостями між союзниками (лютий 1945 р.), двосторонньою угодою між СРСР та Чехословаччиною (29 червня 1945 р.), радянсько-польським договором (16 серпня 1945 р.), Паризькою угодою між СРСР та Румунією (лютий 1947 р.) більшість українських етнічних територій були включені до СРСР у складі УРСР.

Відновлення радянської влади на українських землях не означало припинення терору та війни. Усіх, хто побував під німецькою окупацією, органи держбезпеки вважали потенційними ворогами. Протягом більше 10-ти років на теренах Західної України продовжувала боротися за незалежну українську державу Українська повстанська армія.

У роки Другої світової війни загинуло 7097 воїнів з Бориспільщини.

ГЕРОЙ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ МОЛОДШИЙ ЛЕЙТЕНАНТ ЮРІЙ ГОЛОВАТИЙ

Юрій Максимович Головатий, син репресованого в 1938 році українського патріота Головатого Максима Леонтійовича, з перших днів Другої Світової війни відважно воював на різних фронтах: біля стін Сталінграда, на Волзі, в місті Ростові, Матвіївому Кургані, Міллерово, Городище, Гайворон, Зінків, Ромодан, Вознесенськ, Черкаси. Найбільш запеклі бої велись при форсуванні Дніпра за визволення міста Києва.

Про його бойовий подвиг красномовно говорять Нагородні листи Юрія Головатого.

«СЕКРЕТНО
ЭКЗ.2

ПРИКАЗ

частям 9-й Гвардейской Механизированной бригады
«1» сентября 1943 г. №ОЗ/Н Действующая армия

От имени Президиума Верховного Совета Союза ССР, за образцовое выполнение боевых заданий командования на фронте борьбы с немецкими захватчиками и проявленные при этом доблесть и мужество

НАГРАЖДАЮ ОРДЕНОМ «КРАСНАЯ ЗВЕЗДА»

Гвардии старшего лейтенанта, командир роты минометного батальона – ГОЛОВАТЫЙ Юрий Максимович.»

«НАГРАДНОЙ ЛИСТ

Фамилия, имя и отчество: ГОЛОВАТЫЙ Юрий Максимович
Звание: Гвардии старший лейтенант

Должность, часть: командир роты 82 м/м минометов Минометного батальона 9 гв. Механизированной бригады. Представляется к правительственной награде орденом «Красная звезда»

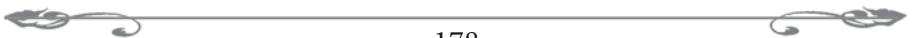

Герой Радянського Союзу Головатий Юрій Максимович. 1944 рік

Погруддя Юрію Головатому у м. Бориспіль

Год рождения: **1923**

Национальность: **украинец**

Партийность: **член партии ВКП(б)**

Участие в гражданской войне, последующих боевых действиях по защите СССР и отечественной войне (где, когда): **участник отечественной войны с 29.1.1943 года**

Имеет ли ранения и контузии в отечественной войне: **ранен в марте 1943 года**

С какого времени в Красной Армии: **с мая 1941 года**

Каким РВК призван: **Бориспольским РВК**

Чем ранее награждался (за какие отличия): **не награждался**

Постоянный домашний адрес представленного к награждению и адрес его семьи...

Краткое, конкретное изложение личного боевого подвига или заслуги:

Рота 82 м/м минометов, которой командует Гвардии старший лейтенант Головатый Юрий Максимович в жестоких боях за период с 17.8.1943 по 25.8.1943 года имеет на своем счету:

- а) уничтожено вражеской пехоты до 2 рот;***
- б) подбито 2 автомашины противника;***
- в) уничтожено 3 пулемета с расчетами;***
- г) уничтожен наблюдательный пункт противника.***

Полностью сохранена материальная часть, вооружение и личный состав. За хорошую организацию и боеспособность подразделения, за высокую дисциплину личного состава, за умение командовать ротой, за стойкость в бою и проявленную при этом отвагу, мужество и героизм гвардии старший лейтенант Головатый Юрий Максимович удостоен присвоения награды орден «Красная Звезда».

25 августа 1943 года

Командир: гвардии капитан /подпись/ Варавва»

«УКАЗ

ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР

О присвоении звания ГЕРОЯ СОВЕТСКОГО СОЮЗА генералам, офицерскому, сержантскому и рядовому составу Красной Армии.

За успешное форсирование реки Днепр южнее Киева, прочее закрепление плацдарма на западном берегу реки Днепр и проявленные при этом отвагу и геройство присвоить звание ГЕРОЯ СОВЕТСКОГО СОЮЗА с вручением ордена Ленина и медали «Золотая звезда»:

17. Гвардии старшему лейтенанту Головатому Юрию Максимовичу.

25.10.1943 г.

Председатель Президиума Верховного
Совета СССР

И. Калинин

Секретарь Президиума Верховного
Совета СССР

А. Горкин»

«СЕКРЕТНО

Экз. № _____

ПРИКАЗ

**ЧАСТЯМ 3 ГВАРДЕЙСКОГО СТАЛИНГРАДСКОГО
МЕХАНИЗИРОВАННОГО КОРПУСА**

31 августа 1944 года №021/Н

Действующая армия

От имени Президиума Верховного Совета Союза ССР за образцовое выполнение боевых заданий, Командования на фронте борьбы с немецкими захватчиками и проявлении при этом доблести и мужество

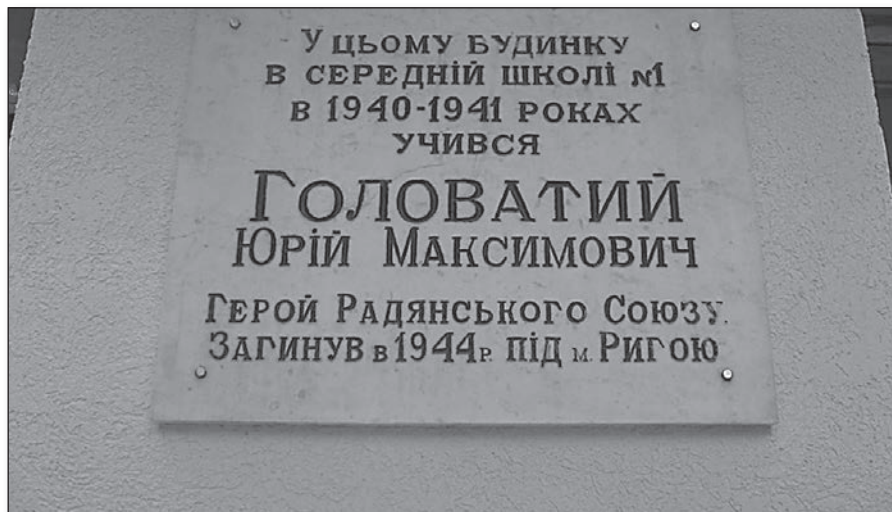
НАГРАЖДАЮ:

ОРДЕНОМ «ОТЕЧЕСТВЕННАЯ ВОЙНА» 1 СТЕПЕНИ

Героя Советского Союза, Гвардии старшего лейтенанта Головатого Юрия Максимовича – командира батареи

Меморіальна дошка Юрію Головатому в с. Ставище на Київщині біля школи №1,
де навчався Герой

Меморіальна дошка на Бориспільській школі №1

артиллерийского дивизиона 9 Гвардейского Механизированной бригады.

НАГРАДНОЙ ЛИСТ

1. Фамилия, имя и отчество: **ГОЛОВАТЫЙ Юрий Максимович**
2. Звание: **Герой Советского Союза, Гвардии старший лейтенант**
3. Должность, часть: **командир 3 батареи Артиллерийского дивизиона 9 гвардейской Механизированной бригады. Представляется к правительственной награде орденом «Красная звезда»**
4. Год рождения: **1923**
5. Национальность: **украинец**
6. Партийность: **член партии ВКП(б) с 1943 года**
7. Участие в гражданской войне, последующих боевых действиях по защите СССР и отечественной войне (где, когда): **8 февраля 1943 года**
8. Имеет ли ранения и контузии в отечественной войне: **1 ранение**
9. С какого времени в Красной Армии: **с мая 1941 года**
10. Каким РВК призван: **Бориспольским РВК Киевской области**
11. Чем ранее награждался (за какие отличия): **Герой Советского Союза, медаль «Золотая Звезда», ордена Ленина, орден «Красной Звезды»**
12. Постоянный домашний адрес представленного к награждению и адрес его семьи...

Краткое, конкретное изложение личного боевого подвига или заслуги:

В боях за город Шауняй батарея Героя Советского Союза гвардии старшего лейтенанта Головатого, огнем своих орудий 27.07.1944 года уничтожила 3 автомашины с пехотой и боеприпасами, 2 орудия 75 мм., один станковый пулемёт и до 30 человек пехоты противника. 28.07.1944 года в боях

за город Митова батарея товарища Головатого вступила в единоборство с бронепоездом противника и массированным огнем уничтожила его с полным гарнизоном. В этот же день смело выдвигая орудия на отдельные позиции и умело лавируя под огнем противника батарея уничтожила: минометную батарею 81 мм., 2 станковых пулемета и до 25 человек гитлеровцев. 30.07.1944 батарея прямой наводкой расстреляла: автоматическую пушку, станковый пулемет и весь огонь по скопившимся для атаки вражеской пехоте уничтожил больше 100 гитлеровцев, не имея потерь в личном составе и технике. За смелый маневр и знание своего дела Герой Советского Союза, гвардии старший лейтенант Головатый достоин награждения правительственной наградой – орденом «Красная Звезда».

Командир Артиллерийского
Дивизиона, гвардии старший
Лейтенант /подпись/ Шмаков
31.07.1944 года»

Через 20 років в 1964 році після загибелі Героя мати приїхала на його могилу в містечко Балдине, біля Риги. Вона привезла своєму Юрі жменьку рідної землі, довго й невтішно плакала біля обеліску Слави.

СТАРШИЙ СЕРЖАНТ ВАСИЛЬ ТЮТЮН

Мій батько, Тютюн Василь Охримович, внук розкуркуленого Тютюна Сили Митрофановича, пішов служити в Радянську Армію в жовтні 1940 року, а повернувся влітку 1946 року. Його виряджали до війська, як і всіх хлопців в селі, прикрашаючи одяг стрічками, красивими хустками і хустинками та накриваючи столи для гостей, чим Бог послав. Для виконання свого чоловічого обов'язку перед Радянським Союзом довелось перервати навчання в Київському медичному училищі. Після прощального застілля його підвезли на конях до гнідинської гори, а далі до Київського військомату, він пішов пішки. Хто ж знав тоді, що попереду на нього чекали шість років смертельної небезпеки Фінської та Другої світової воєн.

Але Бог розпорядився так, що він із цього чорного виру, всупереч всім смертям, повернувся додому живим. Худенький сержант, 44 розміру гімнастерка, на якій сяяли бойові ордени й медалі, повернувся до села Героєм. Чомусь він не любив розповідати про пережите, згадував тільки, що в 1943 році на фронті йому пощастило зустрітись зі своїм батьком, моїм дідом, Тютюном Охримом, що також воював, а згодом пропав безвісти.

Дізналась я про фронтове життя мого батька вже після його трагічної загибелі в 1976 році. В «Красноармейской книжке» прочитала, що він служив в 216 Зенітному артилерійському полку в 14 батареї, був призваний до лав армії 7 жовтня 1940 року Кіровським РВК м. Києва. Військову присягу прийняв 5 грудня 1940 року. Демобілізований на підставі указу Президії Верховної ради СРСР 20 березня 1946 року. Брав участь в боях на Південному фронті – з 7.07.1941 – 7.10.1941 року, Західному – з 4.07.1942 по 5.09.1942 р., Центральному – з 15.07 по 17.11.1943 р., Першому Білоруському фронті з 24.05.1944 – 9.05.1945 р. За мужність і героїзм він отримав: «Орден Вітчизняної війни 2-го ступеня», «Орден Вітчизняної війни 1-го ступеня», «Орден Бойового Червоного Прапора», а також медалі – «За победу над Германией», «За взятия Берлина», «За освобождение Варшавы». Окрім орденів і медалей, були ще в батька нагородні листи, підписані Й. Сталіном, які я віддала в

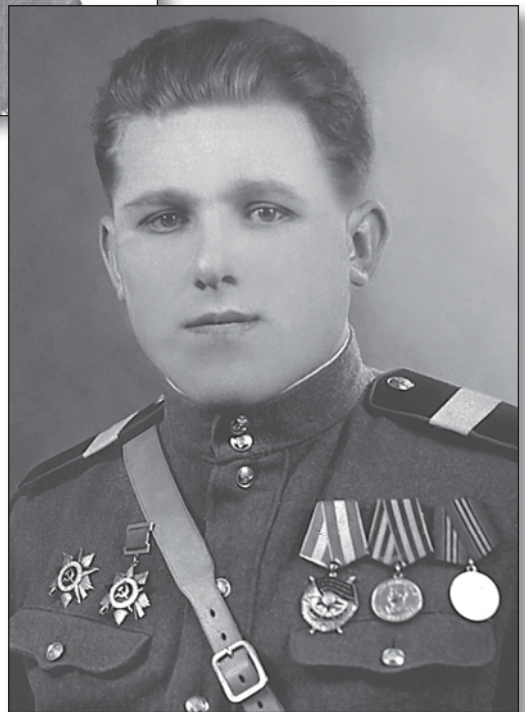

Проводи в армію Тютюна Василя Охрімовича, праворуч – рідна сестра Марія, ліворуч – тітка Варвара. Село Вишеньки, жовтень, 1940 рік. (З архіву В. Стрілько-Тютюн)

*Солдат Радянської
Армії Тютюн Василь
Охрімович, квітень,
1941 рік, м. Житомир.
(З архіву В. Стрілько-
Тютюн)*

*Старший сержант Тютюн
Василь Охрімович, червень
1945 року, м. Берлін.
(З архіву В. Стрілько-Тютюн)*

Красноармейскую книжку иметь всегда при себе. Не имеющим книжек — задерживать

I. Общие сведения

1. Номер военно-учетной специальности 13.
2. Грамотность и общее образование (если окончил техникум, рабфак или ВУЗ, то указать его название) Киевская фельдшерско-акушерская школа.
3. Национальность Украинец.
4. Год рождения 1921.
5. Год призыва (указать также — нормальный или досрочный призыв) 7 октября 1940
6. Каким военным призван Кировским РВК. гор. Киев.
7. Специальность до призыва Защит. с.д.

Личная подпись владельца книжки В. Тютюн
 Командир роты В. Тютюн
 Место печати части 216 Зен. Арт. полк.

8

8. Место рождения и постоянного жительства с.д. в с. Борисполье Киевской обл., Бориспольский район, село Вишенки хоз. кол. Мать Тютюна Михайла Сафронюк

9. Число крестов по Лисскому Три

10. Дата выдачи 2.04.46 года

Решение 18.02.46 г.

Лейтенант Тютюн

Военную присягу 5.12.1940 г.

Примечания: Общере сведения записываются в штабе части. Сведения о групповой принадлежности крестов вносится санитарной частью.

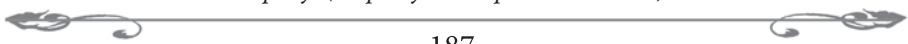
4

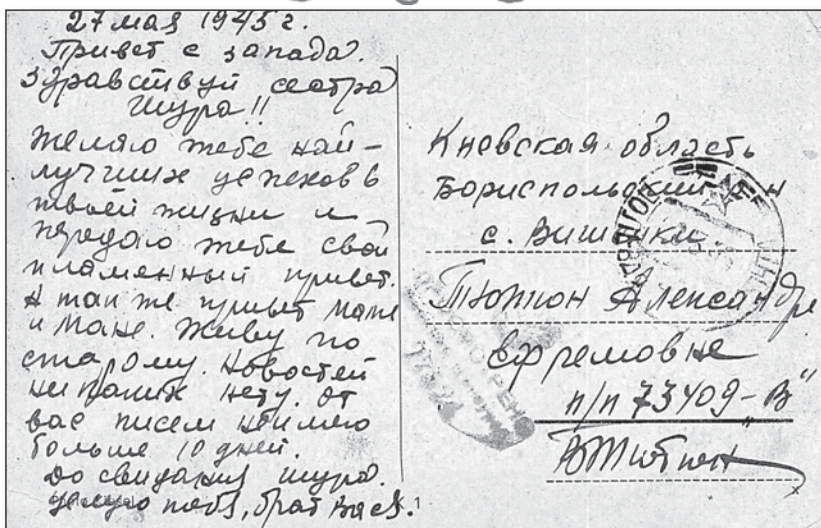
Решение 11.06.46 № 121.
 Расписки командира Тютюн

Выдана 1946
 49 Тварт. Курганск.
 Запас. сир. бр. 353 Тв. Кур. сир. Курганск.
 8 м. сир. бригад.
 Зен. Арт. дивиз.
 30 м. полк. п.ч.
 Номер срд. ин.
 Прибытие с.з. 2.04.1944
 сир. и. 463

5

Червоноармійська книжка Тютюна Василя Охримовича, видана 9 червня 1945 року. (З архіву В. Стрілько-Тютюн)

Листівка Тютюна Василя Охримовича з Німеччини до своїх рідних.
27 травня 1945 рік. (З архіву В. Стрілько-Тютюн)

Музей бойової слави Гнідинської школи. Але коли звільнилася з посади директора цієї школи, хтось знищив ці нагородні листи. Навіть здогадуюсь хто, але хай буде Бог суддя цим моральним покидькам!

В «Красноармейской книжке», виданій в 1946 році, записано: «Красноармейскую книжку иметь всегда при себе. Не имеющих книжек – задерживать».

В ній також зазначено, що видано батьку після демобілізації: «Пилотка – 1, шинель – 1, гимнастерка хлопчатобумажная – 1, шаровары суконные – 1, рубаша нательная – 2, кальсоны – 2, полотенце – 2, платок носовой – 2, портянки летние – 2, сапоги – 1, погоны – 2, ремень поясной – 1, ремень брючный – 1, ранец (вещмешок) – 1, кружка – 1, ложка – 1, котелок – 1, фляга – 1, чехол к фляге – 1».

Збереглась і довідка, датована 10 червня 1946 року №25/3, «Выдана настоящая старшему сержанту Тютюн Василию Ефремовичу в том, что за хорошую службу и работу в воинской

Нагородний лист

24

В. С. 105

- 1. Прізвище, ім'я і по батьку Тютюн Василь Олександрович
- 2. Воєнне звання - Вершник
- 3. Доліжність, Чаця - Командир Орудія Ебатарен, Зенітного дивізіону
8 Мотв. Стр. Бригади, 9 танк. Батальйону

Представляється к Ордену Красного Знамени

- 4. Год рождения - 1921
- 5. Національність - Українець
- 6. Статус в Армії - Старший в Кр. Армії - X. 1940
- 7. Партизанська - команд. В. С. 105 VII. 1943
- 8. Участь в боях: Зап. фронт під Карлівим - 1942. III - VII;
Южний фронт і в Рле г. Ірхова - Іюль - Септер 1943
- 9. Чи є ранні фракції і контузи - Не має
- 10. Чи є рани контузи - Не має
- 11. Класи РВК присвоєні - Київський РВК г. Київ
- 12. Пастійний домашній адрес:

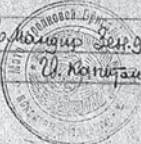
1. Крайня, конкретне вбачення лише воєнної діяльності

В бойу с невеликим загварштком, під отриманням масових маневр
отримав прик. в період с 27. VIII. 43 по 2. IX. 1943 Вершник Тютюн
проявил инициативу, стойкость и мужество.
Орудие Вершника Тютюна било 5 вражеских саботерів и повело
одну.

Наданий о значении Вершника Тютюн в. в. Ордена
Красного Знамени

Командир Зен. див.

7. IX. 1943

И. Федорен

Нагородний лист Тютюна Василя Охримовича, 2. (З архіву В. Стрілько-Тютюн)

Наградной лист

1. Фамилия, Имя и Отч. во Тютюн Василий Сергеевич
2. Военное звание - Сержант
3. Должность, Часть - КрМандир 3го оружейного зенитного див. на 8 Мото-Стрелкового бригады

Представлен к Ордену Отечественной войны 2-го

4. Год рождения 1921
5. Национальность Украинец
6. С какого времени Партийный - (Колл. ВКП) с 1943
7. Служит в Кр. Армии - с 1940

8. Участие в боях (где, когда) 1. Орловская операция Центр. фронта - Июль - Август 1943

9. Имеет ли ранения и контузии - не имеет

10. Чем ранее награжден (за какие отличия) - Награда не имеет

11. Каким РКВ призван Кировградом РКВ г. Киева

12. Подлинный фамильный адрес (предоставляется Командованием или его часть)

1. Краткие, краткое изложение личного боевого подвига или заслуг

При групповом налете авиации пр. фр., в период боя с 15 по 17.7.43 с 1.8.43 по 5.8.43, КрМандир 3го оружейного полка Тютюн В.Е. проявил мужество и героизм, своим примером подвигив все расчеты и ульяны Управления своего оружейного полка. 17.7.43 Оружейный Тютюн В.Е. при отражении налета авиации пр. фр. при пилебировании зенитного 10-87, сбился один 10-87, а в период боя с 1 по 5.8.43 сбился еще 3 самолета 10-87

Ходатайствую о награждении Сержанта Тютюна В.Е. орденом Отечественной войны 2-й степени.

КрМандир Зен. див. на 8 МСБ

В. Крайча *(подпись)* / Федоренко /

с 7.8.43

Наградной лист Тютюна
Василия Охримовича, 3. (3 архіву В. Стрілько-Тютюн)

части полевая почта № 73409 он премирован велосипедом и патефоном. Ему разрешается провезти данные вещи на Родину».

На фронті батько вів солдатський блокнот, куди записував пісні, вірші, вислови, які йому подобались, та фрагменти із листів, адресованих йому.

Вчитуюсь у слова невідомих раніше пісень. Може, ніхто вже не пам'ятає їхню мелодію. Чи живий хоч один співак, що все знав: і слова, і музику? Хочеться, щоб в піснях ожили голоси солдатів, які були нашими батьками й дідами, які співали на чужій землі про Україну, про любов і мир.

В Подольському архіві Російської Федерації зберігаються його нагородні листи та накази про нагородження.

Сторінка із фронтового блокнота Тютюна Василя Охрімовича, 1945 рік.
(З архіву В. Стрілько-Тютюн)

**ПРИКАЗ
ПО 9 ТАНКОВОМУ КОРПУСУ ЦЕНТРАЛЬНОГО
ФРОНТА.**

О награждении личного состава.

5 сентября 1943 г. №018/Н Действующая Красная Армия

От имени Президиума Верховного Совета Союза ССР за образцовое выполнение заданий командования на фронте борьбы с немецкими захватчиками и проявленные при этом доблесть и мужество –

НАГРАЖДАЮ:
ОРДЕНОМ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЫ II СТЕПЕНИ
сержанта Тютюн Василия Ефремовича – командира третье-
го орудия зенитного дивизиона 8 мотострелковой бригады.

НАГРАДНОЙ ЛИСТ

1. Фамилия, имя и отчество: **Тютюн Василий Ефремович**
2. Звание: **сержант**
3. Должность, часть: **командир орудия 2 батареи**
зенитного дивизиона 8 мотострелковой бригады 9 танкового
корпуса.

Представлен к Ордену Красного Знамени

4. Год рождения: **1921**
5. Национальность: **украинец**
6. Партийность: **кандидат ВКП(б) с 1943 года**
7. Участие в гражданской войне, последующих боевых действиях по защите СССР и отечественной войне (где, когда):
Западный фронт под Кармановым – 1942 год, Южнее Орла и в
районе города Глухова – июль-сентябрь 1943 года

8. Имеет ли ранения и контузии в отечественной войне: **не**
имеет

9. С какого времени в Красной Армии: **с октября 1940 года**

10. Каким РВК призван: **Кировским РВК Киевской**
области

11. Чем ранее награждался (за какие отличия): **не имеет**

12. Постоянный домашний адрес представленного к награждению и адрес его семьи...

Краткое, конкретное изложение личного боевого подвига или заслуги:

В боях с немецкими захватчиками, при отражении массовых наступлений противника в период с 27 августа 1943 года по 2 ноября 1943 года сержант Тютюн проявил исключительную стойкость и мужество. Орудие сержанта Тютюна сбило 5 вражеских самолетов и подбило один.

Ходатайствую о награждении сержанта Тютюн В. В. орденом Красного знамени.

Командир Зенитного

Дивизиона, гвардии капитан /подпись/ Федорец

31.07.1944 года

НАГРАДНОЙ ЛИСТ

1. Фамилия, имя и отчество: **Тютюн Василий Ефремович**
2. Звание: **сержант**
3. Должность, часть: **командир 3-го орудия 2 батареи зенитного дивизиона 8 мотострелковой бригады 9 танкового корпуса. Представлен к Ордену Отечественной войны**
4. Год рождения: **1921**
5. Национальность: **украинец**
6. Партийность: **кандидат ВКП(б) с 1943 года**
7. Участие в гражданской войне, последующих боевых действиях по защите СССР и отечественной войне (где, когда): **Западный фронт под Кармановым – 1942 год, Южнее Орла и в районе города Глухова – июль-сентябрь 1943 года.**
8. Имеет ли ранения и контузии в отечественной войне: **не имеет**
9. С какого времени в Красной Армии: **с октября 1940 года**
10. Каким РВК призван: **Кировским РВК Киевской области**
11. Чем ранее награждался (за какие отличия): **не имеет**
12. Постоянный домашний адрес представленного к награждению и адрес его семьи..

Краткое, конкретное изложение личного боевого подвига или заслуги:

При групповом налете авиации противника, в период боев с 15 по 17 июля 1943 года, с 1.08.1943 по 5.08.1943 года, командир 3-го орудия сержант Тютюн В. Е. проявил мужество и стойкость,

своим примером воодушевлял весь расчет и умело управлял огнем своего орудия. 17 июля 1943 года орудие сержанта Тютюн В. Е. при отражении налетов авиации противника при пикировании уничтожено 10-87, сбило один 10-87, а в период боев с 1 по августа 1943 года сбило ещё 3 самолета 10-87.

Ходатайствую о награждении сержанта Тютюн В. Е. орденом Отечественной войны 2 степени.

Командир Зенитного

Дивизиона, гвардии капитан /подпись/ Федорец
7.08.1943 года»

**«ПРИКАЗ
КОМАНДУЮЩЕГО АРТИЛЛЕРИЕЙ
1 БЕЛОРУССКОГО ФРОНТА**

№ОП1/31

20 августа 1944 года

Действующая армия

От имени Президиума Верховного Совета Союза ССР за образцовое выполнение заданий командования на фронте борьбы с немецкими захватчиками и проявленные при этом доблесть и мужество –

НАГРАЖДАЮ:

ОРДЕНОМ КРАСНОГО ЗНАМЕНИ

**Старшего сержанта Тютюна Василия Ефимовича –
командира орудия 216 зенитно-артиллерийского полка 9
танкового корпуса.**

«НАГРАДНОЙ ЛИСТ

1. Фамилия, имя и отчество: **Тютюн Василий Ефремович**
2. Звание: **старший сержант**
3. Должность, часть: **командир орудия 216 зенитного артиллерийского полка. Представляется к награждению орденом «Красное Знамя»**
4. Год рождения: **1921**
5. Национальность: **украинец**
6. Партийность: **член ВКП(б), № билета 5730565 с 1943 года**
7. Участие в гражданской войне, последующих боевых

действиях по защите СССР и отечественной войне (где, когда):
участник отечественной войны, Западный фронт с 1.08.1942 года по 5.09.1942 год, Центральный фронт с 15.02.1943 по 10.04.1943 года. С июня 1944 года 1-й Белорусский фронт

8. Имеет ли ранения и контузии в отечественной войне: **не имеет**

9. С какого времени в Красной Армии: **с 1940 года**

10. Каким РВК призван: **Кировским РВК Киевской области**

11. Чем ранее награждался (за какие отличия): **4.10.1943 года орденом Отечественной войны 1-й степени №20044, орденом Отечественной войны 2-й степени №36831.**

12. Постоянный домашний адрес представленного к награждению и адрес его семьи...

13. Где находится в настоящее время награжденный: **в 216 Зенитном артиллерийском полку**

Краткое, конкретное изложение личного боевого подвига или заслуги:

6.07.1944 года. Немецкая пехота захватила деревню Кожево, с задачей чтобы захватить переправу. При этом пехота противника атаковала огневые позиции полка. Старший сержант Тютюн первый выкатил свое орудие на открытую огневую позицию, подпустив пехоту противника на близкое расстояние и в этом бою прямой наводкой уничтожил до 70 солдат и офицеров противника. Противник засек его орудие и открыл минометный огонь, мины ложились рядом с орудием, он не растерялся и несколько раз откатывал орудие в новое место и продолжал вести огонь.

При налете авиации противника он одновременно вел огонь по авиации и пехоте. Часть орудийных номеров выбрасывал вперед орудия на 50 м. с гранатами и автоматами, которые отражали вражескую пехоту.

Ходатайствую о награждении старшего сержанта Тютюн В. Е. орденом «Красное Знамя».

Командир Зенитного

Дивизиона, гвардии майор /подпись/ Федорец

7.08.1943 года

НЕВИЗНАНИЙ ГЕРОЙ

Щороку в День Перемоги 9 травня Пилип Григорович Стрілько сідав на порозі хати і цілий день палив цигарку за цигаркою. Ніколи радянська влада не вітала його із цим святом, його не запрошували на урочисті заходи, не вручали квітів та цінних подарунків... Згадуючи пекельні випробування, які зазнав цього односельціна смертельних шляхах війни, чоловік прислухався до свого сумління, а душа його мовчки ридала, і в скроні стукало одне-єдине: «За що?».

Нелегка доля випала моєму свекру Пилипу Григоровичу Стрільку. Участь в боях за визволення Києва у 1943 році, тяжке поранення, лікування в госпіталі, де перебував між життям і смертю, а потім знову фронт, німецький полон. А далі... тавро зрадника народу. Радянська влада сповна «оцінила» заслуги фронтовика – присудила до робіт на уранових копальнях. І тільки втеча з цього пекла в рідне село, де переховувався від «караючого радянського меча», повернули Пилипа Стрілька до життя. Ви знаєте, скільки кіл пекла пройшла його страждена душа, ви можете повною мірою оцінити гостроту болю людини, яка була безневинно оббредана та покарана? Ні, ви не можете цього відчувати, бо якби змогли – водночас почорніли б від розпуки. Про всі пекельні муки батька в родині не говорили, діти не знали, що пережив їх батько, боялися розповідати.

А коли після проголошення Незалежності України Пилипу Стрільку у Вишенській сільській раді запропонували відновити справедливість, надавши йому статус ветерана Великої Вітчизняної Війни, той відмовився.

Я спробувала бодай у загальних рисах відновити життєвий шлях воїна Пилипа Стрілька, 1910 року народження, корінного жителя с. Вишеньок, сина так званого куркуля.

У його військовому квитку записано: «Призван по мобілізації 71 стрелковою дивізією 29 вересня 1943 року в 126 стрелковий полк, стрелок: ІХ.1943 – ХІ.1943 гг.».

Це означає, що його після звільнення села Вишеньок у вересні 1943 року, як і багатьох вишеньківців, призвали до лав радянської армії. Далі без належної зброї та плавзасобів, не підготовленого, як і решта воїнів, належним чином до ведення бойових

*Стрілько Пилип Григорович, с. Вишеньки,
тридцяті роки XX ст. (з архіву В. Стрілько-Тютюн)*

дій, кинули на форсування Дніпра та взяття Києва. Зведений загін, до якого входив Пилип Стрілько, знаходився на лівому березі Дніпра південніше Києва в районі острова Козачий і діяв окремо відголовних сил армії, якіб улизосереджені на Лютижському плацдармі. До складу загону входили 126-й та 365-й стрілецькі полки 71-ої стрілецької дивізії, навчальний батальйон, 127-й та 128-й армійські агороджувальні загони.

2 листопада 1943 року командир зведеного загону полковнику Слівіну, якому був підпорядкований Пилип Стрілько, було наказано підготувати удар з району острова Козачий в напрямку сіл Віта-Поштова і Пирогово, перерізати дорогу, яка йде з півдня через Пирогово на Київ, і не допустити руху противника по ній з боку Букринського плацдарму. Операція повинна була розпочатися в ніч на 4 листопада. Вже зранку 3 листопада всі частини, що перебували в підпорядкуванні Слівіна, включаючи 838-й саперний полк 237-ї стрілецької дивізії і курси молодших лейтенантів, кинули на берег Дніпра готувати човни і пороми.

Загін полковника Слівіна блискуче впорався із завданням. У день переходу радянської армії в наступ він нищівним вогнем бив по ворогу і демонстрував приклади мужності та героїзму при форсуванні Дніпра. Для німців це слугувало відволікаючим маневром, щоб фашисти повірили, що основний штурм Дніпра-відбувається саме тут.

Вночі 4 листопада відважні воїни, в тому числі і Пилип Стрілько, на підручних засобах переправилися через річку в районі острова Козачий і захопили потрібний плацдарм, виконавши завдання з честю, втративши в боях більше половини бійців.

Саме цей загін, до якого входив Пилип Стрілько, був ізольований від армії та залишений без жодної підтримки з боку артилерії. Але солдатам нічого не залишалось, як безстрашно йти вперед проти ворога, бо за спиною у них йшли 127 та 128 артилерійські загороджувальні загони НКВС і стріляли в спину всім, хто хоч на мить зупинявся. Перерізавши дорогу, яка йде на Київ вздовж Дніпра, і захопивши Віту-Поштову, зведений загін Слівіна суттєво полегшив дії ударного угруповання 38-ї армії, яка визволяла Київ. Противник не зміг скористатися найкоротшою

дорогою для перекидання резервів з Букринського плацдарму. Надалі зведений загін перешкодив відходу ворожого угруповання з Києва на південь по цій же дорозі. Фактично загін, до якого входив Пилип Стрілько, був загоном смертників. Але чоловік вижив, хоч і був тяжко поранений.

Наступний запис у військовому квитку Пилипа Стрілька: «№-ський госпіталь: находился на излечение XI. 1943 – I. 1944 г., 246 полк – ручной пулеметчик I. 1944 – IX. 1944 г.».

Далі в військовому квитку значиться: «Находился в плену в Германии IX. 1944 – V. 1945 г.».

За іншими військовими документами Стрілько Пилип Григорович довгий час значився загиблим, і його ім'я було записано в «Книгу пам'яті України», що була опублікована в 1995 році, де записано: «Стрілько Пилип Григорович», 1910 р.н., рядовий. Загинув 7.09.1944 року».

Щоб уявити пекельні кола аду, через які пройшов воїн Пилип Стрілько, необхідно бодай поверхово дізнатися про умови утримання військовополонених у німецьких таборах. Вони наближалися до категорії таборів знищення. Висока смертність, голод, відсутність медичної допомоги, знущання й тортури над в'язнями і масове їх знищення стали характерними ознаками таборів для військовополонених.

Організація життя й побуту більшості місць утримання полонених спрямовувалася на їх послідовне фізичне знищення. Таку ж мету переслідували й «медичні» установи таборів, які лише прискорювали смерть хворих і поранених в'язнів, проводили над ними медичні дослідження.

Уже на стадії етапування в тил десятки тисяч бранців гинули від голоду, знущань, тортур, холоду і хвороб. Нацисти перетворили переміщення великої кількості військовополонених на одну з проміжних ланок терору, їх етапували без верхнього одягу, босоніж у люті морози.

Вища влада у нацистському таборі перебувала в руках коменданта – офіцера у званні не нижче майора. Охороняли табори військовополонених охоронні батальйони, що формува-

III. Сведения о прохождении призыва на действительную службу

18. Призван Броварским РВК
(каким военкоматом,
Киевской обл. 1.1932г.
какой области и когда)

Признан годным к службе
(указать степень
годности к военной службе)

и зачислен в запас
(указать в какую
часть или в запас)

Измерения роста, головы, ступни в сантиметрах или условных номеров (ростовках)

Рост	Окружность головы	Размер противогаза	Размер обуви
175	59	6	45

IV. Краткие сведения о прохождении службы в кадрах Красной Армии, Военно-Морского флота, пограничных и внутренних войск Министерства внутренних дел (Указать время прибытия в часть, основные перемещения, специальность, должностные квалификации и время увольнения в запас)

19. Призван по мобилизации
71 стр. дивизией 29 сентября 43г.
126 стрелковый полк -
стрелок IX-43 - XI-1943г.
В-ский госпиталь - на излечении
VI-1943г. - I-1944г.
246 стрелковый полк -
ручной пулеметчик
I-1944 IX-1944г.
Находился в плену в Сергеевце
IV-1944 - V-1945г.

Військовий квиток Стрілька Пилипа Григоровича.
(3 архіву В. Стрілько-Тютюн)

Німецька листівка, 1943 рік. (3 архіву В. Стрілько-Тютюн)

лися, як правило, з солдатів похилого віку або фронтовиків, які доліковувалися після поранень та хвороб.

Полонених червоноармійців тримали під відкритим небом, загнаних за колючий дріт, як худобу, їх кількість у таборах була такою великою, що інколи наближалася до кількості населення окремих міст і містечок, в яких вони розташовувалися. Наприклад, у Новоград-Волинському (Житомирська область), де мешкало не більше 12 тисяч осіб, у таборі для військовополонених у серпні перебувало 8 тисяч бранців.

Масова смертність серед радянських військовополонених була зумовлена не лише розстрілами, поганими умовами утримання, а, насамперед, «політикою голоду», яку здійснювало керівництво Вермахту.

Основною їжею для бранців впродовж всієї війни було вариво з муки, а найчастіше – з необробленого зерна, яке вони називала «баландою». За свідченнями очевидців, в багатьох пересильних таборах вони по декілька тижнів не отримували навіть цих харчів. Голод змушував людей їсти все, що потрапляло під руку: листя, траву, щурів тощо. Траплялися випадки труподства. Таке харчування викликало масові шлунково-кишкові та інфекційні захворювання, які ще більше підвищували смертність.

Охорона таборів полонених влаштовувала багатогодинні «переклички» «фізичну зарядку», коли в'язні протягом кількох годин стояли на холоді чи під пекучим сонцем, або робили виснажливі, безглузді вправи, спеціально розраховані на знесилення. Часто на полонених нацьковували натренованих собак і спостерігали ці садистські сцени. На екзекуції та страти спеціально приїздили представники військового командування та окупаційної адміністрації.

Загалом у роки війни з 5 160 мільйонів полонених вояків Червоної армії від рук нацистів, голоду й хвороб загинуло близько 4 мільйони осіб.

Трагічною після закінчення війни виявилася доля тих бранців, котрі вижили. Не оминула вона й Пилипа Стрілька. В СРСР, згідно з наказом ДКО № 270 від 8 серпня 1941 року, потрапляння

в полон розглядалося як «злісне дезертирство» і зрада. Тому звільнені з німецького полону червоноармійці зазнавали нових переслідувань і репресій вже від Радянської влади. Із понад 836 тисяч полонених, які вижили й повернулися на батьківщину, 233 тисячі були засуджені й відбували покарання в таборах ГУЛАГу, понад 600 тисяч примусово працювали у так званих трудових батальйонах. Лише після смерті Сталіна у 1956 році ув'язнених через здачу в полон червоноармійців реабілітували.

Без сумніву, всім солдатам, хто вижив і хто загинув при форсуванні Дніпра в 1943 році, треба було присвоїти звання Героя Радянського Союзу. Учасник боїв за Дніпро, відомий російський письменник Віктор Астаф'єв, написав: «Когда с одной стороны в Днепр входили 25 тысяч воинов, то на противоположном берегу выходило не более 5–6 тысяч». Картину апокаліпсису письменник-фронтовик змальовував так: «Густо плавали в воде трупы с выклеванными глазами, начавшие раскисать, с лицами, которые пенились, будто намыленные, были разбиты снарядами, минами, изрешечены пулями... Мы залили немцев своей кровью, завалили врагов своими трупами». Але радянська влада належним чином не оцінила героїзм простих солдат.

Пилип Стрілько так і помер невизнаним Героєм, якому ніхто ніколи не сказав: «Спасибі» за його героїчний подвиг.

ВІДВАЖНА ЛЬОТЧИЦЯ

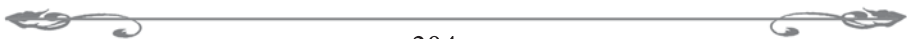
Курило Тетяна Дорошівна уродженка села Вишеньки, була безстрашною льотчицею, пройшла всю війну і залишилась живою. «Я дуже любила небо, і воно часто рятувало мені життя», – говорила військовий лейтенант Тетяна Курило.

Її біографія мало чим відрізняється від багатьох інших біографій молодих людей радянського періоду.

Народилася в с. Вишеньки 30 березня 1918 року у родині Дороша Романовича та Варвари Іллівни Курило і була четвертою дитиною в сім'ї. Після закінчення Вишенської школи 1933 року вступила на навчання до швейного училища в м. Києві. Батьки Тетяни, що жили у Вишеньках, померли під час голодомору, і вона залишилася сиротою. Проте її цілеспрямованість допомогла поєднувати роботу на швейній фабриці з навчанням у аероклубі при ОСОАВІАХІМ. Після нього вона навчалася у

Курило Тетяна Дорошівна проводить інструктаж у льотній школі (в центрі) з архіву В. Стрілько-Тютюн

*Курило Тетяна Дорошівна (ліворуч), 1944 рік.
(З архіву В. Стрілько-Тютюн)*

Херсонській школі військово-повітряних сил, яку блискуче закінчила у 1938 р. Потім Тетяна Курило працювала інструктором-льотчиком у Таганрозькому аероклубі.

Коли у 1941 році почалася Друга світова війна, її відрядили до військово-повітряних сил ВМФ, де вона служила інструктором-льотчиком у пілотній школі. Їй доводилось у стислі терміни готувати молодих льотчиків до військових польотів в умовах сильних морозів Поволжя та нестерпної спеки в Середній Азії.

Після демобілізації з рядів ВПС ВМФ Червоної Армії у 1946 році Тетяна Дорошівна працювала в авіазагоні Білоруського управління цивільної авіації, звідки звільнилася у зв'язку з переводом її чоловіка на роботу в м. Київ.

Професійна майстерність відважної льотчиці в Другій світовій війні була відзначена бойовим орденом «Красной Звезды», медалями «За победу над Германией» та «50 років перемоги у Великій Вітчизняній війні. 1944 рік». Її ім'я ввійшло в історію військово-повітряних сил СРСР.

НАВІКИ ДВАДЦЯТИЛІТНІЙ

Багато солдат гинули не на війні, а під час несення військової служби в радянській армії. Житель села Вишеньки Ромась Анатолій Панасович навіки залишився в пам'яті рідних красивим, молодим моряком.

Він народився в жовтні 1935 року у Вишеньках в родині колгоспників Панаса Левковича та Софії Іванівни Ромась.

Закінчив 10 класів Вишеньківської школи та вступив до Київського медичного технікуму, з якого в 1954 році пішов служити до армії.

*Лінкор «Новоросійськ», на якому служив
Ромась Анатолій Панасович*

РОМАСЬ АНАТОЛІЙ ПАНАСОВИЧ
(1935–1955)

(З архіву В. Стрілько-Тютюн)

Військову службу проходив на кораблі «Новоросійськ» в Севастополі. Вночі 29 жовтня 1955 року в Севастопольській бухті, де стояв «Новоросійськ», пролунав сильний вибух, внаслідок якого лінкор «Новоросійськ» затонув. На момент вибуху на кораблі знаходилось 1577 чоловік, 626 з яких загинули. Одним із 626 моряків був Анатолій Ромась.

Батькам про смерть повідомили не відразу, тіло сина не віддали, мотивуючи тим, що Севастополь – закрите місто.

Ніякої матеріальної чи іншої допомоги рідним за втрату сина радянська влада не видала.

Більше сорока років ця трагедія в архівах Збройних сил СРСР знаходилась під грифом «Совершенно секретно».

І лише в 1999 році Ромась Анатолій Панасович Указом Президента Російської Федерації № 871 був нагороджений орденом «За мужество» по-смертно.

Батьки Анатолія до цього часу не дожили.

*Орден «За мужество», яким посмертно нагороджений житель села Вишеньки Анатолій Ромась
(З архіву В. Стрілько-Тютюн)*

АФГАНСЬКА ВІЙНА (1979—1989)

*Поставте скибку хліба на стакан
І голови схилить в скорботі вічній
За тих, кого убив Афганістан,
Чиї він душі ранив і скалічив...*

Невідомий автор

25 грудня 1979-го Радянський Союз ввів свої війська до Афганістану. Рішення про це було ухвалено на найвищому рівні – на засіданні Політбюро ЦК КПРС.

Афганська війна

27 грудня 1979-го президентський палац у Кабулі був захоплений бійцями спецпризначення СРСР. Президента Хафізуллу Аміна вбили, влада перейшла до Бабрака Кармаля – відвертого ставленика Москви.

Офіційним поясненням введення військ до Афганістану було «запобігання загрозі іноземного втручання». Як привід, СРСР використовував прохання з боку Афганських властей. Щось схоже відбудеться й у 2014-му, коли росіяни «аргументуватимуть» анексію Криму, буцімто загрозою появи там військових баз НАТО. А постійний представник Російської Федерації при ООН Віталій Чуркін демонструватиме на весь світ звернення Януковича до Путіна з проханням ввести російська війська на територію України.

Реальною ж метою вторгнення до Афганістану була спроба зберегти лояльний до Москви політичний режим у відносно слаборозвиненій країні, охопленій міжусобицями. Військові формування («обмежений контингент радянських військ», як заявляла пропаганда) виявилися втягнутими в жорстоку і кровопролитну війну. Вона тривала понад дев'ять років – до 15 лю-

Афганська війна

Афганська війна

Афганська війна

того 1989-го, хоча певна кількість радянських силовиків залишалися в Афганістані й пізніше цієї дати.

Для Радянського Союзу війна завершилася безславно: здолати опір місцевої опозиції не вдалося, чисельність муджагідів від року до року зростала, навіть на піку радянської військової присутності в країні вони контролювали понад 70 % території (окрім великих міст), стабілізувати становище в Афганістані так і не вдалося. Водночас війна призвела до стрімкого погіршення відносин СРСР із країнами Заходу, бойкоту літньої Олімпіади 1980 року в Москві, нового етапу гонитви озброєнь і Холодної війни, значних людських жертв і фінансових витрат, що суттєво прискорило крах Радянського Союзу.

За понад дев'ять років в Афганській війні взяли участь від 620 тисяч до 1 мільйона радянських силовиків – військовослужбовців, кадебістів, прикордонників. Із них понад 160 тисяч були українцями, 2 378 із них загинули.

Понад 8 тисяч українців дістали поранення, більше половини з них (4 687) залишилися на все життя інвалідами. Ще від 60 до 72 українців, за різними даними, вважаються зниклими безвісти або тими, хто потрапив у полон і не повернувся з нього.

Із загальної кількості 86 Героїв Радянського Союзу за Афганську війну, не менше 15 є українцями та вихідцями з України.

Афганська війна мала сумні наслідки для України. Відомо, що від хвороб, наслідків бойових поранень і самогубств після війни померло в кілька разів більше учасників, ніж безпосередньо внаслідок бойових дій. Ця війна породила так званий «Афганський синдром» – ветеранам було вкрай важко адаптуватися до цивільного, мирного життя, особливо в умовах розпаду СРСР і зростання економічної кризи.

Участь у цій абсурдній радянській війні вимушено брало багато солдат з Бориспільщини, із села Гора в Афганістані воювали:

Верозуб Анатолій Віталійович
Голубничий В'ячеслав Петрович
Григоренко Сергій Михайлович
Грищенко Микола Олексійович

Давидок Павло Павлович
Дишлюк Віталій Євгенійович
Долинський Віктор Іванович
Драгірук Михайло Дмитрович
Железняков Віктор Дмитрович
Кірик Павло Павлович
Копьонкін Дмитро Олександрович
Коробка Михайло Володимирович
Котенко Юрій Миколайович
Момот Михайло Петрович
Подолян Тетяна Володимирівна
Савенко Тарас Миколайович
Свиридов Валерій Геннадійович
Уткін Вячеслав Миколайович
Шевченко Ігор Юрійович
Шершень Григорій Станіславович
Штуц Володимир Леонідович
Циснецький Віктор Анатолійович
Яцюк В'ячеслав Віталійович

СМЕРТЬ НА ЧУЖИЙ ВІЙНІ

Радість, щасливий сміх, мрії панували в родині Максюти Григорія Павловича і Раїси Іванівни, коли 20 червня 1966 року у них народився син Юрій.

**МАКСЮТА ЮРІЙ ГРИГОРОВИЧ
(1966—1986)**

Хлопчик зростав добрим, чемним, порядним, поважав дівчаток, був вірним товаришем, ніби нічим не виділявся поміж ровесників. Але ж ні... Це не так! Юра обожнював квіти. Ще у дитячому садочку дарував букети польових квітів дівчинці Марійці. Можливо, то було його перше і останнє кохання.

Батьки його виховали сміливим, розумним, патріотичним хлопцем.

Саме почуття патріотизму рухало ним і під час служби в армії. А місцем призначення служби комсомольця Максютя став Афганістан.

У день перед відправленням до Афганістану Юрій заїхав у Бориспіль до батька. На запитання Григорія Павловича: «Юро, чому саме тебе посилають у те пекло?» – син лише на мить задумався, а потім промовив: «Тому тату що не вмію кривити душею... Тому що вчив ти мене завжди говорити правду у вічі, говорити те, що думаю...»

Ще в Остері на Чернігівщині, у школі сержантів, Юрій набув навичок молодшого командира, вивчив техніку ведення бою в гірській та пустельній місцевості. А потім був Шинданд... гарячий пісок, підступні скелі і заворожуючий захід сонця, У тій гірській країні молодий сержант зарекомендував себе дисциплінованим воїном, який бездоганно виконував поставлені завдання, впевнено поводив себе під час виконання бойових операцій, уміло командував своїм відділенням, А далі його перевели в окремих батальйон бригади спецпризначення в Даулатабау. Юрій став командиром відділення взводу розвідгрупи, головним завданням якої було відстеження душманських караванів.

За час служби в Афганістані Юрій Максютя брав участь у 12 бойових операціях, У бою діяв рішуче, сміливо і безстрашно. 28 квітня 1986 року кривава росинка впала на українську землю чорною звісткою – обірвалося життя чудового українського хлопця.

Розвідгрупа поверталася із чергового рейду. У районі населеного пункту Севаш бійці помітили моджахедів. Командир віддав наказ відходити в гори. Однак було пізно. Зав'язався бій.

27 грудня 1979-го президентський палац у Кабулі був захоплений бійцями спецпризначення СРСР. Президента Хафізуллу Аміна вбили, влада перейшла до Бабрака Кармаля – відвертого ставленника Москви. Радянськими спецпризначенцями при цьому командував полковник Василь Колесник – українець з Кубані, удостоєний за вдало проведену операцію звання Героя Радянського Союзу. Офіційним поясненням введення військ до Афганістану було “запобігання загрози іноземного втручання”. Як привід, СРСР використовував прохання з боку афганських властей. Щось схоже відбудеться й у 2014-му, коли росіяни “аргументуватимуть” анексію Криму, буцімто загрозою появи там військових баз НАТО. А постійний представник Російської Федерації при ООН Віталій Чуркін демонструватиме на весь світ звернення Януковича до Путіна з проханням ввести російська війська на територію України. До речі, за це прохання Януковича засудили до 13 років позбавлення волі за державну зраду.

Вікіпедія

Молодший сержант Максюта зі своїм відділенням прикривав відхід загону. Поранений, викликаючи вогонь на себе, наказав бійцям відходити.

З останніх сил Юрій продовжував вести прицільний вогонь з автомата, даючи можливість своїм бійцям сховатися за виступами скель. Тяжко поранений вибухом ворожої міни, молодший сержант Юрій Максюта помер у шпиталі. Ціною власного життя Юрій врятував своїх бійців.

ВОНИ ЗАГІНУЛИ В АФГАНІСТАНІ

Багато хлопців з України були вбиті під час загарбницької війни в Афганістані.

З міста Борисполя загинув Севастьянов Василь Михайлович (05.07.1960—03.05.1981), сержант, командир взводу, який народився 5 липня 1960 року у Борисполі. До служби в армії працював машиністом ДРСУ радгоспу «Бориспільський». До радянських збройних сил був призваний 20 липня 1979 року. В Афганістані він уже воював з лютого 1980 року.

**СЕВАСТЯНОВ ВАСИЛЬ СТЕПАНОВИЧ
(1960—1981)**

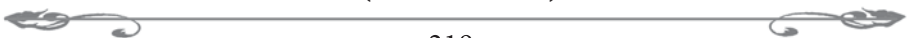
Були безкінечні бої, невідомо за яку землю і за які ідеали. Василь загинув у жорстокому бою 3 травня 1981 року. І було йому всього 21 рік.

Його нагородили посмертно орденом Червоної Зірки. Поховали Севаст'янова Василя у Борисполі на Книшовому цвинтарі.

В Афганістані також загинули бориспільці Тур-сунбаєв Ігор Володимирович (02.02.1961—12.02.1985) та Сенько Олександр Григорович (22.02.1967—28.09.1986).

ТУРУСУНБАЄВ ІГОР ВОЛОДИМИРОВИЧ
(1961—1985)

Всі вони залишилися навечно молодими. На їх могилі на Книшовому цвинтарі встановлений пам'ятник, а на Бориспільській школі № 3, яку закінчив Василь Севастьянов, встановлено меморіальну дошку.

Сенько Олександр загинув на Афганській війні, не доживши до 20 років.

Турсунбаєв Ігор загинув у 24 роки. За що гинули українські воюючі, які вмiли воювати, бо ж козацького роду? За імперські амбіції Росії про світове панування, блюзнірськи прикриваючи їх «інтернаціональним боргом»? І чи не з Афгану почався всесвітній тероризм, який триває й досі і набирає сили, очолюваний Росією...

СЕНЬКО ОЛЕКСАНДР ГРИГОРОВИЧ
(1967—1986)

Пам'ятник загиблим у Афганській війні в м. Бориспіль

ВІН ЗАГИНУВ У ОСЕТІЇ

Коротке життя воїна радянської армії Веклича Юрія Миколайовича із Великої Стариці Бориспільського району – яскравий приклад того, як московські керманичі для здійснення своїх імперських загарбницьких планів у чужих державах масово посилали на смерть молодих хлопців.

Юрій народився 29 грудня 1970 року в родині працівників радгоспу «Сеньківський». В 1987 році успішно закінчив Сень-

ВЕКЛИЧ ЮРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ
(1970—1991)

ківську школу та відразу вступив до Саратовського вищого військового командного Червонопрапорного училище МВС СРСР імені Ф. Е. Дзержинського. Уже наприкінці першого курсу сімнадцятирічного юнака радянські генерали послали на Закавказзя придушувати масовий рух вірмен за незалежність і цілісність своєї держави. В подальшому вчитись Юрію Векличу не було коли, бо одразу його направили в іншу «гарячу точку» СРСР – Азербайджан, де проходили масові протести проти агресивної політики Радянського Союзу.

У 1990 році курсанта Веклича послали у Ферганську долину в Узбекистані із зброєю в руках придушувати повстання узбеків.

Після закінчення військового училища лейтенанта Веклича як командира взводу внутрішніх військ СРСР посилають у Тбілісі до Грузії, щоб завадити грузинам проголосити незалежність своєї держави.

Південна Осетія. 1992 рік

У 1991 році єдиний раз він приїхав у відпустку до свого рідного села Велика Стариця. Прощаючись з рідними, Юрій сказав: «Якби ви знали, як я не хочу туди повертатися!»

Військове відрядження лейтенанта Веклича до Осетії було останнім. 12 листопада 1991 року неподалік осетинського міста Цхинвалі в селі Тамарамені 12 листопада 1991 року в бою з осетинцями Юрій загинув. Тоді йому ще не виповнився 21 рік.

Постає очевидне запитання: «За що загинув українець Юрій Веклич в Осетії і хто винен у його смерті?»

Південна Осетія. 2019 рік

*Південна Осетія. 2019 рік
(Результати «грузино-абхазького конфлікту»)*

**ВОЇНИ БОРИСПІЛЬЩИНИ,
ЯКІ ЗАГИНУЛИ
В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ
В 2014—2016 РОКАХ***

№ з/п	<i>Військове звання, вид військової служби, прізвище, ім'я, по батькові, дата народження загиблого</i>	<i>Місце служби загиблого, дата і обставини загибелі, інформація про наявність документів про причини та обставини смерті з військової частини, судмед-експертизи, військово-лікарської комісії (номери наказів, довідок тощо)</i>	<i>Примітки</i>
1	2	3	4
1.	Прапорщик за контрактом ПОТАПЕНКО Олексій Володимирович, 31.01.1978.	в/ч А 2215 м. Бориспіль. Загинув 06.06.2014 р. при виконанні службових обов'язків поблизу с. Семенівка Славянського р-ну, Донецької області внаслідок аварії літака. Лікарське свідоцтво про смерть № 1727- ДМ14. Витяг з наказу про виключення із списків особового складу.	м. Бориспіль

* В списку немає імен загиблих воїнів добровольчих батальйонів.

1	2	3	4
2.	Солдат, призваний по мобілізації ОВРАШКО Сергій Миколайович, 22.10.1976 р.н.	в/ч пп В 2950 Загинув 18.12.2014 поблизу м. Щастя Луганської області внаслідок вогнепальної травми голови, тулуба і кінцівок з пошкодженням внутрішніх органів. Наказ командира в/ч пп В 2950 № 185 від 30.12.2014 «Про виключення із списків особового складу частини»	м. Бориспіль
3.	Молодший сержант КЛИМЕНКО Василь Олексійович, 1975 р.н.	в/ч пп В 0849 24.06.2014 року був захоплений незаконним озброєним формуванням, рішенням суду признаний померлим. Витяг з наказу командира в/ч пп В 0849 № 148 від 24.05.2016, Витяг з протоколу ЦВЛК № 2403 від 31.05.2016 р.	с. Вороньків

1	2	3	4
4.	Прапорщик за контрактом МОМОТ Володимир Миколайович, 21.07.1974 р.н.	в/ч А 2215 м. Бориспіль. Загинув 06.06.2014 р. при виконанні службових обов'язків поблизу с. Семенівка Славянського р-ну, Донецької області внаслідок аварії літака. Витяг з протоколу ЦВЛК № 1629 від 16.06.2014 р. Витяг з наказу про виключення із списків особового складу.	м. Бориспіль
5.	Майор КАМІНСЬКИЙ Сергій Васильович, 30.04.1975 р.н.	в/ч А 2215 м. Бориспіль. Загинув 06.06.2014 р. при виконанні службових обов'язків поблизу с. Семенівка Славянського р-ну, Донецької області внаслідок аварії літака. Витяг з протоколу ЦВЛК № 1629 від 16.06.2014 р. Витяг з наказу про виключення із списків особового складу	м. Бориспіль

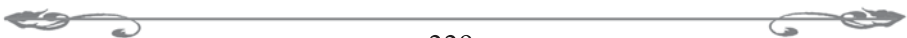

1	2	3	4
6.	Капітан військової служби за контрактом ДРИШЛЮК Павло Вячеславович, 24.04.1973 р.н.	в/ч А 2215 м. Бориспіль. Пропає безвісти 06.06.2014 р. при виконанні службових обов'язків поблизу с. Семенівка Славянського р-ну, Донецької області внаслідок аварії літака. Витяг з протоколу ЦВЛК № 361 від 04.02.2015 р. Витяг з наказу про виключення із списків особового складу. Рішення суду від 23.12.2015 року.	м. Бориспіль
7.	Старший солдат ДУДЧЕНКО Олександр Олександрович, 23.03.1988 р.н.	в/ч А 2167 загинув у 2014 році у Донецькій області. Особу загиблого встановлено на основі аналізу ДНК. Наказ командира в/ч А 2167 № 11 від 10. 07. 2017 року.	м. Бориспіль

1	2	3	4
8.	Солдат, призваний по мобілізації ТИМЧЕНКО Руслан Олегович, 17.02.1984 р.н.	в/ч А 1556, в/ч пп В 4673. Загинув 30.01.2015 р. під час виконання бойового завдання в зоні проведення АТО внаслідок наїзду БМП на міну в секторі діяльності ВОП ЛЕХА., довідка про обставини смерті № 331. Витяг з наказу командира в/ч пп В 4673 про виключення із списків особового складу № 35 від 17.02.2015 р.	с. Чубинське
9.	Сержант, призваний по мобілізації КОРПАЧ Олег Іванович, 22.10.1965 р.н.	в/ч 9937 Помер 03.04.2015 р. від набряку головного мозку та крововиливу у праву півкулю головного мозку. Витяг з протоколу ЦВЛК № 22 від 19.06.2015 р. Витяг з наказу начальника Донецького прикордонного загону № 135-ос від 20.07.2015 р.	с. Глибоке

1	2	3	4
10.	Старший сержант ЛОГВИН Геннадій Борисович, 25.08.1972 р.н.	в/ч пп В 5509 Загинув 07.08.2015 року під час мінометного обстрілу поблизу селища Зайцево Микитівського району Донецької області. Особу загиблого встановлено на основі аналізу ДНК. (Постанова від 12.02.2016 року.) Витяг з протоколу ЦВЛК № 1362 від 29.03.2016 р. Витяг з наказу Командира в/ч пп В 5509 № 80 від 17.03.2016 року.	м. Бориспіль
11.	Старший солдат ВЕЛИЧКО Валерій Миколайович, 22.06.1975 р.н.	в/ч пп В 2950 загинув 28.10.2015 року підчас ДТП при виконанні обов'язків військової служби	м. Бориспіль

1	2	3	4
12.	Молодший сержант СТЕПАНЕНКО Сергій Євгенійович, 07.04.1967 р.н	в/ч пп В 0676 загинув 18.12.2016 року поблизу смт Луганське Бахмутського р-ну Донецької області під час мінометного обстрілу. Наказ командира в/ч пп В 0676 № 348 від 23.12.2016 р., протокол ЦВЛК № 267 від 25.01.2017 року	м. Бориспіль
13.	Старший лейтенант ВОРОХТА Іван Іванович, 01.04.1966 р.н.	загинув від вогнепальних проникаючих кульових ушкоджень в м. Донецьк 14.11.2014 р.	с. Дударків

ЖИТТЯ — ЗА УКРАЇНУ!

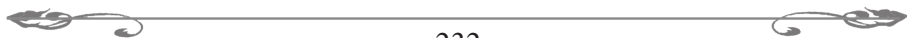
Микола Березовий (10 жовтня 1976, Горлівка – 10 серпня 2014, Іловайськ) – український громадсько-політичний діяч та військовик, голова Горлівського міського осередку Донецької обласної організації партії «УДАР», вояк полку «Азов» Національної гвардії України, кавалер ордена «За мужність» III ступеня (посмертно).

Микола Березовий (позивний «Береза») воював у складі батальйону міліції спеціального призначення. 10 серпня 2014 року загинув у бою від кулі снайпера під містом Іловайськ (Донецька область). Загинув, намагаючись врятувати пораненого товариша Андрія Дрьоміна.

Про загибель Березового у Facebook повідомив доброволець батальйону «Азов» Микола Ляхович: При спробі звільнення

**МИКОЛА ВІКТОРОВИЧ БЕРЕЗОВИЙ
(1976—2014)**

Гловайська загинув Микола Березовий, це чоловік Тетяни Чорновол. Він був чотовим. Наша чота йшла за БМП та попала під снайперській обстріл з обох сторін. Працювали російські найманці 12,7 калібром. Спочатку був поранений гранатометник Андрій Дрьомін з Тернополя – позивний «Світляк». Микола Березовий кинувся на допомогу «Світляку» і теж отримав кулю в ногу. Поки ми прикривали їх, «Сокіл» спробував допомогти Миколі і теж отримав кулю в живіт. На жаль, ми супроводжували БМП, яке постійно глохло і не мало запасу боєкомплекту для відстрілювання. Довелось грузити поранених під шаленим вогнем снайперів, і лише дивом вдалося уникнути інших жертв. При цьому снайпер ще раз підстрелив «Світляка», чим добив його, всього він отримав п'ять куль, дві з яких витримав шолом. Поки ми вийшли з під обстрілу з пораненими, і поки приїхала медична допомога, «Берега» – Микола Березовий, отримавши ще одне поранення, помер. Крупним калібром йому розірвало артерію на носі в районі паху і навіть джгут не зміг зупинити кров...

Проживав Микола Березовий в селі Гора Бориспільського району. Похований у Борисполі на Книшовому меморіальному комплексі.

ПРО АВТОРА

Валентина Стрілько-Тютюн народилася в селі Вишеньки Бориспільського району Київської області в сім'ї медиків – Тютюна Василя Охрімовича та Тютюн (Чечуги) Марії Іванівни. Закінчила Київський державний університет імені Тараса Шевченка.

Працювала вчителем, заступником директора, директором Гнідинської середньої школи Бориспільського району Київської області, заступником голови Київської обласної державної адміністрації, радником Керівника Апарату Верховної Ради України, помічником Голови Верховної Ради України. Вагомий внесок зроблений нею особисто по увічненню пам'яті київського князя Ярослава Мудрого. За її ініціативи надано статус Національного заповіднику Вишгородського історичного комплексу Київської області, де була резиденція князя Ярослава Мудрого, та прийнято рішення про спорудження пам'ятника Ярославу Мудрому в Києві. Одним із спонсорів його спорудження виступив Міжнародний благодійний фонд імені Ярослава Мудрого.

Валентина Стрілько у 80-х роках ХХ століття вела активну боротьбу за незалежність України. Була одним з ініціаторів створення на Бориспільщині «Народного руху України за перебудову» і першою головою цієї організації в 1990 році.

На початку 90-х років ХХ століття стояла у витоків створення Всеукраїнської громадської організації «Товариство української мови ім. Т. Шевченка». Досвід Гнідинської школи, де вона довгий час працювала директором, згадується в новітній історії освіти України, зокрема, в монографіях і наукових працях. Концепція розвитку національної освіти, розроблена її педагогічним колективом та апробована в Гнідинській школі на Бориспільщині, була першою в Україні і стала одною із складових при розробці нових шкільних навчальних планів в незалежній Україні.

Автор перших в Україні підручників з етики для початкових класів, ініціатор видання перших підручників для початкових класів з новим змістом освіти, має близько ста публікацій про проблеми освіти в Україні. Ініціатор створення Всеукраїнської асоціації директорів шкіл України, що успішно діє досьогодні. Нею започаткована в школах України нова форма позакласної роботи – Мала академія народних мистецтв, а також новий навчальний предмет – народознавство.

Громадська і освітня діяльність Стрілько відома не тільки в Україні, а й далеко за її межами: в Канаді, США, Австралії, Німеччині, Англії, Франції, Угорщині та інших країнах світу. За її ініціативи встановлено перші пам'ятники Павлу Чубинському та Володимиру Мономаху в Борисполі, Гетьману Івану Мазепі на його батьківщині в селі Мазепинці Білоцерківського району Київської області.

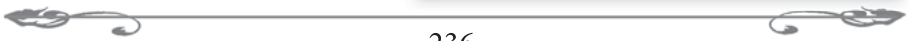
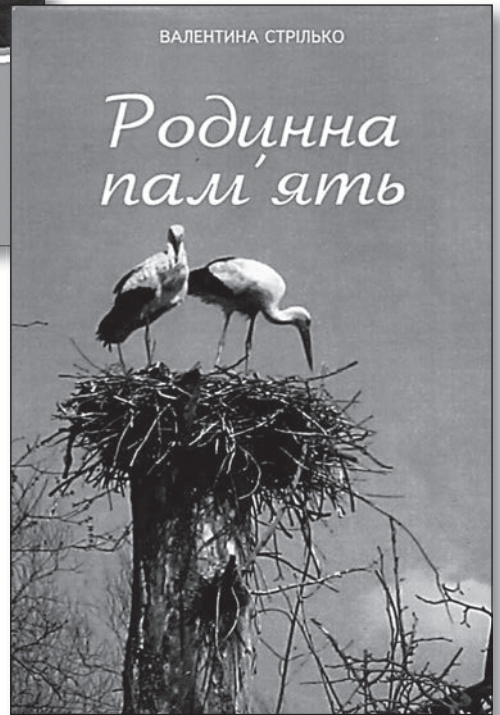
Працює на посаді Президента Міжнародного освітнього фонду імені Ярослава Мудрого. Під її керівництвом міжнародна громадська організація стала однією з найвідоміших в Україні, визнана лауреатом Національного конкурсу «Благодійна Україна – 2012» та «Благодійна Україна – 2013», стала переможцем Національного рейтингу благодійників в номінації «Лідер у сфері освіти та науки» в 2014 та 2015 роках та зайняла I місце в Національному конкурсі «Благодійна Україна – 2016».

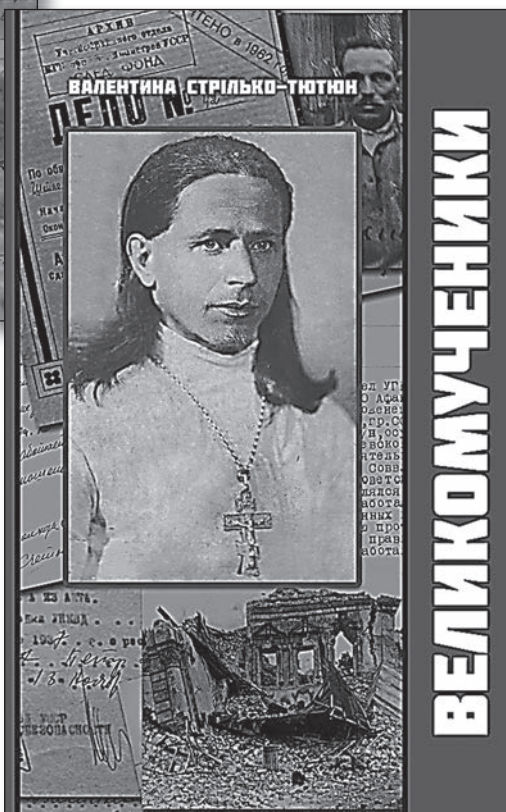
За багаторічну сподвижницьку роботу в ім'я України та активну благодійну і громадську діяльність удостоєна премій Ліги українських меценатів імені Євгена Чикаленка, імені Дмитра Нитченка, а також відзначена Міжнародною премією «Тріумф», нагороджена орденом Христа Спасителя, нагороджена відзнакою Бориспільської районної ради «За особливі заслуги перед громадою».

Валентина Стрілько-Тютюн – відома краєзнавиця, ґрунтовно досліджувала наслідки правління московсько-більшовицької влади в ХХ столітті на Бориспільщині. Світ побачили її книги: «Стати народом», «Родинна пам'ять», «Світло. Нариси з історії освіти Бориспільщини» у двох томах, «Янголи України. 100-річчю Бориспільської «Просвіти» присвячується», «Грона українських повстань. Антибільшовицький спротив на Бориспільщині в 1917–1932 роках», «Червоний терор. Політичні репресії на Бориспільщині в 1920–1950 роках», «Щоденник для ХХІ століття», «Великомученики. Політичні репресії проти учасників руху за Українську Автокефальну Православну церкву на Бориспільщині в 1921–1930 роках», «Бориспільська Голгофа: 30 кривавих літ (1920–1950)», «Три кола пекла», «Храм Украївства. Історія Бориспільської гімназії імені Павла Чубинського», «Весілля на Бориспільщині ХІХ–ХХ століття», «Імені Ярослава Мудрого. Історія Міжнародного освітнього фонду», «На перехрестях тисячоліть. Нариси з історії, культури та побуту села Вишеньки Бориспільського району» в шести томах.

**КНИЖКИ ВАЛЕНТИНИ СТРІЛЬКО-ТЮТЮН
З ІСТОРІЇ БОРИСПІЛЬЩИНИ ХХ СТОЛІТТЯ**

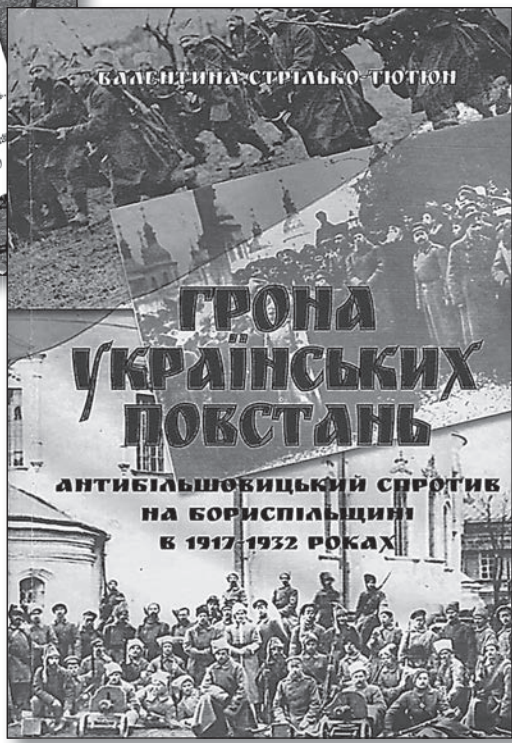
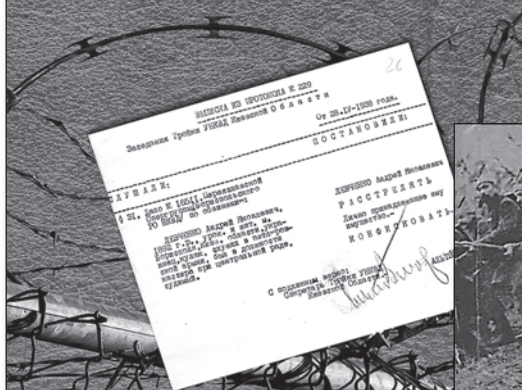

Анріє Зидь
Валентина Стрілько-Гютюн

БОРИСПІЛЬСЬКА ГОЛГОФА: 30 кривавих літ (1920-1950)

ВАЛЕНТИНА СТРІЛЬКО-ГЮТЮН

ГРОНА УКРАЇНСЬКИХ ПОВСТАНЬ

АНТИБІЛЬШОВИЦЬКИЙ СПРОТИВ
НА БОРИСПІЛЬЩИНІ
В 1917-1932 РОКАХ

Валентина Стрілько-Тютюн

ЧЕРВОНИЙ ТЕРОР

ПОЛІТИЧНІ РЕПРЕСІЇ
НА БОРИСПІЛЬЩИНІ
В 1920-1950 РОКАХ

Валентина Стрілько-Тютюн

ТРИ КОЛА ПЕКЛА

Валентина Стрілько-Тютюн

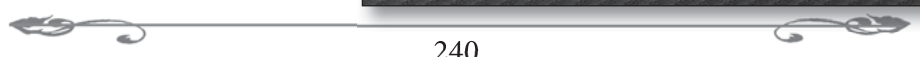
Щоденник

для XXI століття

ВАЛЕНТИНА
СТРІЛЬКО-ТЮТЮН

Храм Українства

Історія Бориспільської Української
гімназії імені Павла Чубинського

ВАЛЕНТИНА
СТРІЛЬКО-ТЮТЮН

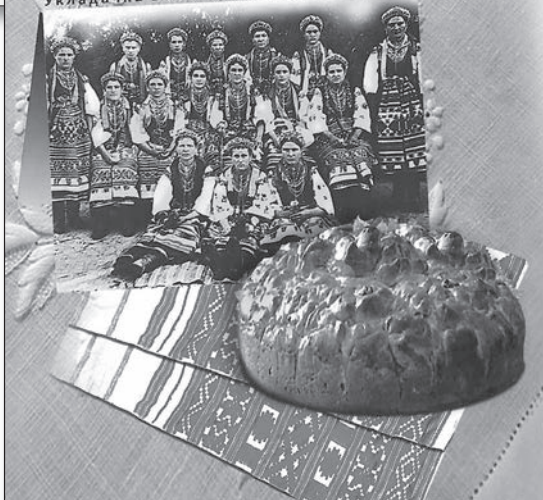

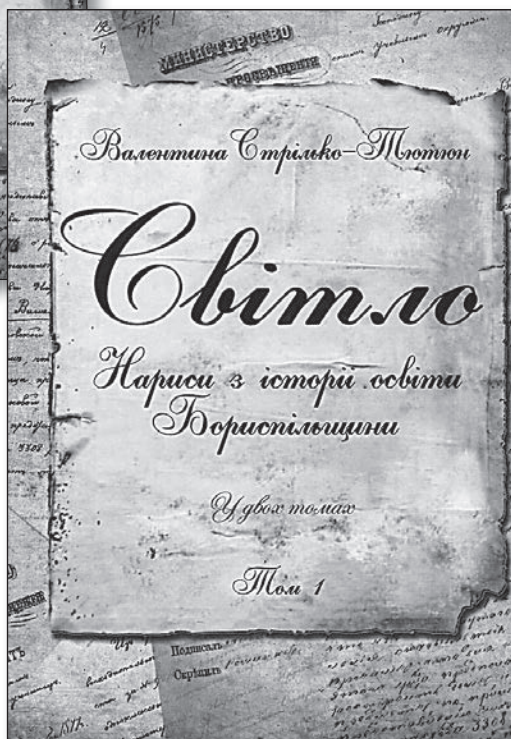
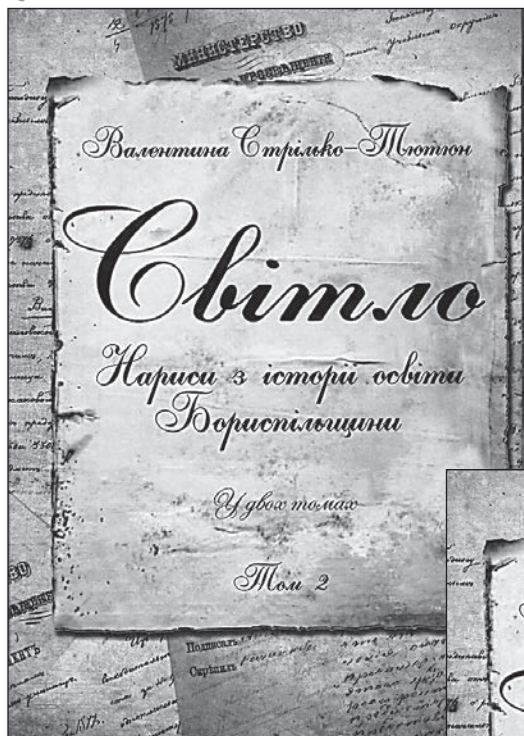
імені
**УРОСЛАВА
МУДРОГО**

Історія Міжнародного освітньо

**Весілля
на Бориспільщині
XIX–XX
століття**

Укладачка Валентина Стрілько-Тютюн

Валентина Стрілько-Тютюн
**НА ПЕРЕХРЕСТЯХ
ТИСЯЧОЛІТЬ**

*Нариси з історії, культури
та побуту села Вишеньок*
Том 1

Валентина Стрілько-Тютюн
**НА ПЕРЕХРЕСТЯХ
ТИСЯЧОЛІТЬ**

*Нариси з історії, культури
та побуту села Вишеньок*
Том 2

Валентина Стрілько-Гютюн
**НА ПЕРЕХРЕСТЯХ
ТИСЯЧОЛІТЬ**

*Нариси з історії, культури
та побуту села Вишеньок*

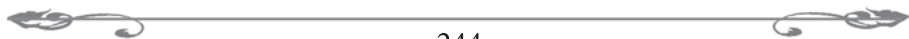
Том III

Валентина Стрілько-Гютюн
**НА ПЕРЕХРЕСТЯХ
ТИСЯЧОЛІТЬ**

*Нариси з історії, культури
та побуту села Вишеньок*

Том IV

Валентина Стрілько-Тютюн
**НА ПЕРЕХРЕСТЯХ
ТИСЯЧОЛІТЬ**

*Село Вишеньки
Реабілітовані історією*
Том V

Валентина Стрілько-Тютюн
**НА ПЕРЕХРЕСТЯХ
ТИСЯЧОЛІТЬ**

*Нариси з історії, культури
та побуту села Вишеньок*
Том VI

ЗМІСТ

Від автора 4

РОЗДІЛ I

НАРОДНИЙ ОБРЯД ПРОВОДІВ

Проводи до армії в селі Вишеньки 10

Проводи до армії в селі Вороньків 35

Проводи до армії в селі Гнідин 52

Проводи до армії в селі Гора 69

Проводи до армії в селі Іванків 81

Проводи до армії в селі Любарці 91

Проводи до армії в селі Проців 110

Проводи до армії в селі Рогозів 120

РОЗДІЛ II

СОЛДАТСЬКІ ДОЛІ

Російсько-турецька війна (1735–1739). 137

Перша світова війна (1914–1918) 141

Повний кавалер Георгіївського
солдатського хреста 154

Радянсько-фінська війна («Зимова війна»)
30.11.1939–12.03.1940 156

Друга світова війна (1939–1945) 162

Герой Радянського Союзу молодший лейтенант
Юрій Головатий 176

Старший сержант Василь Тютюн 184

Невизнаний герой 197

Відважна льотчиця	205
Навіки двадцятилітній.	207
Афганська війна (1979–1989)	210
Смерть на чужій війні	215
Вони загинули в Афганістані	218
Він загинув в Осетії.	222
Воїни Бориспільщини, які загинули в російсько-українській війні в 2014–2016 роках . .	225
Життя – за Україну!	232
Про автора	234
Книжки Валентини Стрілько-Тютюн	236

Історично-інформаційне видання

Валентина Стрілько-Тютюн

**ВИРЯДЖАЛА
МАТИ СИНА
ПРОВОДИ В АРМІЮ
НА БОРИСПІЛЬЩИНІ
В XX СТОЛІТТІ**

Дизайн, літературна редакція та коректура
Валентини Стрілько-Тютюн

Набір текстів
Олени Булавін

Відповідальна за випуск
Оксана Гудзенко

Верстка
Людмили Кузнецової

Підписано до друку 25.05.2020 Формат 60 84 1/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Замовлення №